

מיסרוז פרשת שבוע

על חמישה חומשי תורה

• שנה ראשונה •

אבי לוי

לקט דברי תורה לפרשת שבוע
שנשלחו בתפוצה רחבה כמיסרוזים
בימי שישי לכבוד שבת

מיסרון

פרשת שבוע

על חמישה חומשי תורה

— אבי לוי —

מהדורה ראשונה
לעילוי נשמתה של
אוריה עמרזן ל
נלב"ע י"ח אדר ב' תשע"ד
ת.נ.צ.ב.ה

- **לאשתי היקרה, שמחה, בני, בנותיי, חתניי, נכדיי ונכדותיי, שתמיד תמכו ושמעו את דברי המסרונים בשולחן שבת.**
- **לכל החברים בקבוצות השונות של ה-WhatsApp, שדרכם עברו דברי התורה הללו, דרך מסילות אלקטרוניות אל תוך הלבבות.**
- **למכללת 'חמדת הדרום', לסגל שלה, לסטודנטים והסטודנטיות, שהיו תמיד הקבוצה הראשונה שדרכה הופצו דברי התורה ושבזכותם זכיתי לְפֹת את הרבים.**
- **לגב' אסנת תורג'מן, שהדפיסה וערכה את החוברת.**
- **למר ראול ספיבר, על הוספת המקורות.**

עמוד

פתח דבר
ספר בראשית

1	מקום האדם בבריאה, הכרת הטוב.....	בראשית
2	היונה והעורב - היחס לשונה.....	נח
3	אברהם ולוט - שני עולמות; זוגיות.....	לך-לך
5	השחתת המידות; צחוק ומשמעותו.....	וירא
6	זוגיות, אהבה ליד הבאר, המעיין והבור.....	חיי שרה
8	שתי גישות בחינוך ילדים.....	תולדות
9	זוגיות אחרת; הכרת הטוב שבשגרה.....	ויצא
10	אחוה ומאבק - שתי גישות בהתנהלות חיים.....	וישלח
11	הנהגת הקב"ה בשני מישורים מקבילים.....	וישב
13	שליחות; חיבור בין "יסוד" ל"מלכות".....	מקץ
14	ערבות, שתיקה, מבוכה והודאה.....	ויגש
15	יחס בין-דורי - סב ונכדים.....	ויחי

ספר שמות

19	עבדות כעונש וכאמצעי חינוכי; זוגיות בצל עבדות.....	שמות
20	ידיעת ה' על ידי העבד והמעביד.....	וארא
21	גנום האישה העבריייה ומחשבת פרעה.....	בא
22	עמלק ועמלקיות - אז והיום.....	בשלח
25	האם אפשר לצוות על רגש?!.....	יתרו
26	משפטים מחנכים, יסוד הפשרה ולפנים משורת הדין.	משפטים
28	משכן וכליו כבן זמננו; משכן וזוגיות.....	תרומה
29	הלבוש, הבגד והבגידה.....	תצוה
	העגל וה"מוסיקה" של העגל, דינמיקה של ערעור	כי תשא
31	אמונה.....	
33	מימדי נתינה; אחריות של מנהיג.....	ויקהל
	רגישות המנהיג לכסף ציבורי; רקע לקרבן -	פקודי
35	התקרבות.....	

72	אנטישמיות אז והיום, מאפיינים ומניעים	בלק
73	קנאה לה' וברית שלום. על "תג מחיר" והשלכותיו גדולתו של מנהיג ואהבתו למונהגיו; צורך אישי של	פנחס
75	מנהיג מול צורך לאומי	מטות
77	על "קיימות" ואיכות חיים אורבנית	מסעי

ספר דברים		
81	מי ראשי להוכיח ומהי תוכחה שיש לה סיכוי להישמע. מדקדקין עם הצדיק כחוט השערה; המנהיג למען מונהגיו גם במחיר עונש חמור.	דברים
82	כיצד לא להתמכר לטבע, לשיכרון הכוח?	ואתחנן
83	טיפול גמילה לאנוכיות האדם וליצר הרכושנות שלו	עקב
84	הצדקה הפשרה במשפט העברי.	ראה
84	שילוח הקן, כיבוד אב ואם, אריכות ימים.	שופטים
85	חויית הראשוניות ומקרא ביכורים; הכרת הטוב.	כי תצא
86	ברית הנצח בין ה' לעם ישראל.	כי תבוא
87	שירה ותורה.	ניצבים- וילך
		האזינו

87	לראש השנה - שמיעת קול שופר.	חג
88	דירת קבע ודירת עראי - פרופורציה של האדם כלפי רכושו; אחדות ושמחה.	הסוכות
88	ברכות שבטיות וברכות קיבוציות; קבר משה אל עבר הלא-מוחשי.	וזאת
89	שמחה מלאכותית ושמחה אמיתית.	הברכה
		שמיני
		עצרת
		ושמחת
89		תורה

ספר ויקרא		
39	האגושלה האדם ומגבלותיו. חטא "לך ושוב" של המנהיג והממסד; פורים ומחצית השקל.	ויקרא
41	שאיפה לשלמות ונפילה; לדעת להודות על מה שיש ונותר.	צו
43	סוד החיים. על לידה, אמונה והכרת הטוב.	שמיני
45	פירוד בין בני אדם והתיקון לכך; צרעת רוחנית.	תזריע
47	על קיום ופוריות באדם ובע"ח; המגבלה המרוממת. תרגום דרישות אלוקיות למשמעות פרקטית- חברתית;	מצורע
48	השאיפה לקדושה הטמונה ב"בין אדם לחברו". ממד הזמן והמועד על ידי האדם; השפעה הורית על צאצאיהם.	אחרי מות קדושים
50	צדק חברתי לפי התורה - האיזון בין סוציאליזם לקפיטליזם, פתרון התורה.	אמור
52	התנהגות האדם ומידותיו משפיעות על התנהלות הטבע.	בהר
53		בחוקותי
55		

ספר במדבר		
61	הדינאמיקה והפסיכולוגיה הסוציולוגית של התהוות עם; המדבר כסביבה מחנכת ומכינה להקמת מדינה תורשה, גנום, קשרים או כישורים; איך מטפלים ב"טרשת האנוכיות"; התנהגות זוגית.	במדבר
62	דינאמיקה של מחלוקת וכפיות טובה. על קיטורים ותלונות, קישואים אבטיחים, הריון ונבואה; מנהיג בשעת משבר; הכרת הטוב.	נשא
64	מרגל ותייר, מי מהם "חופר"? מודיעין והערכה; גם מנהיג יכול להיות תבוסתן, משמעות ה"0".	בהעלותך
66	דינאמיקה קלאסית של מחלוקת וערעור על המנהיג; עיניים וראייה, ציצית ותכלת; "אישה בונה אישה הורסת".	שלח לך
67	דיבור והכאה תלויים בדור; נס גדול ונס קטן; אחריות המנהיג כלפי מונהגיו; עצמה נשית	קורח
69		חוקת

פתח דבר

הכול התחיל בשיחות חיזוק והתכתבות ביני ובין אוריה עמר ז"ל, שהייתה מאושפזת עקב מחלה קשה בבית החולים שניידר. במשך תקופה ארוכה נלחמה כלביאה להמשיך את החיים ולצערנו נפטרה בדמי ימיה.

במהלך ההתכתבות עמה התחלתי לכתוב לה רעיון לפרשת שבוע, שיש בו דברי חיזוק. זה היה עובר בקרב משפחתה המצומצמת ואח"כ זה הועבר לקבוצות נוספות. כך יצא שהתמסד "מיסרון פרשה" שנשלח ב-WhatsApp, תוך הפיכת החול לקודש, וב"ה זה עבר מקבוצה לקבוצה בארץ ובחו"ל, והיום זה כולל לבטח אלפי אנשים מכל שכבות עם ישראל (סטודנטים וסטודנטיות, סגלי מוסדות אקדמיים, שוטרים, מורים, מדענים, עקרות בית, אנשי צבא ועוד ועוד), שמדי יום ו' קיבלו מיסרון שכלל רעיון מפרשת השבוע תוך ניסיון לשקף בו את החיים היום-יומיים שלנו, דילמות חברתיות ואחרות ועוד. כך סיימנו ב"ה מחזור ראשון של כל חמישה חומשי תורה.

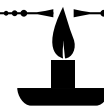
באמצע הדרך, ב-י"ח באדר ב' תשע"ד, נפטרה אוריה עמר ז"ל, ובדברי ההספד קיבלנו עלינו לסיים את המיזם הזה ולבסוף להוציאו לאור, והנה הוא לפניכם.

זיכה אותי ה' יתברך להתחיל מחזור נוסף, אני מתפלל לה' שיעזרנו להמשיך את המפעל הזה ולהשלים מחזורים נוספים של חמישה חומשי תורה ולהמשיך לזכות את הרבים.

אני מודה למר ראול ספיבר, שהשלים את כל המקורות שהזכרתי במיסרונים (שמטבע הדברים ובגלל הקיצור הנדרש במיסרון לא אזכרתי אותם).

פרופ' אבי לוי
אדר תשע"ה

**ספר
בראשית**

מהדורה ראשונה זו הוצאה לאור
לזכרה של **אוריה עמר ז"ל**
שנפטרה בדמי ימיה ב-י"ח אדר ב' תשע"ד

בראשית

האם אתה, את או אני בסה"כ צבר של אטומים ומולקולות, שמקובצים יחדיו, כאחד מתוך מיליונים ומיליארדים של אורגניזמים? אם לא - אז מה הייחוד שלנו במרחבי היקום האינסופיים?

עיון בפרשתנו מצביע על האדם כנזר הבריאה, לא כעובדה אבסולוטית, אלא שהמימוש של זה תלוי באדם עצמו והתנהגותו. אנו בני אדם, בני חורין, בעלי נשמה טהורה, מהווים חלק אלוקה ממעל (איוב 2, 31).

ארבעה נבראים: דומם, צומח, חי ומדבר. אף על פי שגם האדם נוצר מעפר וכמו האחרים נאבק על קיומו: אוכל שותה ומתרבה, הרי שהוא שונה: נברא בצלם אלוקים. אם האדם פועל ומתנהג כראוי, הרי הוא הייצור המכובד בבריאה ואז ראוי שייקרא אדם. אבל אם ישתמש בסגולותיו, רק לספק צרכיו ויצריו, אז אינו משפיל רק עצמו, אלא ח"ו משפיל את בוראו!!

אם אנו רוצים להיות קצת יותר מאשר צבר של מולקולות, אנו צריכים להתנהג אחרת, כדי להצדיק את היותנו "אדם". "ומותר האדם מן הבהמה... אלא הנשמה הטהורה" (סידור, השכמת אדם בבוקר).

עניין אחר בפרשה הוא, שירידת האדם החלה בזה, שהוא החל לכפור בטוב: ה' נתן לו כל היקום, כשולחן ערוך, והציבו בגן עדן וכשהוא התפתה ע"י חווה, שנתפתה ע"י הנחש, אמר לה: "האשה אשר נתת עִמָּדִי" (בראשית ג, י"ב). כפר בטוב (עבודה זרה, דף ה) וכאן החלה הידרדרות האדם עד לרמות המושחתות שאנו פוגשים בפרשיות הבאות.

צריך גם להתבונן במודל הנחש. זה מהווה מודל כי המהלך ממשיך להיות קיים, גם כיום, ועלינו להיזהר ממנו. זהו מהלך לדחיפת האדם ולפיתויו מדרך הישר: עקרונותיו - א. שימוש בכוונות סמויות; ב. שימוש בחלק מהעובדות ושיפוצן לטובתו; ג. גילוי אהדה והזדהות עם הקרבן; ד. שימוש בהערכות; ה. הפחתה מחומרת הציווי או האיסור.

תמיד הנחש, או ממלא מקומו, נמצא בסביבה שלנו ומוריד רוח מהמפרשים, מקרר (כמו עמלק התלמיד המובהק שלו) כדי להסית אותנו מהדרך.

ה' פונה אלינו תמיד בשאלה: "אֵיפֶּה?" (בראשית ג, ט) היכן אתה האדם, בחיר הבריאה? אם השאלה הזו לנגד עיניך תמיד, כאילו מראה המלווה אותך ומשקפת התנהגותך. עליך להצדיק מה שאתה: אדם בצלם אלוקים!!

כמה יכולה להישחת הארץ, האדמה והיקום, עד שה' מוחה אותם במבול? ואם אשם ונשחת האדם - במה אשמה הארץ והאדמה, הדוממים? ואיך ומה נשחת כל בשר על פני הארץ???

זוהי השאלה המרכזית של פרשת נח, ולה יש השלכות לחיינו אנו.

לא בכך נעסוק אלא בסיפור קטן, שנראה לא חשוב כל כך, והמופיע בשולי סיפור המבול: אחרי שְׁמִי המבול הלכו וחסרו במשך 50 יום והתיבה נחתה על הרי אררט וראשי ההרים נראו, לאחר 40 יום נוספים, פותח נח את "חלון התיבה" (בראשית ח, ו) (שימו לב את ה"חלון" ולא את ה"צוהר", שהיה בציווי בניית התיבה. מעניין למה??) "וַיִּשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב וַיֵּצֵא וַיָּשׁוּב עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ" (בראשית ח, ז). שימו לב: "וַיִּשְׁלַח" מנוקד פתח (ולא כמו "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב" (בראשית לב, ד) שמנוקד חיריק, שווא ופתח). העורב לא חוזר לנח וגם לא מביא לו כל מידע. הוא רואה אותו כנראה דרך החלון מסתובב-עף לו סביב התיבה ולא מתרחק ממנה.

ואז "וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה" (בראשית ח, ח). גם כאן הוא שילח ולא שלח. היונה מסתובבת ושבה אליו "כי מים על פני הארץ" (בראשית ח, ט). והוא שולח ידו בליטוף ואהבה: "וַיִּקְחֶהּ וַיֵּבֵא אוֹתָהּ אֵלָיו (קרוב ללבו) אל התיבה" (בראשית ח, ט), מחכה עוד שבעה ימים ושולח ואז היא חוזרת אליו עם "עלה זית טָרֶף בִּפִּיהָ" (בראשית ח, י"א) (מדוע דווקא עלה הזית המריר הזה?) מזה ידע נח "כי קלו המים מעל הארץ" (בראשית ח, י"א). הוא מחכה עוד שבעה ימים ושולח אותה "ולא יספה שוב אליו עוד" (בראשית ח, י"ב) ואז הם יוצאים מן התיבה.

שני עופות - התייחסות שונה והתנהגות שונה, אבל את שניהם הוא מְשַׁלַּח. לא שולח?! שילוח הוא גירוש, הרי זו שליחות עם יעד ברור שהוכרז מראש: לראות הקלו המים מן הארץ. אז למה גירוש? יחסו אל העורב והיונה שונה: את העורב הוא שולח ללא מטרה. את המטרה הוא קושר לשילוח היונה. הוא רוצה להוציא את שניהם לחיים עצמאיים. את העורב לא למטרה חיובית, אבל היונה למטרה של פיתוח כוחותיה וכדי לְתַרְגֵּל אותה בחיים החדשים על פני הארץ. העורב מאכזב. מסתובב סביב התיבה ולא חוזר. היונה מעדכנת אותו בכל פעם, עד שלא שבה ואז ידע כי מצאה "מנוח" לכף רגלה.

זהו משל חינוכי: ילדים מתבגרים בבית: התיבה המוגנת בחסות ההורים ותמיכתם. ממש חממה. בחוץ האתגרים לא פשוטים ויש גם סכנות. אבל מגיע זמן שצריך לעזוב את הבית החם ולהתמודד עצמאית. בעיקר לקחת אחריות. יש ילד שדומה לעורב. הורים מעודדים אותו החוצה ואולי גם דוחפים אותו, כי הוא כל היום עסוק בהתפנקות עצמית וביחס של "הב-הב"

(משלי ל, טו), היינו תנו לי, תנו לי. וזה מביא להתפרקות והתבהמות. הוא יוצא החוצה. לא מתרחק. רוצה כל הזמן להיות בקשר עין, לא לוקח אחריות על עצמו, עושה עצמו כאילו עזב ועצמאי, אבל לא!! גם לא מביא כל תועלת כמו העורב: נשאר תקוע.

יש מתבגר שהוא יונה. הוא יוצא. אמנם גם אותו משלחים (כי צריכים להיות אסרטיביים, אחרת גם הבן - יונה, נשאר תקוע בבית) אבל הוא הופך זאת מיד לשליחות. אין מתח בינו ובין הבית. הוא מתקבל חזרה לתיבה ונאסף באהבה, כשהוא לא מוצא עדיין היכן לנחות, לממש עצמו. אבל הוא והוריו לא מרפים מהניסיון. כל פעם מחדש. בתחילת הדרך עדיין ההתנתקות קשה. הוא חוזר עם עלה הזית המר הזה (כאילו אומר: החממה של ההורים היא מצוינת אבל עדיף לי המטרייה של ה', בבחינת "יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקב"ה ולא מתוקין כדבש בידיו של בשר ודם" (תלמוד בבלי, ערובין י"ח) ואפילו הם הוריי. אבל הוא תמיד מתקבל באהבה. עד לגמילה שלו ולהתנתקות הסופית מהחממה ההורית. עד שהוא מוצא לעצמו "מנוח". מנוח הוא לא סתם מנוחה אלא הקמת בית אישי וזוגי, כמו שנעמי ביקשה למצוא מנוח לרות: "מנוחה אֶשֶׁה אל בית אִישָׁה" (רות א, ט), ואז "יעזב איש את אביו ואת אִמּוֹ ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד), בלקיחת אחריות אישית.

דבר ראשון עלינו להיות מודעים לסוגים השונים של המתבגרים. אף שנוח ויותר נעים לטפל ב"יונה", אסור להזניח את העורב ולומר "הוא בחר, אז שישבור את הראש".

אנו ההורים צריכים לעמול גם על ה"עורבים", שילמדו לקחת אחריות עד שיוכלו לעזוב אותנו ולהסתדר לבד, שהרי הם גדלו באותו בית שלנו. שמא יש לנו אחריות לכך?!

לך-לך

בפרשה זו מתחיל שלב חדש בעולם הבריאה של ה'. כמעט 2,000 שנה של תוהו, השחתת דרך האדם, שמשפיעה על השחתת האדמה, בעלי החיים וכל היקום. הקב"ה מוחה עולם זה במבול מתוך מחשבה שהנה "גרעין נח" יהיה התחלה טובה לעולם חדש. אבל לא! האנושות ממשיכה בהשחתת המידות עד לרמה של סדום ועמורה.

האנושות איבדה לא רק צלם אנוש אלא את דרך האלוקים והאמונה בו. לולי הבטחתו של ה' לא להחריב שוב את העולם והצבת הקשת כאות סביר

שהיקום היה נמחק על ידו, שוב, בפעם השנייה.

עד שזרח אור חדש, שהלך והאיר את כל האנושות: אברהם אבינו נולד ב-1948!! כן ב-1948!! (לא לטעות! לבריאת העולם!) הוא זכה לראות את נח ובטח גם שמע ממנו מכלי ראשון על מה שהיה. הוא נולד לתוך אנושות שלא הכירה את ה', לא הכירה בה' ולא במלכותו והשגחתו הפרטית והכללית. והוא, מתוך ראייה והתבוננות פילוסופית הגיע למסקנה - יש מנהיג לבירה: לא ייתכן, שעולם כה מורכב וכה מרתק מתנהל מאליו. זו הגישה האברהמית. הוא החל, עם שְׁרֵי אשתו "לעשות נפשות" בחרן (ע"פ בראשית י"ב, ה). בית המדרש הראשון, "מכון מאיר", מדרשה לבנות ועוד ועוד. התחילה תנועה של אמונה בה', כא-ל יחיד, שיש לו השגחה פרטית וכללית על העולם. אז, כמו עתה, החלה תנועה נגדית נמרודית, שקיבלה את הטבע כאל. במאבק הזה ניצח אברהם.

אברהם גם מייסד תנועת חסד, מתנהג בחסד ומלמד את חניכיו ובני ביתו להתנהג כך. והכול כנגד התנועה הלוֹטִית (דת"ש, שהרי גדל בבית אברהם וספג הכול, אבל העדיף להתרחק, לפזול לעבר התנועה הסדומית והתנהגותה ואז לחבור אליה).

המאבק והוויכוח בין המחנות הללו (האברהמיות והנמרודיות), נותר עד ימינו אלו.

עניין נוסף הוא מקומה של האישה בחיי העם. לאחר פירוק התא המשפחתי והידרדרות התנהגות האדם ביחס איש-אישה, מאז אדם הראשון ועד נח, בהשחתה ועיוות הבריאה של מקומם של האיש והאישה בתא המשפחתי, אנו מתחילים בפרשה זו ללמוד על זוגיות אחרת, כמו של אברם ושְׁרֵי (ואח"כ כל הזוגות בספר). שותפות מלאה בעשייה הרוחנית, דאגה להמשכיות, אף במחיר של צעדים דרסטיים כמו הצעת הָגֵר לאברם על כל ההשתמעות, מסירות הנפש אצל מלך גרר ועוד ועוד.

לומדים אנו שאחד מיסודות הזוגיות הטובה הוא להיות קשובים זה לזה על אף הבדלי גישות והיסטוריה אישית ועוד. האם הצחוקים של שרה ואברהם משמעותם שונה וכל אחד בא ממקום אחר? אז זהו! שלא!! הצחוק שלהם חושף בפנינו שני צדדים אמיתיים של אותו מקרה (הבטחת לידת בן). שני צדדים משלימים זה את זה. צחוקה של שרה מדגיש כמה לידת יצחק ניסית ופלאית וצחוקו של אברהם מבטא את האמונה המוחלטת, שאם ה' אמר, זה יקרה! ללמדנו: לא תמיד כשאין תמימות דעה בין בני הזוג זה רע. יש לחפור ולחקור למצוא את גורם ההשלמה בין הדעות, עד להרמוניה מלאה. זְכָרו!! איש ואישה נוצרו במקור מעפר ומים - שני מרכיבים כה שונים. ובכל זאת נוצר אדם. כששני היסודות הללו עומדים הם נהפכים לגוש קשה כאבן.

מה צריך לעשות? ללוש אותם כל הזמן ואז שומרים על רכותם וחיוניותם. תחזוקה הדדית היא סוד העניין.

וירא

מעשיהם של אנשי סדום והתנהגותם הם אנטי-חסד, ביחס לחסד של אברהם וביתו. הם יצרו את הסדומיות, כשהפכו את העושר והשפע של האָזוֹר לתיאוריה כלכלית מפלה. לדידם, הזר, האורח, פוגע במרחב המחיה שלהם. ולכן יש להם "זכות" להגן על האינטרסים שלהם. כך יצרו מערכת חוקים סדומית כמו החוק להגבלת ההגירה וחוק אי הגשת סיוע לזרים. ככל שהם שגשגו מבחינה כלכלית, כך הם הקשיחו את לבם ורחמנותם באמצעות "חוקים" שהם נתלים בהם ופקודות לכאורה מלמעלה. את זה ה' לא יכול לסבול. זה נחשב בעיניו מרידה מאורגנת נגד חוקי החסד העבריים שהיו לקוד התנהגותי אצל אברהם ובני ביתו. ואלו קווי החסד שאנו מוצאים אצל האבות ולאורך כל ספר בראשית.

מידת הסדומיות לא נכחדה עם הפיכת סדום ועמורה לאש, גופרית ומלח. הגן הסדומי ממשיך להסתובב בקרב האנושות.

לוט, בלהטו אחרי רכוש, התחבר לאנשי סדום ונהפך שם לאזרח. אבל השורש האברהמי שהיה בו הביאו להתנהגות חריגה בקבלת האורחים - מלאכים. אבל מידותיו האחרות מושחתות. כי מי ימסור את בנותיו לאנשי עירו תמורת האורחים?

מדוע ניצל לוט? משום שעתיד לצאת ממנו משיח. מזיווג שלו ושל בתו יצא מואב - שורש לרות המואבייה, שתתחבר לבועז - שורש ליהודה, והחיבור הסופי מביא את דוד.

ניצוצות הקודש מתפזרים בעולם, והקב"ה מנהיג אותנו במישורים גלויים וסמויים. את הגלויים אנו רואים ולא תמיד מבינים ויורדים לעומק סיבתם. אבל מתחת לזה באופן נסתר מנהיג אותנו ה' במישור סמוי. לנו אין סבלנות לחכות ולראות מתי שני המישורים נפגשים ומתגלית הנהגתו של ה' אותנו ואת העולם. אלו המסרים של סיפורי התורה בפרשתנו.

המסר הוא לדעת שכל אירוע והתנהלות, אף שנראים לנו מוזרים או בלתי מובנים, צריכים עבורם סבלנות. לדעת, שנפתלות דרכי ה' ולבסוף מתגלה הנהגתו, ואם מחברים את רסיסי ההיסטוריה, אלי נוכל להבין.

ונסיים בצחוק: הרבה צחוקים יש בפרשה. אברהם, שרה, ישמעאל, חתני לוט... כולם צחוקים או מצחקים.

צחוק = צא מהחוק. לה' יש חוקיות אחרת, ממה שאתה חושב, רואה. כשה' מבשר לאברהם הוא "מוציא אותו החוצה לראות את הכוכבים" (בראשית טו, ה) ובעצם לאמר לו: צא מחוקיות הטבע שלך, מחוץ למזל=מזלות=כוכבים. יצחק - צא מהגורל של העקדה. וישמעאל - אומרת שרה לאברהם: אל תחשוב, אברהם, שזה צחוק אמיתי עם יצחק. "הוא מצחק עם בני עם יצחק" (ע"פ בראשית כא, ט-י). צא מהצחוק האמיתי, אלא עושה עצמו צחוק אבל זומם להרגו. גם את שרה - צאי מהמקובל ומהסטטיסטיקה של שרה זקנה - "חדל להיות לה אורח כנשים" (בראשית י"ח, י"א). צאי מהחוק המוכר, מהטבע הידוע. זה "למה צחקה שרה בקרְפָה לאמר... ואדוני זקן" (בראשית י"ח, י"ב).

זו הראייה שלנו במישור האנושי, אבל ה' מנהיג גם במישור נסתר, שהוא גם יכול להיות מעל הטבע. הצחוק המותר הוא זה שבא להגדיל את מעשי ה' ולהאדירם. ה' לא אוהב את הצחוק הלועג, הספקן. יהי רצון שנדע לצחוק צחוק של אמונה בה' ובהנהגתו.

חיי שרה

הפעם נעמיק בנושא הזוגיות. אברהם שולח את אליעזר למצוא אישה ליצחק ומשביעו שלא ייקח לו אישה מבנות כנען (בראשית כ"ד, ג) האם עובדי האלילים בחרן שונים מעובדי האלילים בכנען? מה יש? בתו של אליעזר, שבוודאי גדלה בבית אברהם, לא מספיק טובה? ואיך בוחרים אישה מתאימה ליצחק אבינו הנעקד, ענק הרוח, ממשיכו של אברהם!! איזו אחריות!! היכן החתן עצמו? הרי הוא כבר בן 40!! אין לו עמדה ודעה? הרי חז"ל אמרו: אסור לאדם לישא אשה קודם שיכירנה!! (ע"פ קידושין מ"א).

ומהו כל המהלך הארוך והחוזר על עצמו של אליעזר לגבי בחירת רבקה?!

אברהם לא רק חיפש ייחוס ביולוגי אלא בעיקר ייחוס של מידות. מידת החסד היא המידה הדומיננטית בבית אברהם. מי שתמשך דרכה של שרה בזה היא הראויה ליצחק. מי שיש בו מידת חסד יש בו מידה של הַקְלָה, התחשבות בזולת, קבלת השגחת ה'. לדעת שמי שיש לו עושר זה לא שלו אלא הוא צינור של ה' להעברת השפע! כן! גם בחרן עובדי אלילים, אבל המידות אחרות. מי שמידותיו טובות יהא אפשר להסיטו מעבודת האלילים. מי שלא, כמו הכנענים הסדומיים בכנען - לא!! לכן רק מחרן יש להביא אישה ליצחק. המעשה של אליעזר אינו ניחוש אלא מבחן אמיתי של חסד. והוא מצא זאת ברבקה. יצחק ורבקה ויתרו על ההיכרות האישית המוקדמת, על המראה החיצוני כגורם בלעדי ומכריע, על ההתאהבות, אלא בחרו את האהבה שנבנית עם הזמן.

נדבך אחר נדבך.

הפגישה של אליעזר עם רבקה היא על "עין המים" (בראשית כ"ד, י"ג) ובכך מתחילות פגישות נוספות בספר, שכולן על עין המים. יש שלשה מקורות מים: מעיין - הנביעה מאליה מתוך מעמקי האדמה. אף שלפעמים צריך לחצוב קצת הרי שבסוף המים פורצים החוצה.

באר - חופרים כדי להגיע למי תהום ואז יש תנועה תמידית של מים החוצה. בור - זו היא חפירה עמוקה או מבנה, שמטייחים אותו ואוגרים בו מי גשם או מים שניגרים על פני השטח.

כך שלוש צורות של אהבה:

א. אהבה שמתפרצת מאליה מרתיתה את האדם ולפעמים אפילו מעבירה אותו על דעתו, כך שמאפילה על הרציונל. אבל היא משמחת, מרגשת ועוד. זוהי אהבה כמו מעיין.

ב. אהבה שנובעת מחציבה אל תוך הנפש של האיש והאישה. הם לא מייצרים את המים כמו באר, הם רק חושפים את הנביעה הפנימית, היציבה והשקטה. זוהי אהבה במודל באר.

ג. אהבה במודל של בור: בני הזוג צוברים ואוספים במשך כל חייהם נתינה הדדית, חוויות משותפות. כאן לא רק שלא מייצרים את המים אלא לא תמיד הם זמינים. צריכים לאסוף ולצבור ולשמר. פעמים יש לרוקן את הבור ולעשות לו תחזוקה של טיח. לבדוק שאין דליפה.

מפרשתנו לומדים שסוד האהבה טמון בתוך הלב והנפש פנימה. יש כאלו, כמו יצחק, שלא צריכים לעשות הרבה. אהבתו נובעת כמעין ורק "ויביאה יצחק האֵהָלָה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאֵשָׁה ויאהבה" (בראשית כד, ס"ז), ואז "ויִנָּחֵם יצחק אחרי אמו" (בראשית כד, ס"ז).

יש כאלו שאהבתם תתגלה רק לאחר שיחפרו אל מי התהום במעמקי נשמתם, וכששניהם יגיעו אל מקור המים הפנימי, שם יגלו אהבתם.

אפשר לומר ששלוש הצורות חשובות וקיימות לכל אורך חיי האדם. גם כשזוגיות מתחילה מהתפרצות של אהבה, כמעין, הרי במשך החיים צריכים שני בני הזוג לחתור ולחפור אל מקור האהבה הפנימי ולגרום נביעה מתמדת גם אם היא רגועה ושקטה ולדעת שמעת-לעת הנביעה יכולה להתפרץ ולשוות לאהבת מעיין. וגם יש הקטעים האפורים, היום-יומיים, של החיים, שבהם צוברים מים אל תוך בור, שבונים ומטייחים אותו במשותף וכך צוברים חוויות וריגושים משותפים, ילדים, נכדים, אירועים ועוד. כולם יחד מביאים לאהבה הגדולה להתחשבות ולפרגון ההדדי. והעיקר לא לשכוח: לא רק בור צריך תחזוקה אלא גם באר וגם מעיין.

תולדות

זו פרשה של חינוך, של פסיכולוגיה, יחסים בין-אישיים ועוד.

הפרשה נותנת לנו הצצה לביתם של יצחק ורבקה. אנו רואים בני זוג שאין תקשורת מילולית ביניהם. מאז שרבקה נפלה מהגמל, בראותה את יצחק ועטה עליה את הצעיף, כנראה לא הסירה אותו, עד לכמעט סוף פרשתנו, עת היא אומרת ליצחק שיש לשלח את יעקב והוא מסכים וגם מברכו. חוסר התקשורת הוא בניגוד למה שאנו מוצאים אצל שרה ואברהם, שדיברו על הכול. מדוע?

יצחק, הנעקד, הוא דמות נעלה ובלתי מושגת אצל רבקה, שגדלה בבית לבן. הפער המנטלי הוא עצום. רבקה מקבלת זאת מתוך יראת הרוממות ("ופחד יצחק"), אבל כשזה מגיע לעניין הבנים ועתיד עם ישראל היא לא מחכה, היא יוזמת את עניין התחפושת של יעקב וקבלת הברכות בסוג של "מְרָמָה" ("בא אחיך במרמה ולקח ברכתך", בראשית כ"ז, ל"ה).

"ויהאב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב" (בראשית כ"ה, כ"ח). כל אחד מהם מתחבר לנגדי שלו. הוא, שגדל בבית אברהם, מתחבר יותר לעשו הרשע, והיא גדלה בבית רשע - לבן, ומתחברת אל יעקב, איש תם. מדוע?

את עם ישראל צריך לבנות משני אלמנטים הכרחיים: הגשמי - בניין, מדע, כבישים, כלכלה, ביטחון ועוד. והרוחני - מידות, אתיקה, משפט, רוח, תורה ועוד. עשו הוא המומחה לעניינים גשמיים - "איש יודע ציד איש שדה", ויעקב "איש תם יושב אהלים" (בראשית כ"ה, כ"ז) - איש הרוח.

שתי גישות:

יצחק - סובר שצריך גם את עשו וגם את יעקב. שניהם יחד בהרמוניה יבנו את עם ישראל. לכן צריך לקרב את עשו, להשתדל לתת לו חינוך טוב, להפיק ממנו את התועלות שבו. והחלק הרוחני מיעקב. זו הסיבה שברכת "משמני הארץ" נועדה לעשו מלכתחילה.

רבקה סוברת אחרת: עם ישראל אכן צריך להיבנות ממרכיב רוחני וממרכיב גשמי, אבל המקור של שניהם צריך להיות קדוש. את עשו צריך להרחיק מהברכות ולתת ליעקב גם ברכה גשמית וגם רוחנית, ואז המטרה מקדשת את האמצעים.

מי צדק? רבקה מצוידת בנבואה: "שני גוים בבטןך ושני לאמים מִמֵּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֹאִם מִלֵּאִם יֵאֱמָר וְרֵב יַעֲבֹד צַעִיר" (בראשית כ"ג, כ"ה). זאת קיבלה כשהלכה לדרוש את ה' בבית שם ועבר (מעניין למה לא את יצחק?!). חוסר התקשורת ביניהם גרם שלא תגיד זאת ליצחק (אמרה לעצמה: בטח יצחק

הצדיק יודע זאת ישירות מה').

תארו לכם אילו נמנעה התקלה עם עשו והוא לא היה צועק ובוכה, צער ובכייה שעד היום עם ישראל סובל בגללה...

הגישה היעקובית הצליחה מול הגישה היִעֲשָׂוִית. והכול הובילה אישה.

ראו מה אישה יכולה!!! אישה בונה... אישה הורסת (ע"פ משלי י"ד, א).

יראת הרוממות ופחד יצחק לא עמדו מול האישה הגדולה הזו, רבקה, שגדלה בבית לבן. לא נזלזל באף אחד, אפילו כזה שגדל בסביבה שלילית. נביא אותו למרחב חיובי ונקבל סוג של רבקה.

ויצא

בפרשה הזו אנו מתחילים לפגוש את עולמו של יעקב אבינו ומשפחתו. את התשתית של עם ישראל העתידי. יעקב אבינו עוזב את בית יצחק ורבקה בברכתם, משתהה 14 שנה בבית מדרשם של שם ועבר להתחזק ללמוד תורה ולהתכונן להתמודדות עם החיים הגשמיים. הוא גדל כ"איש תם יושב אהלים" (בראשית כ"ה, כ"ז), אבל הועידו אותו הוריו בדחיפתה ותכנונה של רבקה להיות הבסיס להקמת עם ישראל לא רק מבחינה רוחנית אלא גם מבחינה גשמית. את זה הוא צריך ללמוד. הוא הגיע לבית לבן, ושם הוא נתקל בחיי היום-יום שמחוץ לבית המדרש, בעולם של שקר, רמאות, תלאות פרנסה, גידול ילדים בסביבה עוינת ועוד ועוד. ולא לשכוח שהוא מתחיל את ההתמודדות הזו בגיל 77!!

שוב הזוגיות מתחילה להיווצר על יד המעיין - הבאר - לאהבה רבה בינו ובין רחל. נעסוק רק בשני היבטים מאלו הרבים המצויים בפרשה ושיש להם השלכות לחיי היום-יום שלנו עתה ממש, לכל אחד מאתנו.

א. יעקב אוהב את רחל אהבת נפש ועובד בעבודה שבע שנים: "ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה" (בראשית כ"ט, כ). הם מחכים לליל הכלולות, אבל ללבן תכניות אחרות. הוא מחליף. והיא, רחל, נותנת את הסימנים לאחותה, ללאה. ראו איזה ויתור! איזו הקרבה! כדי שלא לבייש את אחותה היא בעצם מוסרת כל חייה ועתידה לטובת אחותה!! ועוד שבשלב הזה היא לא יודעת שלבן מתכוון "לשדך" גם אותה ליעקב (לא ניכנס לשאלה כיצד לאה הייתה מוכנה לעשות זאת לאחותה).

תארו לכם מה רחל עוברת בעת ההכנות של אחותה לקראת ליל הכלולות עם יעקב ומה עובר לה בראש בלילה עצמו ולמחרת. איזה סיכון היא עוברת גם ביחסו העתידי של יעקב! הרי גם הוא מופתע: "ויהי בבקר והנה היא לאה!!" (בראשית כ"ט, כ"ה).

ראו מה מידת הווייתור עושה! לאלו תעצומות נפש היא מביאה את האדם! ומה קורה אח"כ - כשהתחילו להגיע הבנים של לאה. על רקע זה אפשר להבין את רחל באמרה ליעקב "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי"!! (בראשית ל, א).

ב. המידה השנייה היא להודות לה' על הפשוט והשגרה. יעקב אבינו אומר אחרי התגלות ה' אליו שאם ה' ייתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש יעשה מצבה (בראשית כ"ח, כ-כב). הרי התורה היא מדויקת ואין בה כל אות או מילה מיותרים. אז ברור שלחם אוכלים ובגד לובשים!! די שהיה מבקש לחם ובגד, וברור שהיינו יודעים שלחם אוכלים ובגד לובשים, או שמא ההיפך?!

ההסבר לכך פשוט: יש הרבה אנשים שיש להם לא רק לחם אלא עוגות, ממתקים, תבשילין, בשר על האש וכל המזונות שבעולם. הם יכולים להרשות לעצמם לחיות ולאכול במסעדות יוקרה כל החיים. אבל הם לא יכולים!! יש להם בעיות בעיכול, אלרגיה, סתימות מעיים ועוד ועוד. ויש אנשים שהם בעלים של חנויות אפנה ויכולים להרשות לעצמם כל מותג שבעולם, אבל כל הזמן לובשים פיג'מה, ואפילו לא באופן עצמאי, אלא זקוקים שילבישו אותם, כי הם מרותקים למיטה, או כלל לא מודעים למצבם, אלצהיימר ועוד ועוד. אז מבקשים מה' שיתן לנו לחם... אבל לאכול!!! שתהיה לנו היכולת!! ושייתן לנו בגד ושנוכל ללבוש אותו!!

אל תתלונני על שהילדים ניגשים לארגז הלחם (יש דבר כזה...) ולוקחים ואוכלים ואולי גם מלכלכים!! תשמחי!! תשמחי שמכונת הכביסה שלך עובדת ללא הפסקה. סימן שיש מי שילבש את הבגדים וילכלך אותם. האם עדיף שיהיו כל הזמן נקיים ומקופלים בארון?!

תודה לך ה' על השגרה והדברים שלכאורה פשוטים ומובנים מאליהם!! תודה, ה'.

וישלח

יעקב אבינו בדרך לארץ ישראל לאחר יותר משני עשורים של התנתקות מבית הוריו. עתה הוא יותר מחושל לאחר התלאות שעבר בבית לבן. אבל מחכה לו משימה קשה מאוד: איך הוא ישרוד את אחיו עשו?? ביטוי המפתח: "מיד אחי מיד עשו" (בראשית ל"ב, י"ב) - אז מה הוא? אח או עשו?

אז זהו. ששניהם! וזו הבעיה!!

כשאדם צריך להתמודד עם אדם אחר זר, שהוא שונאו או יריבו, זה בסדר. יש דרכים. אבל כאשר שונאך הוא אחיך - איך עושים זאת??

ולא רק זה: עתה, כשיש שתי גישות בעולם כהמשך לקין והבל, לאברהם ונמרוד, ליצחק וישמעאל, ועתה: העשויים והיעקביות. אלו שתי ישויות נפרדות, השונות כמעט בכל דבר. אולי אפשר להשלים? נכין מתנה. אולי צריך להילחם - נכין מלחמה. אולי אין דרך אחרת ואז רק תפילה תעזור. גם את זה צריך להכין: מה לבקש בתפילה? שעשו ימות? אבל הוא אחי!!

שעשו יחיה? אבל הוא עשו, שנשבע להרגני!! לפעמים גם כשאנו רוצים להתפלל אנו לא יודעים מה לבקש. מה שנוותר הוא לסמוך על ה', שהוא יודע מה טוב בשבילנו.

ומה תהיה השפעתו של עשו על התא המשפחתי ועל חינוך הילדים?

לפני הפגישה עם עשו, אחרי כל ההכנות, מתקיימת פגישה לילית עם נציגו של עשו, מאבק קשה שנמשך כל הלילה. יעקב נשאר לבדו. הוא נשאר לחלום!! לראות קצת את העתיד. המפגש הזה עם שרו של עשו מנפץ אשליות ומראה שדורונות ומתנות (מחוות...) לא עוקפות את המאבק. כל אותו לילה מנסה שליחו של עשו לקעקע את קיומו של יעקב וכל מה שהוא מסמל. כשלא יכול לו, הוא נוקע את ירכו. לבסוף הוא מודה ומשלים עם קיומו ואף משנה שמו מיעקב שזה עקב, קצה, ל"ישראל" - "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל".

עשו מציע לחלק ביניהם את העולם ולחיות זה בצד זה (פתרון ההפרדה: שתי מדינות לשני עמים. ההיסטוריה חוזרת...) זה בעצם מה שיצחק בתכניתו המקורית אולי רצה, אבל יעקב זוכר את נבואת אמו ועונה לו: "אדוני יודע הילדים רכים" (בראשית ל"ג, י"ג) וזכר גם "והיה כאשר תריד" (בראשית כ"ז, מ). הרבה זמנים קשים בהיסטוריה של עם ישראל שאדום, עשו, ישמעאל, נמרוד, קין התגברו ועלו על ישראל ועינו אותם ודחקו, שרפו ועוד. ולא זכינו עדיין שיתגשם "ורב יעבד צעיר" (בראשית כ"ה, כ"ג). זה תהליך ארוך שדורש הרבה אמונה. זו לא תוצאה מיידית של שלום עכשיו. אין בזה כל קיצורי דרך!! עשו תמיד מציע ליעקב לוותר על החלום וליצור הנהגה גלובלית של מדינת (או שמא עולם) כל אזרחיה, אבל יעקב יודע שלא הגיעה העת אלא "אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני" (בראשית ל"ג, י"ד). הוא דוחה הצעת עשו ועושים תהליך של הפרדה מוחלטת ללא חיים קרובים כלשהם!! "יעקב נסע סכות" (בראשית ל"ג, י"ז) - מקום זמני כי התהליך הוא ארוך. צריך להיות סבלני ולהמשיך להאמין ולחלום. סוכות אלו עדיפות ועצמתיות מכל אלופי עשו הרבים המתוארים בסוף הפרשה.

וישב

נעסוק בפרשה החבויה באמצע כל המתח בתוך פרשתנו, כאילו בסוגריים:

סיפור יהודה ותמר, עד שהתורה צריכה לתת לנו תקציר בחזרה להמשך סיפורו של יוסף.

"ויהי בעת ההיא" (בראשית ל"ח, א) - רבי שמואל בר נחמן פתח: "כי אנכי ידעתי את המחשבות" (ירמיה כט). שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, יוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו. ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה והקב"ה היה בורא אורו של מלך המשיח" (ילקוט שמעוני, פרשת וישב, רמז קמ"ד).

כולנו במתח. עסוקים בדברים אחרים, אבל הקב"ה מנהל את העולם אחרת. ה' מנהיג את העולם בשני רבדים, שני מישורים: הרובד האנושי והרובד האלוקי.

זה מתחיל במפגש המקרי של יוסף, התועה, לאיש בשדה. מהיכן צץ? מה הסיפור שלו? הוא כיוון את יוסף לדותן. יוסף יכול לחזור, אבל לא: "את אחי אנכי מבקש!!" (בראשית ל"ז, ט"ז). הרי השליחות שהטיל עליו אביו היא בלתי אפשרית ומסוכנת. כל הפרשה רצופה דילמות מוסריות: חלום יוסף ותגובת אביו. ראובן. יהודה. תמר. יוסף בבית פוטיפר ועוד. אתה אמור לפעול לפי מצפונך וצו מוסריותך, וה' מוביל במישור אחר: גבוה, עתידי. מרחיק לכת.

יוסף כבר מתחילת הדרך רואה בזה שליחות, ובמילים אלו הוא משתמש כשמתודע אל אחיו בעתיד: "כי למחיה שלחני ה'" (בראשית מ"ה, ה). זה מתחיל עתה.

לכאורה, סיפור טרגי של משפחת יהודה, ששני בניו מתים, והוא מתחמק מלתת את שְׁלָה, בנו הקטן, לתמר, אשת המתים. היא עושה מעשה וגורמת שהרעה מיהודה. איזה מעשה!!!

אבל זהו! כך אנו רואים את התנהלות העולם במישור הגשמי, הפשטני. ה' מנהל את העולם גם במישור אחר. כל המהלך המוזר נועד להביא לבסוף את הקמת מלכות דוד. הרי הניצוץ היה מצוי וחבוי במואב, בנה של בתו של לוט, ממנו ובמשך כמה דורות, עד שהגיע אל רות המואבייה ופרשת אלימלך ונעמי. עם בואה של רות לארץ ישראל ופגישתה עם בועז, מזרעו של יהודה, דרך תמר, שני הניצוצות מתחברים ליצירה סופית של דוד בן ישי, בן עובד, בן בועז. הנה ההנהגה של ה' במישור החבוי, הסמוי, שלא תמיד מובנת לנו ופעמים אף אנו מנסים להתמרד נגדה.

יש לדעת ש"כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד" (תלמוד בבלי ברכות דף ס"ע"ב). אף אם איננו רואים זאת עתה. זה צריך להגביר את הביטחון שלנו בקב"ה.

עוד דבר חשוב בפרשה: "לעולם אל ישנה אדם בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף, יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים" (תלמוד בבלי מסכת שבת דף י' עמוד ב) כך נוצרה שנאה בן אחים וכמעט רצח.

כמה שההורים צריכים להיות זהירים מפני יחס מפלה בין ילדיהם ולדעת שדברים קטנים לכאורה משפיעים עמוק על נפש הילד!!

מקץ

בפרשה פוגשים את המאבק האידיאולוגי בין האחים ליוסף, והוא בסיס השנאה. תחילה השאלה המרכזית המציקה: מדוע יוסף במשך 22 שנה לא שולח לאביו ואפילו לא מיסרון (SMS) אחד שהוא חי?! הרי הוא יודע שאביו אוהבו ושהוא מתייסר בהיעדרו!! (גם האחים נהגו באכזריות: הרי גם הם יכלו לגלות ליעקב שיוסף לא מת אלא נמכר).

זהו מהלך חינוכי שבו יוסף, שמייצג את משיח בן יוסף, ויהודה, שמייצג את משיח בן דוד, יצטרכו ללמוד וללמד את כולם שלשה דברים:

1. סוד האחוה ומחיר השנאה.

2. כיצד יהיה בניינה המעשי של האומה?

3. מהו בניין הקודש של האומה?

בסופו של דבר צריכה להיווצר הרמוניה בהנהגה: עץ יוסף ועץ יהודה יתקרבו אחד אל אחד ויהיו לאחדים (ע"פ יחזקאל לו, טו-יז).

יוסף יוצא לשליחות שהוא לא מחויב לה אף שהוא קטן, לא יודע היכן אחיו וחופץ מזה: הוא שנוא על אחיו. הוא הולך לבדוק את "שלום אחיו" (ע"פ בראשית ל"ז, י"ד). הוא גם דבק בשליחותו, וגם כשלא מוצא אותם הוא ממשיך לדותן. מטרתו לגרום לאחיו לחזור בתשובה, לגלות מחדש את האחוה והערבות ההדדית שנשברה במכירתו. אילו הודיע לאביו שהוא במצרים, השליחות הייתה מסתיימת ללא תוצאות. מה? הוא לא התגעגע לאביו ואחיו? ברור! אבל במסירות נפש הבליג על כך כדי להביא את אחיו מחדש לערבות הדדית וכך לא תהיה החלוקה בין שבטי יוסף ובנימין ובין יהודה והשאר.

כל מהלך ירידת האחים, המפגשים עם יוסף, השקים, הכסף "ההתעללות" שלו לכאורה בהם, היא רק לגרום שתתגלה מחדש הערבות ההדדית ביניהם. וכך קרה, כשמצאו את הגביע באמתחת בנימין. הם מוכנים לעונש קולקטיבי וגם אח"כ יהודה ערב לבנימין. זה מה ששכנע את יוסף. ואז הוא לא התאפק

ונגלה אליהם. יהודה מוותר על מלכותו וערב לבנימין!!! לא רק שבני לאה ובני רחל התאחדו, אלא שאם אין בני רחל, אז גם אין מלכות יהודה!!! זה החיבור של "היסוד" (יוסף. משיח בן יוסף: הכלכלה, הבניין ועוד) עם "המלכות" (יהודה. הקודש, בית המקדש ועוד). ומתי יהודה פרע ערבותו על בנימין? בימי גלית. דוד משבט יהודה הלך והרג את גלית שאיים על שאול - משבט בנימין. לומדים מכאן את סוד האחוה והערבות ההדדית, שהיא סוד הקיום של עם ישראל.

ידוע וגם מעט מפתיע: אישה בפרשה: אסנת אשת יוסף - לפי חז"ל בתה של דינה. יעקב סילק את אסנת מביתו וצייד אותה בקמע מיוחד. היא התגלגלה לביתו של פוטיפר ושם הצילה את יוסף ממוות בסיפור אשת פוטיפר. לאחר שיוסף עלה לגדולה, נתן פרעה את אסנת ליוסף לאישה.

ויגש

המפגש הגורלי והמכונן בין יהודה ליוסף. יהודה, שהוכיח את הערבות ההדדית, ניגש לבירור מעמיק של כל שאלות היסוד שעליהן דיברנו במיסרונים הקודמים.

בעם ישראל קיימים שני כוחות המנהיגים את העם מראשית הקמת בית ישראל ביחסים בתוך ביתו של יעקב דרך תחילת המלוכה בעם ישראל וכלה בגאולה העתידית. המלך הראשון הוא שאול משבט בנימין (אח ליוסף!) והוא הוחלף במלכות דוד משבט יהודה. תקופה ארוכה מלכו גם מלכי ישראל, שבאו משבטי מנשה ואפרים, וגם מלכי יהודה.

שני המשיחים העתידיים - משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, לא חייבים להיות אנשים או ישויות שונות אלא גם תקופות שונות בהיסטוריה של עם ישראל בתקומתו. משיח בן יוסף מייצג את התקופה הראשונה של הגאולה - בניין הארץ, התיישבות, צבא, מדע ועוד, ומשיח בן דוד מייצג את הרובד הרוחני. על השילוב והצורך של שניהם דיברנו במיסרונים הקודמים. יהודה נואם ארוכות ליוסף בדיבור אסרטיבי שיש בו הכול: תפילה בסתר לבו שיצליח, מילות פיוס אבל גם נחישות ללכת עד הסוף. כמו בסיפור תמר, הוא נוקט יְשָׁרָה, לא מנסה לתרץ או להצדיק, אך פונה אל הצד האנושי של השליט: "פן אראה ברע אשר ימצא את אבי" (בראשית מ"ד, ל"ד). כאן "לא יכל יוסף להתאפק" (בראשית מ"ה, א), מתוודע אל אָחיו, והם "נבהלו מפניו" (בראשית מה, ג) ושתקו!!!

פעמיים לא יכלו אחיו לדבר עמו: בתחילת פרשת וישב: "לא יכלו דברו לשלום... על חלומותיו" (בראשית ל"ז, ד), ובפעם השנייה כאן, כאשר

יוסף מתוודע אליהם ואומר "אני יוסף"!! (בראשית מה, ג) הם משתתקים. במבוכה. בדיוק אלו שני מצבים המתארים מערכת יחסים בין אחים. כאשר יש טינה, שנאה, קנאה ותחרות שיוצרות עוינות גדולה, עד כי אין דרך להתפייסות. שתיקה אחרת היא תוצאה של מבוכה והכרת האמת בהקשר למעשים שהאחד חולל כלפי האחר. האמת נודעת ומתגלה ומוטחת על פניהם. השתיקה הראשונה יוצרת התנכרות ושנאה עד כי הדיבור בלתי אפשרי, שכן לְדַבֵּר זה סוג של חיבור כי צריך גם להקשיב, זאת אומרת גם להכיל. השתיקה מהסוג השני באה לאחר הכרה בצדקת האחר. ואחרי המבוכה חייבת לבוא ההודאה בשגיאה. זה לא המקום ל"תירוצים". "צדקה ממני" (בראשית ל"ח, כ"ו) אמר יהודה. זה המוטו שלו.

כמה אנו צריכים ללמוד כדי שנהיה ראויים להכיר בטעות שלנו ולא להתחפר באנו. זו עבודה על המידות. אלו גם סוגי השתיקות בזוגיות: שתיקה של התנכרות והתעלמות אבל כאשר האמת מתגלית, רצופה בשתיקה של מבוכה. לא נתבצר באנו שלנו, אלא לנקוט את הדרך של יהודה: "צדקה ממני". להודות בטעות. לא לתרץ. אז האחוה והאהבה מתחדשת ומתפרצת מחדש, בהרמוניה של מלכות: יוסף, היסוד, העשייה שיש בבית עם מלכות יהודה. הקודש והטוהר.

חיינו היום - יומיים רצופים התרוצצות, מבוכה ותהיות על ההנהגה האלוקית. האמת והצדק נעדרים, היפוך עולמות, אין פתרונות רציונליים!! יש רק דרך אחת: "אני ה'". בהתגלות ה' תיפתרנה כל השאלות בבת אחת. זה ייתן לנו פרספקטיבה שתסביר רטרואקטיבית כל מה שהתרחש ולא היה מובן לנו. רק צריכים סבלנות ואמונה.

ויחי

בפרשה הזו אנו פוגשים ממד חדש ומיוחד ביחסי משפחה. שיחות ואירועים בין אבות לבנים - זה טבעי ומצוי. מערכות כאלו יש לנו למכביר בספר בראשית. אבל יחסי גומלין, שיחות ויחסים בין סבים לנכדים - זה נדיר. וזאת מוצאים בפרשתנו. יעקב חולה. יוסף מגיע אליו עם בניו מנשה ואפרים. יעקב רואה אותם ושואל "מי אלה?" הוא לא שואל: מי הם? אלא "מי אלה?" זו שאלת השאלות: מי אלה, מהיכן הם? ממה הם שואבים את יכולתם ומורשתם? האם זה מהמקור, מהסבא או לא? האם ההשפעה של הסביבה, המצרים, הפיתויים או דרך הסבא המקורית השורשית. האם זה "בית פרעה" או "בית יוסף", שהרי יוסף גידל בנים ובני בנים - גם מכיר בן מנשה גדל על ברכי יוסף.

כשהסבא שואל מי אלה? והוא רואה שנכדיו ממשיכים בדרכו, זהו האושר

ספר שמות

שלו וזה גם היסוד בהמשכיותו של עם ישראל.

פרשת ויחי היא הזדמנות לתת מבט-על בספר בראשית כולו. זהו ספר חיים המבטא את הפסיכולוגיה ההתפתחותית של עם ישראל. המבט בהיסטוריה של עם ישראל משתקף באירועי הספר: אפשר לזרוק את עם ישראל לבור, ואפילו שהוא מלא נחשים ועקרבים, לרמוס ולדכא, אבל את החלום והחזון אי אפשר לחסום!! אפשר שהעולם בגלל התנהגותו יגיע למבול, אבל ה' ממשיך לקיים אותנו, אף אם יש דור פלגה או סדום ועמורה. יעקב אבינו מפלה לטובה את יוסף בגלל היותו יתום ועושה לו כתונת פסים, וזה גורר יחסי שנאה-קנאה. אילו הייתה בסביבה אימא, זה לא היה קורה, כי הייתה יודעת את המחירים!! תמיד האימא יודעת להעריך ולשקול את המורכבות של המצב. בספר בראשית אנו עדים לכך שהאינטואיציה הנשית גברה על הראייה הגברית. גם רואים בו שהיסוד לבניית עם מצוי במשפחה, בבית. עם, דגל, מולדת, שפה ועוד - כולם עוברים דרך המשפחה, הבית, לקראת ספר שמות, שהוא הסיפור של עם.

פרשת ויחי מסתיימת בברכת יעקב לבניו. המיוחד בזה הוא שעם ישראל בנוי משנים עשר חבלים, חוטים, תכונות, הלכי רוח, התנהגויות, וכולם יחד יוצרים כבל חזק והרמוניה של עם, כמו קונצרט של שנים עשר כלים, שכולם מנגנים בהרמוניה על ידי מנצח: יעקב אבינו. הכול מתוזמן. לכל אחד תפקיד, מנגינה, קצב, אבל הכול מתואם. אין יתרון ושלטון של אחד על פני האחר. כך מתחיל הבסיס שייתן את העצמה לעמוד בגלות המתמשכת, ושתתואר בספר שמות, אבל גם הבסיס לגאולה, למשכן ולארץ ישראל.

חזק חזק ונתחזק!

שמות

ספר שמות מספר את קורות בני ישראל במצרים: הגלות והגאולה. אם ספר בראשית היה ספר המשפחה, אבות ובנים, אימהות. הרי ספר שמות הוא ספר העם, עם ישראל. הדינמיקה ליצירת עם.

יעקב אבינו ראה בירידה למצרים צורך שעה בלבד. ארעי. חולף. לכן ביקש שלא יקברוהו במצרים. אבל משפחתו וצאצאיו: "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גֶשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבוּ מְאֹד" (בראשית מ"ז, כ"ז). עברו ימי הרעב. מדוע לא עלו חזרה? הבטחת ה' את ארץ כנען כבר לא נחשבה?! הם השתקעו והתבססו בגלות. זוהי התרגלות פסיכולוגית לגלות, ולכן נענשו בשעבוד מצרים. הגלות היא חטא, אבל זהו גם עונש!

ה' הבטיח בברית בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך" (בראשית ט"ו, י"ג), אבל הם הסתגלו מהר מאוד. אפילו לא נשארו במתחם היהודי, היכן שיוסף, על דעת פרעה, נתן להם אוטונומיה: ארץ גושן, אלא נפוצו בכל מצרים: "וַתִּמְלֵא אֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות א, ז). אם ה' היה צריך לפסוח על בתיהם בשעה שהכה את המצרים במכת בכורות, הרי הם היו מפוזרים. הם דוקא שאפו לשבת בתוך המצרים ולהתערב בהם.

מוכר? "למה נהיה שונים? מדוע אנו צריכים להבליט עצמנו? הרי אנו אזרחי הארץ!! יחי המלך!! תחי המלכה!! יחי ההמנון האמריקאי!!"
כשמת יוסף אף הפרו את ברית המילה ("זה מסוכן לילד; זה אכזרי!! אין לנו זכות לכפות על תינוק את דעתנו". כפיה דתית!!).

העונש: הקב"ה הפך את האהבה למצרים לשנאה תהומית. ואז פרצה האנטישמיות: המצרים אמרו שבני ישראל פוגעים בכלכלה, בביטחון: "ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו" (שמות א, ט).

העבדות היא עונש אבל גם אמצעי חינוכי: לחזור לעצמך, לפרופורציות הנכונות, לדעת את ערכך. לעמוד על שלך אך גם לחזור אל ה', לצעוק ולהתפלל אליו. גם חינוך עתידי: לחוש מה זה להיות זר וגר בארץ לא שלך ועל זה הציוויים הרבים בתורה (36 פעם!!) על היחס לגר. "וגר לא תונה... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים".

הפרשה מתחילה בשמות. אחת מהזכויות של בני ישראל היא שלא שינו את שמותיהם. השם מגדיר את המהות של האדם. למרות תהליך ההתבוללות הם שמרו על המהות הפנימית, והשמות הם ההוכחה לכך.

זו אחת הטובות שעשה ה' עם עם ישראל לאורך כל ההיסטוריה: לא משנה כמה יהיו מעורבים בגויים, תמיד יתגלה הניצוץ העמלקי של שנאת הגוי רק מפני שאתה יהודי, ובתקופתנו הדוגמאות רבות. וכל זה כדי להזכיר לנו

שאנו עם ה'.

בפרשה אנו פוגשים דמויות וסוגיות שעוד נעמיק בהן בעתיד: המיילדות העבריות, בת פרעה, משה כמנהיג ועוד. אנו גם למדים על זוגיות מתוך התנהלותן של נשים צדקניות, שבזכותן באה הגאולה.

שורש פרעה הוא פ-ר-ע - להפריע, וזו הייתה מטרתו. כל עצתו היא להרחיק בין איש לאשתו: הבעל יהא עסוק בעבודת פרך, בענייניו ובעבודתו, והאישה בודדה, מתמודדת עם הבית וחינוך הילדים. כך הוא פוגע בפוריות של עם ישראל מתוך מגמה להכחידם. ואם בכל זאת נולד בן, יש להרוג אותו (עוד נדבר על השאלה מדוע פרעה גזר על הזכרים ולא על הנקבות).

ומה עושים כדי להשיב את האישה לבעלה? יש נשים שאומרות: רע לי. קשה לי. ואז קמים ועוזבים, כמו יוכבד ועמרם. יש כאלו שמחכות שישבו, כמו מרים: מביטה וצופה למרחוק ומחכה לראות מה יקרה, איך יתפתחו העניינים. זה עדיין ריחוק אבל יש תקווה. יש כאלו שמושיטות יד, כמו בתיה בת פרעה. נשות ישראל שהיו הולכות לשדה הופכות אפר לאיפור כדי לקרב, כדי להושיט יד. זה קשה ולא פשוט ותלוי באמונה. אבל לא אומרים שקצרה היד. "ותושט את אמתה". כשעושים זאת, ה' עוזר והיד מתארכת.

הנשים תְּחַזְּקוּ את הבעלים וכך גרמו להתרבות עם ישראל ולבסוף בזכותן באה הגאולה. זו העוצמה של הנשים!! המיילדות מול פרעה. מרים מול אביה. בתיה כנגד אביה. ציפורה מצילה את משה בְּכַרְתָּה את ערלת בנה. זה הוא מדגם קטן שמייצג את נשות ישראל. ולא לחינם אמרו חז"ל: בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ועתידין להיגאל. אז והיום!

וארא

מדוע משה מהסס בקבלת השליחות ומנהל עם ה' מו"מ ממושך?

מדוע ה' מביא עשר מכות על המצרים, הלוא די במכה אחת ניצחת שתשתק את כל המצרים! במקום זאת הריטואל של מכה, הקשחת לב פרעה ואח"כ להענישו על כך!!

אנו מוצאים עשר פעמים חזרה על הפועל י-ד-ע. חורבן מצרים במכות אינו העונש שה' רצה להביא על המצרים. המטרה גם אינה כדי לגאול את עם ישראל אלא לגלות את שם ה' בעולם. שכולם ידעו. גם המצרים, גם פרעה, גם ישראל. ידעו. תדעו. ידעו. ועוד. הרקע הוא מאבק תרבותי, אידיאולוגי ופילוסופי בין פרעה למשה בשלושה יסודות:

א. מציאות ה' (לא ידעתי את ה').

ב. השגחת ה' בכל (מי ה'?).

ג. ה' הוא בעל כל הכוחות כולם ובעל היכולת לשנות את הטבע (היאור ופרעה אלוהי מצרים) - שלטון האלילות. פרעה כאלוה. אין בחירה חופשית. אין טוב ורע. אין אחריות אישית. על זה באו עשר מכות. להראות את שלטון ה' בטבע ומעל לטבע ואת היכולת שלו לשנותו. למען ידעו מי ה', שקיים ה' ושמלכותו ושלטונו מוחלטים.

לכן הריטואל. לוודא שפרעה ועמו בסוף יכירו בזה, כפי שאנו רואים לאחר מכת בכורות וגם יותר מאוחר בים סוף!!

אבל עם ישראל קטן אמונה: "ולא שמעו אל משה מקִצֵר רוח ומעבודה קשה". תן לנו קצת הקלה ולא אכפת לנו להישאר עבדים. השגרה נוחה!! שינוי הוא תמיד מאיים (נפגוש שוב אלמנט זה אח"כ: ניתנה ראש ונשובה מצרימה. זכרנו את...).

מול זה הקב"ה מבטיח: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, והבאתי!!! (שמות ו, ו) - גאולה בכל הדרכים!

הם אנשים מרים שאיבדו כל תקווה (פרט לנשים!!), כך שגם בני ישראל היו זקוקים לחיזוק האמונה ולהכרה בה' וכוחותיו. המכות וְלִקְחָן היו חלק מחינוך מחדש של עם ישראל.

ההפטרה מספר יחזקאל מדברת תחילה על שיבת ציון: "ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח" (יחזקאל כ"ח, כ"ו). הנביא יחזקאל מנבא על המפלה של מצרים בשל גאוותן של פרעה, שאמר "אשר אמר לי יאורי ואני עשיתיני" (יחזקאל כ"ט, ג). העונשים שה' יביא עליהם הם למען: "וידעו כי אני ה'" (יחזקאל כ"ט, א). בדיוק כמו בפרשתנו. אבל גם מובטחת הגאולה: "ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל. בקבצי את בית ישראל מן העמים" (יחזקאל כ"ט, א).

עינינו הרואות בקיבוץ ה' את עם ישראל מכל העמים, אבל דווקא בימים אלו עלינו לזכור שלא נסמוך על משענת קנה רצוף (יחזקאל כ"ט, ו), מצרים, שהיא כמשל לכל העמים, שלכאורה הם משענת כזו.

בא

מהו סוד מחשבתו של פרעה? מדוע הוא גוזר על הזכרים כשמטרתו היא לחסל את עם ישראל? הרי הכי מהר והכי טוב היה לחסל גם את הבנות וגם את הבנים!!

מדוע בנקודת השבירה שלו, במכת הארבה, עד שהוא כבר מסכים לְשַׁלַּח

את בני ישראל, הוא אומר: לכו נא הגברים. את הנשים הוא לא רוצה לשלח! כשיעקב ירד למצרים הוא השיא אפילו את חצרון וחמול בני פרץ, שהיו בגיל פחות משלוש! מדוע? לפי שידע שהמצרים שטופי זימה". ולמה אומרים "בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל (ילקוט שמעוני רמז תתקצ"ג) ועתידין להיגאל"? מה זה נוגע לימינו? הרבה שאלות. תשובה אחת:

היה ציווי למיילדות להחיות את הבנות ולהמית את הבנים. הן לא עשו כדבריו והוא לא הענישם! נתן להן סימן: בת פניה למעלה - תמיד לתקווה ולעתיד. בן - פניו למטה אל האדמה. פגשנו בפרשיות אלו נשות מופת: מרים יצאה נגד אביה והוכיחה אותו על שגרש את אַמָּה ולבסוף, בעקבות זאת, הוא החזיר גרושתו וכך עשו כולם. שפרה ופועה באומץ רב עשו נגד ציווי השליט הכול-יכול והחיו את הילדים. בתיה - אמנם בת פרעה אולם גם סוג של אישה מיוחדת שעשתה ההיפך ממה שאביה גזר ולא היססה לגדל את מושיען של ישראל בתוך בית פרעה. וציפורה אשת משה לוקחת זימה ועושה ברית לבנה. הנשים במצרים - בזכותן התקיימה מצוות פרייה ורבייה. היו מטפלות בבעליהן, מרגיעות, מטפחות, מתייפות לכבודם ולקוחות כל האחריות על גידול הילדים.

פרעה רשע אבל חכם: הוא ראה את מעשיהן והתנהגותן של נשות ישראל. הוא זיהה את הגֵנוּם המיוחד שלהן ורוצה להתחבר אליהן. לחסל את הגברים, וכך מצרים יישאו נשים עבריות עם גנום של נתינה, אומץ, לקיחת אחריות ועוד וכך להשביח את הגזע המצרי על חשבון גנום נשי-עברי משובח. תכניתו נכשלת דווקא בזכות אותן נשים.

הנשים ממשיכות בזה גם אחרי גאולת מצרים. לא חוטאות בעגל ובמרגלים, ויש להן זיקה ואהבה מיוחדת לארץ ישראל (בנות צלפחד ועוד).

גם היום: בינה יתרה לאישה - להכיל, לעגל פינות, לפעול בתנאים מורכבים, להשרות שלווה ורוגע, והעיקר - לנטוע תקווה. הנה כי כן, בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ובזכותן עתידים להיגאל.

אשריכן נשות ישראל שזכיתן לכך וקיבלתן מקום מיוחד בהווה היהודית ובמורשתה. יש לכן תפקיד ומשימות חשובים בקיומו של עם ישראל גם בדורנו.

בשלח

בני ישראל יוצאים ממצרים ביד רמה, עוברים ביבשה בתוך הים ועדים לַנְסִים גדולים: "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי הנביא!"

(מדרש שכל טוב, שמות, פרק טו, סימן ב).

פרעה וחילו טבעו בים, ועם ישראל בהתרוממות הרוח ובהתחברות לה' גואלם אומרים שירה אדירה שפורצת מתוך לבם והכרתם את גדולתו של הקב"ה. "שמעו עמים ירגזון" (שמות י"ד, י"ד). כל העולם נחרד ודמם נוכח הנסים הגלויים.

עם ישראל מגיע לרפידיים. ומי בא מולם? עמלק.

מי הוא עמלק? מדוע בא? מה גרם? ומדוע הקב"ה נשבע בכיסאו להכרית את זכר עמלק וכך גם אנו מצווים לעשות - "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות י"ז, ט"ז)? אף עם לא "זכה" לכזו התייחסות, ולא משנה במה הִרַע לעם ישראל. אפילו לא המצרים!!

עמלק הוא עם בלי ארץ, בלי מדינה, בלי מורשת. עם נודד ממקום למקום ומלסטם את הבריות ואת העמים האחרים. עָשׂוּ הרשע לקח את תמנע לפילגש על נשותיו. עמלק הוא בְּנֵה. הוא לא קיבל חלק ונחלה בממלכת עשו. הוא תלוש ומחפש למי להזיק. הוא הראשון שבא להילחם עם ישראל ברפידיים. הם עדיין לא נשמו נשימות ראשונות של חופש מהשעבוד, עוד לא התארגנו כקבוצה, בוודאי לא כעם, והנה הם נקלעים למלחמה עם עם אכזר שמפריע לו שהם בכלל קיימים. בלי כל תביעה של רכוש או אדמה, רק מעצם היותם עם ה'. זה עמלק "אשר קרך בדרך ויזנב בך... ואתה עֵיף ויגע ולא ירא אלקים" (דברים כ"ה, י"ח). במה הוא קירר את עם ישראל? מה זה נוגע לימינו? מה זה נוגע לי, לך, לכם ולכן?

כל מכות מצרים ואח"כ קריעת ים סוף באו להראות ולהוכיח את מלכותו של ה' בעולם ואת שליטתו המלאה בטבע ומעל הטבע. עם ישראל וכל העמים נבהלו מפני ה' וגדולת מלכותו וכבודו. והנה בא, עם חצוף ומתריס נגד ה' ועמו ומעז לבא ולהילחם בישראל ולערער, לכאורה, את מלכות ה'. עיקר חטאו הוא לא פגיעה פיזית בעם ישראל אלא פגיעה רוחנית-מורלית. משה אמר להם: "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (שמות י"ד, י"ד). עמלק פגע בירת הכבוד כלפי ה' שנוצרה בעיני כל העמים ובעיני ישראל. הוא שבר את המיתוס והמומנטום המיוחד ששרר אז והגיע להילחם עם ישראל, כאילו הם ככל העמים ולא עם ה'. הוא קרר וצינן את התלהבות העם. חז"ל דימו זאת למי שנכנס לאמבטיה רותחת וצינן אותה (ע"פ מדרש תנחומא, פרשת כי תצא, י"ג).

נגדו מנהלים מלחמה לא קונבנציונלית: משה עולה לראש הפסגה עם אהרון וחור: "והיה כאשר ירים ידו וגבר ישראל וכאשר יוריד ידו וגבר עמלק" (שמות י"ז, י"א).

זו המלחמה הגנומית בין עם ישראל לעמלק ומי שמייצג אותו בכל דור ודור

- אלו ששונאים את ישראל ורוצים להרע לו רק בגלל היותנו יהודים, עם ה'. ולא חסרים כאלו סביבנו ובכל העולם. אומר לנו ה': הניצחון על אלו הוא לא קונבנציונלי, כי המלחמה היא רוחנית. לכן אם עם ישראל מרים עיניו כלפי מעלה, כלפי ה', הולך בדרכו, בוטח בו, הוא גובר. אם חס ושלום הוא מוריד עיניו מה', מתרחק ממנו, רוצה להיות ככל העמים, ה' מפעיל את השוט: עמלק והמחליפים שלו בכל דור. עמלק לא מת. הוא רק מתחלף! זו הסיבה שזו מלחמה של ה' בכל דור, מדור דור. "וכי ידיו של משה עושות מלחמה? אלא בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה... היו נוצחים!!" (משנה ראש השנה: ג, ח).

עמלק הוא לא עם אלא תכונה, תובנה, התנהגות. זה יכול להיות קיים גם בכל אחד מאתנו. גורם פנימי שמקרר את האדם, מוריד לו את הרוח ממפרשי הקדושה. לכן יש ציווי למחות לא רק את עמלק אלא את זכר עמלק: גם את התכונה שלו: לקרר.

זה לא רק באדם עצמו אלא גם בין בני אדם, בין חברים, וכמובן בין איש לאשתו. כמה כל אחד יכול לקרר את האחר!! לפעמים אפילו בלי להוציא מילה אחת! רק בתנועת כתף או אף וכך לייש, לקרר.

יש דרך לטפל בזה. נגד הקור צריך חום רוחני: להכיל, לפרגן, לשמוח בחבר, באישה, ולהפיץ חום שמחזק.

לא להירדם בשמירה!! עמלק ורוח עמלק אורבים בכל פינה וגם באדם עצמו, בתוכו.

איך בכלל העזו העמלקים להילחם? אומר התלמוד הירושלמי (תלמוד ירושלמי, ראש השנה, פרק ג, הלכה ח) שאדם ביום הולדת (יום גינוסיה שלו) שלו מתחזק ולא יכולים לנצחו. העמלקים ידעו זאת והביאו למלחמה רק כאלו שהיה להם יום הולדת. ולכן משה היה צריך להרים את ידו כדי לבלבל את מזלם וכך לנצח את עמלק.

יש סגולה גדולה ביום ההולדת של האדם. בעת הזו יש לנצל זאת להתחזקות ברוחניות ולא רק לציין זאת ביציאה למסעדה ובמסיבות אלא לתת צדקה, לעלות לתורה ולקרוא תהלים.

טיפ: עמלק נטפל רק כשעייפים וחלשים. הפתרון: לדחות למחר. "מחר הילחם בעמלק". "ויבא המלך והמן (ממשיכו של עמלק) מחר אל המשתה אשר עשתה אסתר". סבלנות, סבלנות ומחר לעשות הכול בחשק ובזריזות. כשהבעל מקרר, מוריד לך את הרוח מהמפרשים, דחי למחר. הכול יסתדר בסבלנות ובנחישות.

עניין נוסף: עם ישראל צמא למים, אבל המים מרים: "ויצעק אל ה' ויורהו ה'

עץ וישלך אל המים וימתקו המים" (שמות טו, כה). מה היה הנס? האם זה תהליך טבעי, שהעץ הספציפי הזה ממתיק מים והנס היה שה' גילה לו את העץ, או שהעץ הוא מר ונעשה נס בתוך נס והוא המתיק את המים!?

במדרש (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, שם) יש דיון איזהו העץ הזה. יש אומרים זית, שכידוע מר מאוד. פרט לזיתים ולשמן שמפיקים ממנו הוא יעיל נגד כיבים במערכת העיכול, עצירות ותולעים במעי וגם מניס ומסלק אבני מרה.

יש אומרים, שהעץ היה "ערבתה", כלומר ערבה. קליפת העץ מכילה גלוקוזיד סאליצין שמסייע בריפוי הצטננות ושיכרון, מרגיע כאבים ומשפיע על פרקים נוקשים. האספירין הידוע הוא תרכובת של סאליצין וחומצה אצטית.

יש אומרים שהעץ הוא "הרדופני". ההרדוף הוא צמח רעיל מאוד. העלים והגבעול מכילים נוזל מתחלב אולינדרין, ששימש בעבר תחליף לתרופה ללב: דיגיטליס. אכילת עלה אחד יכולה להסתיים במוות.

הקב"ה הורה למשה עץ שיזרקהו למים והמים ימתקו. כל הנ"ל רעילים או מרים ומהם רעילים ומרים כאחד, אף שבמינון נמוך הם משמשים תרופה. וזהו נס בתוך נס: שהורהו את העץ, והעץ המר הפך את המים למתוקים.

אם רוצים, אפשר גם דברים מרים להפוך למתוקים ומועילים. הכול תלוי ברצון ובהשתדלות.

יתרו

עשרת הדיברות עוסקים באמונה, בשליטה ברגשות, במחשבות, בדיבור אבל גם במעשה. זה קשר דו צדדי: אין משמעות למעשה אם אינו מעוגן בלב, ואין משמעות לרגש וללב אם אין בזה מעשה. הדיבר האחרון "לא תחמוד" (שמות כ, י"ד) בעייתי. וכי איך אפשר לצוות על רגש? חמדה ותשוקה זורמות מאליהן. האם צו אלוקי יכול לעצרה?

כל עוד הלב חומד, תמיד יִמְצָא האדם את "ההכשר" החוקי לעשות עוולות ומעשים לא ראויים. שום תקנה, שוטר או שופט לא יוכלו לעצור את המחשבות, התאוות והחמדנות. מצד אחד בלי שאיפה וחמדה האדם והמין האנושי לא יכולים להתקדם ולהתפתח. מצד שני החמדנות יכולה להביא את האדם לאבדון. בידי האדם נתונה ההחלטה מה לחמוד וכמה לחמוד ואת מי לחמוד. התורה מצווה את האדם לשים גבולות לחמדה. אם יש גבולות, החמדה מתועלת לטוב. ואיך נעשה זאת? נקיים את "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא י"ט, י"ח) בכל לבבך. וגם "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ו, ה) כשזה קיים ברקע, האדם יוכל לשים גבולות לחמדה.

"כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ"ב). איך התורה מצווה דבר כה טריוואלי והגיוני?! מי לא חושב שצריך לכבד את הוריו? הרי הם שהעניקו כל כל הרבה ולעולם לא נוכל להשיב להם קמצוץ ממה שנתנו לנו!!

יש עוד מצוות הגיוניות ושכליות שהתורה לא הייתה צריכה לצוות עליהן, שהרי כל אדם וחברה מתוקנים היו מאמצים אותן!!

זהו. שלא!! כשזה תלוי בהיגיון של האדם או החברה, צריך לדעת שזה סובייקטיבי ומשתנה בהתאם לצרכים ואינטרסים ומצב כלכלי ואגו ועוד ועוד. באה התורה ומצווה שנעשה זאת לא בגלל ההיגיון שלנו אלא בגלל הציווי האלוקי. זה לא משתנה לעולם, והוא לא תלוי-דעה או מצב סובייקטיבי של האדם או החברה. כבד את הורייך גם כשלא נוח לך, גם כשלא משתלם לך, גם כשכבודך ומעמדך לכאורה נפגעים ועוד ועוד.

כך גם הציוויים השכליים עומדים מעל ההיגיון והשיקולים האנושיים, כדי שהם לא יהיו תלויים באדם, בזמן ובמקום אלא קיימים לעולם.

במה זכה יתרו שתיקרא פרשה על שמו, ועוד פרשת מתן תורה? אומרים חז"ל: מה שמועה שמע יתרו שעזב את ארצו וצאן מרעיתו, הרי היה כהן מדיין (האפיפיור)? אלא שמע על נס קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (רש"י שם). מדוע דווקא שני אלה?

האחד נס גלוי, שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי. ומלחמת עמלק היא נס מיוחד לא רגיל, מלחמה לא קונבנציונלית, שתוצאותיה תלויות אל ורק באמונה. כאשר ישראל ירים עיניו למרום וידע שיש מלכות שמים וה' מנהיג את העולם בטבע ולמעלה מן הטבע, הוא מנצח. לעם כזה ראוי להתחבר! בהמשך, כאשר הוא רוצה ללכת, משה מנסה לשכנעו שלא יעזוב ואומר לו "והיית לנו לעיניים" (במדבר י' ל"א). אנו צריכים אחד כמות, "אווטסיידר", שתמיד ייתן לנו את הפרופורציה לדעת, להעריך את השגרה, לדעת שמה שיש לאדם ה' נותן לו וזה לא מובן מאליו. יתרו מסרב. לעם ה' צריכה להיות בקרה פנימית להכיר טובה לה' על מה שהוא נותן לו בשגרה ולא רק על הדברים הלא שגרתיים. עם ה' לא צריך גורם חיצוני שיזכיר לו זאת כל הזמן. תודה לה' כל בוקר על נשימתך, על ילדיך... כאילו בישרו לך על זכייה בפיס!

משפטים

פרשת משפטים כולה רצופה משפטים ודינים, שהם היסוד לקיומה הבריא והתקין של כל חברה וקהילה ובוודאי זו השייכת לעם היהודי. אין קיום לאנושות ללא דין ומשפט. עובדה היא שזו אחת משבע מצוות בני נח:

"דינים" - להקים מערכת משפט וצדק.

על שלשה דברים העולם עומד: על הדין, על האמת ועל השלום (פרקי אבות א, ב). החוקים והמשפטים הם המסגרת, אבל מהותם תלויה בביצוע ובמבצעים. פרשתנו מלאה במצוות שבין אדם לחברו. הן היסוד לעבודת ה' אמיתית. יש איזון ויחס בין מצוות שבין אדם למקום ובין מצוות שבין אדם לחברו.

משפטי התורה, בניגוד למערכות משפט אחרות, הם משפטים מחנכים. הם בונים אדם וחברה והם תמיד רואים את האדם שמאחורי המעשים: גם אם הוא חוטא הוא אדם, וצריך לשמור על צלמו וכבודו. הדוגמאות הן רבות. עצם תחילת הפרשה בעניין עבד עברי היא הדוגמה לחוק מחנך: זהו חוק המאמין בשיקומו של האדם שחטא או מעד ולא בהענשתו. לכן גם אין מושג של בית כלא בתורה. התורה גזרה על אדם שגנב ואין לו ממה להחזיר להימכר לעבד. זו שלילת חופש לא כעונש אלא כגמילה וטיפול. היא מצווה להביאו לתוך משפחה נורמטיבית, לחיות בתוכה, להיות שותף ואולי גם לבנות משפחה חדשה משלו. למרות מעמדו הוא זכאי לכבוד ואהבה: "הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו" (ערכין ל.). אדונו חייב לספק לו כל צרכיו. העבד חייב להחזיר רק את ערך הגנבה. הוא ממשיך להיות אדון על גופו. בעצם הגנבה מחברו הוא בז למושג של קניין פרטי וזה טעון תיקון. כך בבית אדונו ידע מה ערכו של רכושו וקניין פרטי ורכוש הזולת. הכנסת האדם לבית כלא כעונש לא תתקן את מידותיו. דווקא שם יכול ללמוד ולהתרגל לדברים יותר גרועים. המשפט המחנך של התורה מביאו לטיפול וגמילה ממעשיו והתוצאה היא תועלת לחברה.

עוד יסוד חשוב הוא שהמשפט העברי דורש לפעול על פיו: לפני משורת הדין. זהו "ועשית הישר והטוב" (דברים ו, י"ח).

משפטים - (מצווה) - (ש) שיעשה - (פ) פשרה - (ט) טרם - (י) יעשה - (מ) משפט בניגוד לגישה במשפט הכללי של גישור מתוך רצון המשפט העברי מחייב לעשות פשרה ולפנים משורת הדין. לא די בהסדרת היחסים שבין אדם לחברו, אלא על מנת להביא לתיקון החברה צריך להפוך את היחיד לטוב יותר, גם אם לפעמים מוותרים על תביעות צודקות.

תרבות המשפטיזציה, שהכול שפיט, ותרבות ה"דווקא" לא מייצרות חברת מופת אלא חברה מנוכרת שחשה אי-כבוד לשופט ולמשפט. האם זה לא נובע מהתחושה של אטימות כלפי האזרח הקטן והפשוט, דל האמצעים?!

מערכת מתחשבת, שמביטה גם באיש הקטן ובצרכיו ולא מודדת את הצלחתה ב"ייקוב הדין את ההר" במערכת חוקים יבשה ולא מחנכת. פרשת יתרו מתמקדת בהעמדת מערכת המשפט על הישר והטוב, כמערכת מחנכת

ולא כמערכת אוכפת. אימוץ של הדרך של "ועשית הישר והטוב", הסובלנות שבנקיטת פשרה לפני משורת הדין, תשפר את יחסי הגומלין בין האדם לאדם ובין האדם לשלטון.

גם בזוגיות צריך לפעול לפני משורת הדין ובהכלה ולא התחשבנות "אני עשיתי כך אז: את כך" וכו', אלא לדעת שבכל מישורי ההתנהגות והחיים צריך תמיד לפעול על פי הישר והטוב, ואז "ויראת מאלקיך אני ה'".

תרומה

אנו מתחילים את פרשיות המשכן וכליו, העבודה והקרבנות מעתה ועד סוף ספר ויקרא. השאלה המרכזית שתעסיק אותנו היא כיצד להסביר את עניין המשכן: הצמצום לכאורה של כבוד ה' והשראתו בעצים ובאבנים, בכסף ובוזהב! דווקא לעם שהיה שקוע במ"ט שערי טומאה של עבודה זרה! ואיך זה מסתדר עם כעס ה' על מעשה העגל?! והעיקר: מה זה אומר לבן זמננו, שבונה גורדי שחקים, עולה לחלל ועוסק בהנדסה גנטית?!

גם משה רבנו נרתע כששמע "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח) ואמר: "הנה שמים ושמי שמים לא יכלכלוך (מלכים א' ח, כז) ואתה אומר ועשו לי מקדש?!". (שמות רבה לד, א). הוא תמה על בקשת ה' להשכן שכנתו בארון, בשולחן, במנורה ובמזבח. כאן נוצרה הסתירה לכאורה בין החינוך והאמונה בא-ל אחד רוחני, אין סופי, שאינו נתפס במונחים של זמן, מרחב ומקום, ובין צמצומו החומרי בתוך משכן.

אלוקים מתנגד לרעיון של משכן ארצי, אבל בני ישראל דרשו זאת במפגיע: "מלכי הגויים יש להם אוהל ושולחן ומנורה ומקטר קטורת ותכסיסי מלוכה... ואתה הוא מלכנו לא יהיו לפניך תכסיסי מלוכה?!!" (מדרש-אגדה, תרומה) אמר להם: אותם בשר ודם צריכים לזה. אני לא צריך לזה. המבקשני ימצא אותי בליבו". הם המשיכו להתעקש ואז אמר להם: "עשו מה שאתם חפצים, אבל כמו שאני מצווה אתכם".

לא האלוקים זקוק למשכן אלא האדם! המשכן הוא פשרה בין האמת המוחלטת, המופשטת והרוחנית ובין טבעו המוגבל של האדם. אידיאלים מופשטים לא מספקים את האדם. הוא זקוק מטבעו למוחשי. המשכן הוא תחליף לעגל ויסייע לבני האדם להתמודד בין הכוחות המנוגדים בלבם. אבל זה צריך להיות "כפי שאני מצווה אתכם". זה יוצא מגבולות העשייה האנושית לסוג של בריאה. בתבניות האש שה' הראה לו בהר משתקף כל היקום כולו: הרבגוניות שבו, הנגלה והנסתר, הרוחני והחומרי. ואז נוצר הקשר בין יקום למשכן ולאדם, כעין משולש שווה צלעות: ה' ברא את העולם לתכלית מסוימת ושיכן בה אדם שבונה לפי תבנית ותכנית את המשכן כדי להשכן

את השכינה והקדושה בעולם (משכן - שכינה - "משכני אחריו נרוצה"). אין קדושה בעצמים אלא במשמעות ובתוכן שלהם. אין ערך למקום (הארון) אלא לתוכן: המילים שבלוחות. לוחות ושברי לוחות. סוד המשכן וסוד האדם כסוד הבריאה רלוונטיים לדורי-דורות ולנצח נצחים.

ארבעת הכלים המרכזיים במשכן - ארון, שולחן, מנורה ומזבח, מקבילים לבית היהודי שצריך להיבנות על יסודות אלו:

לפני שנכנסים לבית לבנות חיים וזוגיות צריך לוודא שהבית הוא משכן. מושך (משכני אחריו נרוצה). מקום מושך הוא מקום שמח שתמיד נעים וטוב לחזור אליו. הוא העוגן של המשפחה והזוגיות. בבית צריך להיות "ארון" - תורה, רוחניות, ערכים. על הארון יש כרובים: תינוק ותינוקת פונים אישה אל רעותה. מסמל את הפניית של הזוג זה כלפי זה. כפורת - מכפרים זה לזה. סולחים. וגם אכפת להם זה מזה. ה"מנורה" מסמלת את השילוב בין דורות, בין אבות לבנים, בין ישן לחדש. הכול במקשה אחת, ונר תמיד דולק כל הזמן. וכל עוד הנר דולק אפשר עוד לתקן...

ה"שולחן" הוא סמל העשירות והפרנסה. צריך לדעת היכן להעמידו, אלו ממדים לתת לו וכיצד לנצל את החומריות אבל לא להפוך אותה לעיקר. לשמור על "טהרת השולחן".

ה"מזבח" - סמל הבעירה והשלהבת. לזכור תמיד שצריך לשמור על הגחלת. זו התחזוקה המתמדת הנדרשת בזוגיות ובכל חיי האדם, אחרת השגרה השוחקת משתלטת.

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". לא "בתוכו" אלא "בתוכם". כן! בן זמננו המודרני, ההייטקי, צריך לדעת שעליו ליצור בתוכו משכן. שכינה וקדושה, רוחניות, שהם הערובה להתנהגות והתנהלות ראויה.

תצוה

בעת בריאת העולם ובריאת האדם והצבתו במרכז הבריאה אמר אלוקים לאדם על היקום והאדמה "וכבשוה" (בראשית א, כ"ח) - זו הייתה ההרשאה לאדם לחקור, לפתח, לבנות, לשכלל ועוד. ואז האדם יצא למסע ארוך ומרתק: הוא החל להמציא ולפתח את סביבתו מן הלבנה הראשונה ועד גורדי שחקים, מן האש שנוצרה מחיכוך אבנים ועד לאש מאנרגיה גרעינית. ממגדל בבל ועד נחיתה בירח וחלל, גלגל וטכנולוגיה. אבל גם כינור ופסנתר ותווים ושפה ותקשורת ואיפון.

דבר אחד הוא לא המציא: את הלבוש!!

בספר בראשית ראה ה' כי האדם ואשתו ערומים ולא יתבוששו ואז: "ויעש

ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם" (בראשית ג, כ"א) - לפני גירושו מגן עדן. כי בעולם הגשמי, הפשוט, מחוץ לגן עדן, האדם זקוק לבגד. לא מפני הקור ולא לשם קישוט אלא לכבודו ומהותו של האדם.

הלבוש הוא סמל כבוד האדם, והעירום מאפיין את בעלי החיים. הבגד הוא השלמה למעשה בראשית. והכול אם זה נעשה בצניעות, בטעם טוב, שהרי בגד הוא גם בוגד. הוא גם מבטא בגידה. כי הוא מאפשר להתחפש ולכסות על האמת שֶׁבָּךְ. הוא מאפשר לאדם להסתיר דברים.

הפרשה שלנו עוסקת בבגד, בלבוש. 40 פסוקים מוקדשים לתיאור בגדי כהונה, דרך ייצורם, תפקידם וייעודם. "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת". ההדר והאפקט החיצוני יוצרים דימוי חיובי למי ששובש אותם. מה הופך את הבגד ל"לבוש" ומוציא אותו מכלל בגידה? הפעולות של האדם והתנהגותו. בגדי הכהונה עושים את הכהן ומכשירים אותו לעבודתו. בגדים אלו צריכים להיעשות לשמם ובכוונה תחילה. זה לא ייצור המוני ללא כוונה וסיבה. ראו את הקורלציה אצל שבטים פרימיטיביים שנותרו מאחור ולא התפתחו מבחינה טכנולוגית ועוד, ובין היתר עירומים כמעט. הלבוש תורם להתפתחותו החומרית של האדם אבל גם הרוחנית. התערטלות מדכאת את מנגנון הבושה ומציבה את האדם בקו אחד עם בעלי החיים. אתה האדם, אתה הוא הכהן במקדש הפרטי שלך. בגדיך חשובים ועושים אותך, כאדם. אבל אם זה לא אמיתי, הבגד הוא בגידה.

בעצם פרשתנו צריכה להיות המשך לפרשה הקודמת: הנחיות לקראת בניית המשכן וכליו. אבל היא מתחילה בסטייה מן הנושא, שכרגע זה לא מקומו וזמנו. הפרשה בעיקרה עוסקת בבגדי כהונה, והנה מתחילה בציווי לקחת שמן זית זך כתית למאור ולהעלאת נר-תמיד במנורה שעדיין לא נוצרה ובמשכן שעדיין לא הוקם!!

יש כאן מסרים גדולים למהות המשכן וכליו בהמשך למה שאמרנו בפרשת תרומה. "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך... להעלות נר תמיד באהל מועד מחוץ לפרכת" (שמות כ"ח, כ).

המנורה מחוץ לפרכת (הפרידה בין קודש-הקודשים לשאר חלקי המשכן ולשם נכנס הכהן הגדול, פעם בשנה, ביום הכיפורים, להקטיר קטורת). מדוע המנורה נתונה מחוץ לפרכת? להודיעך שאין הקב"ה צריך לאורה.

"ויקחו אליך" - אליך ולא לי. לא ה' זקוק לאורה של המנורה, אלא האדם!! ועוד אומר המדרש: "הגלגל הזה של העין - אין אדם רואה מתוך הלובן שבו אלא מתוך השחור (החור...). אמר הקב"ה: מתוך החשיכה בראתי לך אורה, לאורך אני צריך?" (ויקרא רבה פרשה ל"א).

מדוע דווקא שמן? כל הנוזלים מתערבבים זה בזה חוץ מן השמן. כך עם

ישראל אינם יכולים להתערבב עם הגויים אף אם יתאמצו מאוד. זהו "חוק השמן היהודי" - העם היהודי אינו מסוגל להתערבב בין הגויים. תמיד תהיה להם לגויים דרך לפלוט אותו החוצה, בשנאתם אותנו, גם אם הם מתנהגים כמו שמן: חלקלקים, אולי מריחים טוב וגם "מדליקים". אי ההתערבות בגויים אֶפְשָׁרָה את הַשְּׂרִידוֹת של עם ישראל ולהיות אור לגויים בתחומים רבים. ההשפעה היא מתמדת, כשם שגם שרר יכול להדליק אלפי נרות ותמיד אורו לא נחסר.

הבגד והנר הם מהות האדם. רק שילוב אמיתי ורוחני יבטא את ייעודו בעולם כפרט וכעם.

כי תישא

היום נעסוק במוזיקה.

הנושא המרכזי: פרשת העגל. רק זה עתה קיבלו את התורה ושמעו מפי ה' "אנכי ה'", קולות וברקים, נעשה ונשמע. וכבר אומרים על העגל "אלה אלוהיך ישראל". הכיצד?

מדוע הפרשה הזו חבויה בין "תרומה-תצוה", העוסקות בבניית המשכן והמשכן ב"ויקהל-פקודי"? מדוע זה מוסתר?

גם אם נאמר, ש"ערב רב" היו אלו שהובילו את המהלך - היכן כל הצדיקים וישרי הדרך בעם ישראל? השאירו את אהרן להתמודד עם כל הצעקנים והמתמרדים תוך סכנת מוות (שהרי חור נהרג על ידם)?

אם מעיינים היטב בנוסח הפרשה ומהלכה נגלה שיש "בני ישראל" ויש ה"עם". ה"עם" הוא הערב-רב שמנה כ-40 אלף איש, גויים שעלו עם ישראל ממצרים עם שני חרטומים. הם היו מיעוט אבל ידעו איך להתסיס את העם. הם שלטו באמצעי התקשורת, התנהגו בצעקנות ובהסתה, בהתלהבות שלאט סחפה חלקים מ"בני ישראל", שהיה אדיש. הצדיקים ולומדי התורה דאגו לד' אמותיהם, הסתגרו בשכונה שלהם, הסגורה בפני אלו שלא דומים להם כדי לא להתערבב ולא להיות מושפעים.

(ושוב: הנשים החכמות, בפעם נוספת, מוכיחות את הסבלנות שלהן, את הראייה המורכבת: אפשר שמשה ייעלם, אבל זה לא בהכרח שובר את האמונה שלנו בה'. הן לא חטאו בעגל).

משה שוהה בשמים, לומד את התורה מה'. בעת שעמו חטאו למטה, אומר לו ה' "לך רד!" אתה המנהיג! זה הזמן שתדך מגדולתך אל העם, לחנך אותם, לתמוך בהם בעת נפילתם. זה לא הזמן להטות את האוהל שלך מחוץ למחנה מרוב קדושה. זה לא הזמן לעטות עליך מסכה שמבדילה בינך ובין מונהגיך.

הוא יורד מן ההר ומנהל דיון עם יהושע: "וישמע יהושע את קול העם ברעה" (קוראים: בְּרָעוּ) (שמות ל"ב, י"ז). שומעים הם קולות במחנה. מה הם קולות אלו?

"אין קול עֲנֹת גבורה" (שמות ל"ב, י"ח) לא מלחמה ולא קריאה למלחמה (מוזיקה קצבית, פראית, עד כדי שמכניסה את הלוחם לאקסטזה שמשכיחה מה קורה לו וכך נלחם ללא חת). "אין קול עֲנֹת חלושה" (שם) - זו לא מוזיקה קלאסית נעימה, רוגעת, משרה שלווה, מוזיקת הנגינה במקדש. אז מה היא המוזיקה שהם שמעו?

משה, כשה' הודיע לו על העגל עדיין לא הזדעזע. ארזי יפה את הלוחות וירד ליהושע. הוא יכול להבין שעם של עבדים, שאך זה יצא ממצרים והיה נתון במ"ט שערי טומאה (שאמרו המלאכים עליו בים סוף: אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה (מדרש תהילים מזמור ט"ו), יכול לעשות גם שטויות, יכל להבין שבהיעלמותו של משה כמנהיג, כמקשר הפיזי בינם ובין האלוקים, הרוחני, הבלתי נתפס, יעשו עגל, כמשהו גשמי שימשיך לקשר בינם ובין ה'.

אבל המוזיקה!!! שברה אותו: "קול עֲנֹת אנכי שומע!" (שם) זוהי מוזיקה מיוחדת של עובדי העגל. מוזיקה שכולה פראות, חייתיות, אלימות ואכזריות. זה לא "השיר שהיו הלוויים אומרים בבית המקדש" (משנה תמיד ז, ד).

ואז הוא קלט את חומרת המעשה ושיבר את הלוחות. גם הוא תהה על הבדלנים שדאגו לעצמם ולא ניסו להניא את העם מלעשות זאת. ולצורך טיהור העם מנגע העגל גייס את בני לוי.

עלינו לזכור שהדינמיקה של חטא העגל לא מתה. היא קיימת גם היום: תמיד יהיו "ערב-רב" - קבוצה קטנה, צעקנית, בעלת כושר רטורי גבוה, שיודעת לנגן על נקודות התורפה ולהבליט אותן וגם יודעת לגייס את אמצעי התקשורת. זה האיש משה נעלם לנו. הלך וְעֲזַבְנוּ. הם מומחים לְגַעַת בעצבים הרגישים של העם ולהתסיס.

האחריות על רסון קבוצות אלו היא על המנהיגות. היא לא יכולה להסתגר בשכונה שלה, בישיבה שלה, בכשרות שלה, בהתנחלות שלה, כאילו את נפשה הצילה, וכל מי שרוצה לסור מן הדרך שיעשה זאת!!! הם צרכים לרדת אל העם להיות שותפים בגורלם!! זה אולי יציל את העם מנפילות.

ודבר אחרון: עלינו לזכור שעלייה מהירה יכולה לגרור נפילה מהירה. גם ברוחניות. התחזקות מהירה, לא מבוססת, לא מעוגנת בהבנה ובשיקול דעת אלא מתוך רגש ודחף רגעיים יכולה להפיל את האדם למצב נמוך משהיה מבחינה רוחנית.

תהליך התחזקות ואמונה בה', כמו כל תהליך אחר, צריך להיות איטי, מושכל, מבוסס ושקול, צעד אחר צעד, גם בקיום מצוות, ואז השכל מתחבר לרגש והכול נעשה מתוך הטמעה איטית אבל מושרשת.

הרבה פעמים אנו יכולים "לבלוע" מקרים או התנהגות לא ראויה כי יש סיבות לכך. אבל יש לשים לב למוזיקה שמבטאת את האמת הפנימית של המעשה.

ולבדלנים: דעו שהקטורת הכילה חלבנה שהיה סממן מסריח. גם כאלו הם חלק מהעם. כל עוד שומרים על פרופורציה של 1:10 כמו בפיטום הקטורת אפשר וצריך לחיות עם זה.

אתה המנהיג, רד אל העם. הסר את המסכה! דבר עִמָּם ישירות. פנים אל פנים!! הם ראויים לזה!! כך תוכל להשפיע עליהם יותר.

ויקהל

פרשיות ויקהל ופקודי עוסקות בביצוע המעשי של כל תכנית המשכן.

בפרשת ויקהל שוב מוזכרים הציוויים לבני ישראל להבאת התרומות וכל החומרים שמהם בנו ועשו את המשכן וכליו. ההתגייסות של הגברים והנשים הייתה מעל ומעבר לכל מה שנדרש, עד שמשה היה צריך להעביר קול במחנה להפסיק להביא: כי המלאכה היתה דְּיָם לעשות אותה דִּי והותר. המשכן היה מפעל לאומי שְׁחָבְרוּ אליו נדיבות לב ללא גבול וחכמת לב של כמה אומנים שפעלו לפי תכנית אלוקית, כפי שה' הראה למשה. זה דורש שיהיה מנהיג בסדר גודל של משה רבנו שיוכל לנצח על המלאכה, לתאם בין כל הגורמים, לשמור על התלהבות העשייה עד להקמה הסופית, ובסוף הפרשה - השראת השכינה. זו ההזדמנות לחקור את מנהיגותו של משה.

הופעתו בשערי המחנה לאחר מעשה העגל הפסיקה בְּאֶפְסָה את המסיבה, ההתלהבות והסערה של ההמון סביב העגל. הוא כעס על העם וגם העניש את האחראים. כעס על אהרן כיצד ולמה לא מנע מהעם לעשות מעשה זה. אבל כאן מתגלה אחריותו כמנהיג שנוזעק לצאן מרעיתו דווקא כשהם בנפילה. ואז הוא מחפש דרך ללמד סניגוריה על אלו שנגררו אחרי ההמון. הוא אומר לה': "למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה" (שמות ל"ב, י"א) ועתה אם תישא חטאתם ואם אֶיֶן מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות ל"ב, ל"ב). מהו איום זה?

משל למה הדבר דומה? למלך שחיפש ומינה מחנך לבנו. המחנך סירב וטען שהבן הזה לא מוכשר ולא ראוי לחינוך, שכן התרגל לחיי מותרות, כרוך אחרי ההוללות והתענוגות. יהיה קשה עליו לעזוב את הרגליו ולכן אין טעם

בחינוכו, שהרי בסופו של דבר המלך יעניש אותו וירחיקו מעליו. אבל המלך לא ויתר ולחץ על המחנך לחתום על חוזה. הוא חתם. כצפוי, הבן סרח והמלך ביקש להענישו. ואז המחנך התנגד וטען שהרי זו הסיבה שהתנגד לקחת את המשימה ולחתום על החוזה. ולכן או שהעונש יבוטל והוא ימשיך לחנך, או שיקרע את החוזה.

גם ה' הציע למשה את השליחות. משה התנגד והיה ויכוח ביניהם על זה. משה לבסוף לקח עליו את השליחות: "הן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי" (שמות ד, א). ה' הכריח אותו לקחת את השליחות. לכן כשחטאו הוא אמר לה' שיסלח להם או שימחק אותם מספרו של ה'. משה עומד בפרץ!! הוא דואג לעמו ומוכן להתווכח עם ה' ולסנגר על עם ישראל למרות חומרת המעשה. פשוט להקריב עצמו לטובתם. מנהיג אמיתי לא עושה חשבון אישי, פוליטי או אלקטורלי. ומתי הכי חשוב: בעת שהם מתגלים בחולשותיהם. המדרש מביא משל על כך שמשה אומר לה': אתה איבדת את העם, הורדת אותם למצרים, ארץ תועבה ועבודה זרה. איך לא ידבק מהם מזה?! זה מלמד מה ההשפעה של הסביבה על התנהגות האדם.

משה רבנו לא עבד בהכנת המשכן. הוא הקים אבל לא עבד, כי כל כולו היה מסור לתורה. גם לעם ישראל אמר: תוכלו להקים משכן אבל יום אחד קודם יש ללמוד תורה, לשבות. תמלא עצמך בעוצמה של תורה, של רוחניות, ואז תהיה ראוי לבנות משכן.

בפרשת ויקהל אפשר לציין שתי נקודות יסודיות: הפרשה נאמרה ב"הקֶהֱל", מה שמציין חשיבותה. בראשה שוב ציווי על השבת. כל עניין המשכן הוא לכפר על חטא העגל. משה רצה להודיעם מתוך הֶקֶהֱל, מתוך אחדות, שלום ואיחוד של כל השבטים לעם אחד, במעמד דומה לקבלת התורה בהר סיני: "ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות י"ט, ב) - בלב אחד כאיש אחד. בא מעשה העגל וזרע פירוד בעם. משה הוצרך לאחדם מחדש ולכן כינס אותם מתוך "הקהל" לאיחוד ואחדות, כי מטרת המשכן היא להשרות שכינת ה' בתוכם, ואין השכינה שורה אלא מתוך אחדות.

הצירוף של מנהיג דגול, אחדות וברית (שבת) הם המקיימים עם.

פן אחר למנהיגים אחרים: הנשיאים הביאו את אבני השוהם. הם בחרו להביא לכאורה את הדברים הכי חשובים, שמהם יבנה האפוד והחושן, שעמו יתקשרו עם ה'. אבל התורה כותבת "והנְשִׂאִים (במקום נשיאים) הביאו את אבני השֵׁהָם" (שמות ל"ה, כ"א). התורה החסירה את האות יו"ד לרמוז שמעשה זה לא ראוי. אמרו הנשיאים כמו כל פוליטיקאי מצוי: קודם יביאו כולם ואח"כ אנחנו כדי שיבחינו בנו ובמתנתנו. ואז עם ישראל הראה מה זו נתינה: הביאו בהמוניהם בבוקר-בבוקר, עומדים בתור כדי לתת ולתת

בלי להזדקק לפרסום שם התורם ומה תרם. אבל הנשיאים חיכו שכולם יראו שהם מביאים את אבני החושן החשובות ותמיד כשיוציאו את החושן, מכיוון שזה ייחודי, כולם ידעו מי תרם אותן. הם חשבו שכולם יביאו ומה שיחסר הם ישלימו בסוף. אבל עם ישראל הקדושים הביאו בלי גבול, עד שמשה עצר אותם: והמלאכה היתה דָּיָם!! ואז לא נשאר לנשיאים מה להביא. לכן החסירה התורה יו"ד.

אלו מנהיגים מסוג אחר שעושים חשבון לעצמם. לא כמשה רבנו, גדול המנהיגים, שידע לסבול את מונהגיו ולסנגר עליהם בזמן נפילתם.

פקודי

בתחילת הפרשה משה מציג דוח מפורט על הוצאות בניית המשכן. ולמה עשה חשבון? שואל המדרש. מה? מי לא מאמין למשה? זוהי רגישות של מנהיג ושליח של הציבור לכסף ציבורי. שמע ליצני הדור אומרים "ראה צווארו, ראה שוקיו. כה גדולים!" טוב. הוא אוכל משלנו ושותה משלנו. טוב, אדם שנתמנה על הכנסות והוצאות של המשכן - לא משאיר קצת לעצמו מן הצד? איך הוא יהיה עשיר? כששמע, אמר כשנגמרה עבודת המשכן: "אלה פקודי המשכן" ועשה להם חשבון. אדם שעוסק בצורכי הציבור ושעוברים דרכו כספים של הציבור חייב להיות רגיש ולהיות נקי בעיני אלוקים ואדם. אסור לו לומר "מה אכפת לי? העיקר שאני נקי בעיני ה' שידע את האמת!!" לא!! הדברים גם צריכים להיראות. בתלמוד ובהלכה יש עניינים רבים הקשורים להתנהגות והתנהלות פרנס הציבור. לא רק התנהלות כספית אלא כיצד הוא מתייחס אל הציבור. הוא צריך לא להתנשא עליהם אלא לנהוג עמם בנימוס ובהערכה.

הפסוקים האחרונים של פרשת פיקודי וגם של ספר שמות הם גם הקשר לחומש הבא - "ויקרא". הם עוסקים בשיא של כל ההכנות: השראת השכינה של ה' במשכן. המשכן בנוי, הכלים משוחים, כוהנים לבושים, ומגיע רגע השיא: "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמות מ, ל"ד). זהו גם השיא של כל ספר שמות, כי הגאולה הפיזית של עם ישראל - תכליתה להגיע לרגע שבו ה' משרה שכינתו בתוך עם ישראל ושיהיו ראויים לכך. זוהי מהות כל ההכנות, כולל מעמד הר סיני. אבל משהו מוזר: "ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמות מ, ל"ה). למה? משה שמדבר עם ה' באופן חופשי ובכל עת, עתה לא יכול לבא לאוהל מועד?!

גם הסטטוס של עם ישראל השתנה: מעתה עיניהם נשואות אל אוהל מועד, אל הענן. כל עוד הענן על המשכן הם חונים, ורק כשעולה הענן הם נוסעים!

ספר ויקרא

כאן עם ישראל זוכים לענן קבוע מעל למשכן, וכולם יודעים שהשכינה שורה שם תדיר, ורק כשהוא עולה הם נוסעים: "על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו". סוג של השגחה פרטית וכללית מיוחדת רק למשכן הזה. לא הייתה לא בבית המקדש הראשון ולא בשני!

זה הוא מצב מיוחד, דומה למה שהיה למשה בהר סיני. הוא חיכה שישה ימים ורק כאשר "ויקרא ה' אל משה מתוך הענן ביום השביעי" (שמות כ"ד, ט"ז) המצב המיוחד הוא שה' צריך לקרוא לו. גם בפרשתנו. היא מסתיימת בפסוק "ולא יכל משה לבא אל אהל מועד... כי ענן ה' על המשכן יומם ולילה" (שמות מ, ל"ה).

ואז מתחיל ספר ויקרא: "ויקרא אל משה וידבר אליו מאהל מועד" (ויקרא א, א). אל הענן נכנסים רק אם נקראים. כדי שמשה יוכל להיכנס לתוך המשכן הוא ממתין לקריאתו של ה', ולא רק זה, אלא כפי המדרש: "מלמד שתפסו ה' למשה והביאו בענן" (תלמוד בבלי יומא ד:). הענן הוא לא תוצר, תכנון ובנייה אנושית כמו כל המשכן וכליו. זהו המעשה האלוקי של השראת השכינה. יש כאן מציאות חדשה שמשפיעה על עם ישראל ביום-יום אבל גם על משה. אבל יש בזה גם סיכון: התחברות לממשי ותלות בו. כי התקרבות לשכינה גוררת עוד רצון וכמיהה להתקרבות. עד לניסיון לאחוז בממשי, כמו שקרה בעגל. משה זכה להיכנס כי לאורך כל בניית המשכן בשתי הפרשיות הללו מופיע "כאשר צָנָה ה' את משה". הכול מיוחס לה!!

"וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צָנָה ה' כן עשו ויברך אותם משה" (שמות ל"ט, מ"ג). ומה בירכם: שתשרה שכינה במעשה ידיהם (מדרש תנחומא, פרשת פקודי, סימן י"א). רק כשעושים, כמו שציווה ה', השכינה שורה. טבעו של אדם גם בענייני קדושה "לעוף על עצמו" ולהרגיש גאווה על מה שעשה, למד, קיים מצווה, תרם, נתן וכו'. ואז נוצרת בלבו גאווה. את זה ה' מתעב. רק כאשר אינו מייחס לעצמו אלא כאשר ציווה ה' ולאורך כל הדרך, ראויים שתשרה השכינה.

לומר לכולנו: גם בעניינים של קדושה אדם יכול להגיע למידת הגאווה. אבל כשילמד לא לייחס זאת לעצמו אלא לבורא, ה' מחזיר לו בהשראת שכינה וקדושה אמיתית.

השבת היא גם שבת שקלים. מחצית השקל שנצטוונו לתת נקראת בפרשתנו "בקע", דבר שלם צריך לבקע כדי לחצות אותו. בא ללמדנו שמחצית השקל שכל יהודי נותן איננה דבר נפרד אלא חלק של דבר שלם, של כלל ישראל. כשכל אחד מרגיש "רק" חצי, יש מקום לאחר.

חזק חזק ונתחזק!

ויקרא

פרשת "ויקרא" מתחילה את החומש השלישי - תורת כוהנים - העוסק רובו בעניין הקרבנות. מה לבן דורנו, המחובר באינפוזיה סלולרית, בגישת חיים צינית, ששום דבר כמעט לא מפתיע, מרגש ומלהיב אותו לעניין הקרבנות, שבשבילו זה עוד צעד יהודי בצער בעלי חיים?!

הפתרון טמון באל"ף הזעירה. בספר תורה האל"ף של המילה "ויקרא" כתובה כאות זעירה וקטנה, כך שבמקום "ויקרא" (ויקרא א, א) נוכל לקרא "ויקר". זו פילוסופיה, תפיסת חיים האומרת שהכול מקרה!! כל התרחשות היא תוצאה של מקריות לפי חוקי ההסתברות של תורת הסטטיסטיקה. זאת מול אחד מיסודות האמונה היהודית, שהקב"ה מצוי ומשגיח בהשגחה פרטית וכללית, בהנהגה אלוקית. טעם הקרבנות הוא שיכוון המקריב להקריב עצמו לפני ה' וכך נפשו מתקרבת יותר ויותר אל ה' והנהגתו. לא הפר עֹלָה לְעֹלָה אלא אתה המקריב צריך להיות הָעֹלָה, ושדמך בעצם היה צריך להיזרק על המזבח!!

זהו תהליך חינוכי ארוך ומורכב של מוכנות לקרבן ואפילו נוטל את נפשך. איך עושים זאת? אתה צריך להקטין עצמך, כמו האל"ף הזעירה. לדעת את מקומך ביחס לה' וליקום וגם ביחס לחברך וסביבתך. אל תעוף על עצמך!! אתה משהו זמני בעולם הזה. היום אתה כאן ומחר ב"בית לווינשטיין". אז דע איך להתנהג! המודעות הזאת, לדעת את מקומך, גורמת לך להתנהג אחרת, להתבטא אחרת, וזו המשמעות האמיתית של הקרבן.

כשהקב"ה ציווה "דבר אל בני ישראל" (ויקרא א, ב), לא עבור בני ישראל נכתבה פתיחה זו אלא לכוהנים, שהם המקריבים בפועל. כל כוחם להקריב נובע לא מהיותם שבט כוהנים נבחר אלא מהיותם חלק מבני ישראל!!

דע! מנהיג, פוליטיקאי וכדו', את כוחך! אתה שואב מהעם ובזכותם אתה פועל!! לא כי אתה הכהן או המנהיג! אלא בגלל שייכותך לכלל ישראל, עם הנצח!!

חושינו הטבעיים נותנים לנו תמונה של עולם, יקום, סביבה, במונחים גשמיים של מרחב-זמן-מקום. החושים הם איברים שמגשרים בין המציאות הגשמית ל"תודעה" שבמוחנו. אבל הגשמיות היא דרך לעורר את האדם לרוחניות. אם זו פעולה גשמית ראויה, היא תיתן גיבוי לפעולה רוחנית שתביא לתכלית כלשהי. מה שלא - זו פעולה גשמית שלא ראויה. הגישה היהודית אומרת שיש ליהנות מהגשמיות. עובדה היא שיש הרבה מצוות הקשורות לכך. "לא תהו בראה אלא לשבת יצרה" (ישעיהו מ"ה, י"ח). תיהנה מהחיים ומהגשמי, אבל רק אם יש לזה תכלית רוחנית. אחרת מה ההבדל בינינו ובין בהמה? תכלית הגשמיות היא להכשיר את האדם להיות אדם! "אדם כי יקריב מכם

קרבן לה" (ויקרא א, ב) - קרבן משורש ק-ר-ב. כשאדם מקריב הוא מקבל יותר משנותן. הוא צריך להרגיש כאילו הוא מוקרב. הוא הקרבן עצמו. ואז הוא מגיע לפרפורציה של אל"ף זעירה. מי שמקטין את האנוכיות שבו, את האגו, את ההתנפחות והגאווה, הוא-הוא שיכול לקבל את היכולת להיות עבד ה'. הקרבן מבקש ממני לצאת מ"עצמי", האנוכי, האגואיסט ולהפוך ל"עצמי" אחר, יותר נעלה, יותר אוהב, יותר מאמין, ואז יוכל גם להכיל אחרים, לקבל את השונה והזר ועוד.

כל עוד האדם לא דוחק ולא מצמצם את עצמו, את האנוכיות שבו והופך אותה לאל"ף זעירה (שימו לב: לא להתאפס! איפוס הופך אותך לסמרטוט, איבוד הישות, וזו לא הכוונה ביהדות. אנו לא מלאכים! רק בני אדם, רק שנתנהג ככאלו).

מה בן דורנו צריך לעשות?

לבחור לו רצון או התנהגות בהמית מאלו שיש בו, שזה מופרז אצלו ולהחליט "לשחוט" אותו, להקריב אותו לטובת ה"אדם" שבו. הוא שורף אותו בדמיונו ובהתנהגותו כדי לַפְנוֹת את גאוותו ואנוכיותו, ובחלל שנוצר להכיל את ה', להכיל את הנעלה, את האחר והחבר ועוד. ואז לקחת את "ויקרא", את המקרה והמקרים והקריירות של החיים ולהפוך אותם ל"ויקרא" למשהו יקר וחשוב ולקריאה למלכות ה' בעולם.

ולחודש אדר המהודר - הקשר בין תרומת הנשים במשכן ובין מגילת אסתר: הנשים הביאו למשה את המראות הצובאות, ובציווי ה' משה עשה אותן ציפוי בכלי ובמקום מאוד אסטרטגי במשכן: בכיור ובכנו. כל אימת שהכוהנים ירצו להיטהר במים הם יראו את המראות ויזכרו במקומן של הנשים בגאולת ישראל.

האישה היא לא דמות מבוטלת המעבירה דרכה רצון של אחרים בלי לתת ביטוי לעצמה!! ההיפך: היא הסתכלה במראה במצרים ונתנה ביטוי לרצונותיה, לַמְרָאָה שלה ולרצונה להשפיע על בעלה להמשיך את חיי המשפחה למען עתיד העם. תארו לכם שהיא הייתה משקפת בַּמְרָאָה את רצון בעלה החבול, המתוסכל, שכל עולמו חרב, כי הוא נתון לעבודה קשה ולכן לא רוצה להמשיך את החיים הרגילים!! כיצד היינו שורדים כעם, אילו היה כך?!

הדגם הנשי של אחשוורוש הוא אישה מבוטלת שאין לה יישות: "להיות כל איש שורר בביתו ומדבר בלשון עמו" (אסתר א, כ"ב). אין לאישה מעמד ואפילו לא שפה. רק לדבר בשפה ובקול של בעלה?! ה' ברא את האישה להיות "עזר כנגדו" (בראשית ב, י"ח). אסתר לכאורה נלקחה בפסיביות לבית המלך מבית הַאֲמֹן, מרדכי. היא תופסת פיקוד ויזמה ומכריחה את

כולם להתנהל לפי מה שהיא חושבת ובניגוד לכל הסיכויים והכללים. המלך עושה כרצונה, ומרדכי עושה כאשר ציוותה אותו אסתר. גם מגילת אסתר שלא היתה אמורה להיכתב או להיכנס לתנ"ך, לבסוף הוכנסה ונכללה: "פְתַבּוּנִי לדורות" (מגילה ז.). אבל יש לזכור: כוח נשי ביהדות הוא חשוב והכרחי אבל לא ככוחנות. ושתי זורש - עוד שתי נשים במגילה, רוחשות בזו לבעליהן וסופן ידוע. מי זוכר אותן בהיסטוריה? לולא מגילת אסתר, אפילו לא היינו יודעים את שמן. לעומת אסתר שהשתמשה בכוח הנשי שלה לשינוי המציאות הקשה. אז כמו במצרים וכמו לעתיד לבוא: הכוח הנשי, הערכי, החשוב בעם ישראל, הוא שיביא לגאולה אמיתית.

צו

הפרשה הזו עוסקת, בין השאר, בשני עניינים שכבר הוזכרו בפרשה הקודמת. נמשיך לעסוק בקרבן אָשָׁם ונעמוד על הקשרו לקרבן עֹלָה. וגם נעסוק בחטאו של מנהיג בשגגתו.

סופה של הפרשה הקודמת עוסק בקרבן אָשָׁם, והפרשה שלנו מתחילה בקרבן עֹלָה. נקשור בין שני הקרבנות להמשך הבנה עקרונית של מהות הקרבן. אשם גָלוּת בא על חטא הגזל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כ"ג), ואז "זאת תורת העֹלָה" (ויקרא ו, ב). אם אתה רוצה להביא קרבן, אל תגזול כלום לשום אדם. רק אז ה' יקבל את קרבנך, עולתך. כל הקרבנות קשורים לכתוב בפרשת ויקרא: קודם תהיה נקי-כפיים ורק אז תהיה ראוי להביא קרבן שיתקבל על ידי ה'. יְשֻׁרוּת-דרך והגינות הן הבסיס לעבודת ה'. באופן מפתיע לבן דורנו: התורה קושרת את חיי היום-יום של האדם והתנהגותו לקרבן, לקרבה לאלוקים. קרבנות אחרים המנותקים מהיְשֻׁרָה, ההגינות והצדק החברתי הם הפולחן שכל הנביאים דיברו עליו. "מה לי רוב זבחיכם רמוס חצְרִי?!" (ישעיהו א, י"ב). ה' רוצה לב נשבר ונדכא, יְשֻׁרוּת דרך והוגנות, לפני כל קרבן. ולא לחינם כל פרשת הקרבנות של ספר ויקרא מתחילה בפסוק "אדם כי יקריב מכם קרבן לה" (ויקרא א, ב). קודם תהיה "אדם" ואח"כ תקריב קרבן. זה גם מזכיר את אדם הראשון, שהקריב רק משלו, כי הכול היה שלו, אז גם אנו מְצֻווִים להקריב ולא מהגזל.

איזהו גזל זה? בפשטות: כולם מבינים שגזל זה לקחת בכוח, בחוזקה, משהו שאינו שייך לך. זה נכון אבל לא רק זה! על אשם גָלוּת מפרטת התורה: "וכַחֵשׁ בעמיתו... בַּפְקֹדֹן או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבְדָה וְכַחֵשׁ בה" (ויקרא ה, כ"ב). כן! זה לא רק לשדוד בנק או קשישה! גִּזְלָה היא גם אבְדָה שלא השבת. גם "לסחוב", "להשלים ציוד" ועוד. אבל

עוד משהו מפתיע!: בתלמוד בבלי (בבא מציעא קי.): "איזהו עושק? אמר רב חסדא: לך ושוב, לך ושוב. זה הוא עושק". הבנתם?! כן! אם אתה הפקיד, המורה, המנהל וסתם אדם, מטרטר את חברך, את תלמידך, את האזרח ב"לך ושוב" ובטח יש לך כל ההצדקות והתירוצים שבעולם, במקרה זה אתה עובר על גזל וחייב בקרבן אשם גזלות! לאחר שחטאך יכופר, אם תביא קרבן עולה לה' הוא יקבל אותו ממך ובכך תהיה לך קרבה אליו. אבל אם לא תתקן עצמך קודם, קרבנך לא שווה ולא יתקבל!!

ומה קורה כאשר נשיא, מנהיג, חוטא? אומרת התורה: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד, כ"ב).

מה זה "אשר"? כאשר? אם? מהשוואה ממקומות אחרים ברור שהכוונה ל"אם". אם נשיא יחטא. זה נשמע כאילו שזה רצונה של התורה?! שנשיא יחטא?

כן. אם זה קורה, העם יכול להפיק מזה תועלת: אם נשיא מביא קרבן על שגגתו, על טעויותיו, סימן שהוא מנהיג ראוי. לטעות, לשגות, זה טבע האדם. גם נשיא הוא לא מלאך! אבל להודות בטעות ובשגגה ולהביא קרבן מלווה בכל אמצעי התקשורת והעם יודע מזה, זו גדלות נפש! והתועלת לעם: אם הנשיא חוטא ומודה, ברור שאני, האדם הפשוט, חייב להודות בשגגה ולהביא קרבן. כך הנשיא זוכה להערכת עמו ולדעת שיש כפרה על שגגה. שגגה וטעות נובעות מחולשות של אדם וניתן לתקן.

ומה בימינו? לא רואים מנהיגים שקמים ואומרים שגגתי, הייתה לי נפילה. עשיתי טעות. אני רוצה לכפר עליה!! ההיפך: אין אף פעם הודאה מראש. וכאשר יש תלונה וחקירה יש הכחשה והטלת הרפש על הש"ג - "תולה קללתו באחרים". ואח"כ ההון נכנס לתמונה כיתרון של בעל השלטון, שבדרך כלל הוא לא עני במיוחד וכך מרשה לעצמו לשכור בהון תועפות שאדם מן השורה לא יוכל לעולם להרשות לעצמו את הפרקליטים היקרים, המוצלחים ביותר ואלו שמומחים במציאת הקומבינות המשפטיות להוציא את המנהיג בזול או לסגירת התיק מחוסר ראיות מספיקות או מ"חוסר עניין לציבור".

זו לא דרך התורה! אצלה כשנשיא וכל מנהיג יחטא הוא בא ומביא קרבן אשם. לא בסתר. כולם יודעים זאת. הוא מודה באשמתו ומחפש דרך לתקנה. וכך האזרח הפשוט לומד ממנו וגם הוא נוהג כך.

ומשהו לכבוד פורים: בפורים אנו מחויבים בארבע מצוות: מקרא מגילה, מתנות לאביונים, משלוח מנות וסעודת פורים. אבל לא נשכח את מחצית השקל (זכור למחצית השקל). על מחצית השקל אומרת התורה "כי תִּשָּׂא את ראש בני ישראל לפקודיהם" (שמות ל, י"ב). בחודש אדר משמיעים על מצוות מחצית השקל. תִּשָּׂא = תרים. אומר ה"שפת-אמת" (שפת אמת,

פרשת שקלים, שנת תרל"ג) - אם אתה מרים את אותיות "ראש" - כל אחת לאות הבאה, תקבל "שבת". נשיאת ראשנו מחברת אותנו לקדושת השבת בפנימיות. לפי זה ניתן לחשוב מה קורה כשמנמיכים את הראש להתעסקות בשטויות. כשמחזירים לאחור אותיות "ראש", האות אל"ף נעלמת, ונשאר "קר". האדם הופך קר לזולתו ולבוראו, כעמלק "אשר קרך".

המן מזרע עמלק. כשנשמע פרשת זכור בשבת נזכור למחות את כל ההקמנים והעמלקים וגם את העמלק הרוחני שבתוכנו, שמקרר אותנו מעבודת ה'.

שמיני

בפרשה מוצאים שני עניינים חשובים: מות שני בני אהרן בשיא השמחה של חנוכת המשכן והמזבח ומה מותר לאדם לאכול מבעלי החיים.

דווקא בשעה הגדולה, בשיא השמחה של השראת השכינה במשכן, אנו פוגשים נפילה גדולה!!! אש יורדת מן השמים ושורפת את שני בני אהרן! עומדים שם אהרן ומשה וכל הקהילה במעמד מרגש וחגיגי, בשמחת אין-קץ של שיא השיאים של חנוכת המשכן ביום השמיני, שני בני אהרן ניגשים להקריב ולהדליק את אש המזבח, ואז יורדת אש מן השמים ומכה בהם. איזה הלם!! איזו אכזבה!! נפילה בשעת שיא. מה חשב אהרן? מה חשבה אלישבע אשתו, שבטח עמדה בצד בשקט, מלאה גאווה ושמחה ששני בניה ובעלה משמשים בקודש, בבגדי שרד!! איזו התרוממות רוח ואח"כ נפילה!! זה לא המקרה הראשון. ה' ברא את העולם והציב את האדם במרכז הבריאה, וכל היקום כשולחן ערוך לפניו, וגם יצר את האישה בצלמו וממנו. איזו הרמוניה! איזו שלמות! והנה לא עברה יממה וכבר חטא!! גירוש מגן עדן! קללת האדם והאישה. אכזבה לכל האנושות העתידי. 100 שנה חיכה אברהם אבינו לבן. עקרות. עגמת נפש. הבטחות. והנה בן! אבל בגיל 40 לעקדה!! מה?! אי אפשר קצת לשמוח עם שרה בשמחת הבן?! שרה מתה מההלם, אף שיצחק לבסוף לא נעקד. משה עולה לשמים ללמוד תורה מפי הגבורה ולקבל את הלוחות. איזו התעלות! ממש אדם שהופך למלאך. 40 יום ו-40 לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה!! והנה: נפילה. עמו חטא. עשה עגל זהב ומחולל סביבו! איזו נפילה בשיא! דקה לפני שמסתיימת התקופה של 40 יום ו-40 לילה. אלו ועוד מלמדים אותנו כמה צריכים להיות זהירים בתהליך של עלייה והתעלות. כמה זה תלוי בהכנה של האדם למעמד ולמקום הקדוש. המטרה של הנפילה של שני בני אהרן היא לקדש את בית המקדש ועבודת הכוהנים לדורות. מול כל עם ישראל במעמד של מאות אלפים, כשעיני כולם נשואות לשמים להשראת השכינה והורדת אש-קודש משמים לשרוף את הקרבן, דחקו בני אהרן את הקץ, היו להוטים לקרבה אל ה', במסירות נפש,

תזריע

בפרשה זו אנו עוסקים בסוד החיים.

"אישה כי תזריע וילדה זכר" (ויקרא י"ב, ב) מצווה התורה שעליה להביא קרבן חטאת. מה?! ללדת זה חטא?! הלא זה הדבר הנעלה והעליון והמפליא שניחנו בו הנשים: להביא חיים לעולם!! היינו מבינים הבאת קרבן תודה. אבל חטאת?! נכון. האישה בלידה היא בסכנת חיים וכשהיא עוברת זאת בשלום ראוי שתביא קרבן תודה בדומה לברכת "הגומל"! אבל מדוע חטאת? השעון הביולוגי המורכב של תהליך יצירת חיים הוא מפליא ובלתי נתפס. כדי שנבין זאת, חייבים אנו להבין את עניין האדם שנוגע במת ונטמא טומאה חמורה, אב טומאה, שמחייבת אותו להתרחק מאחרים במשך כמה ימים ולא לגעת לא באנשים ולא בחפצים: "כי בכל אשר יגע יטמא". ורק לאחר טבילה, ודווקא במקווה, הוא מיטהר וחוזר חזרה לחברה. האדם הוא נשמה עם גוף ולא ההיפך. כשמתייצב האדם מול המוות, החידלון, הוא חש אזלת-יד וייאוש. נוצר מצב של חוסר איזון הכרתי. כדי לחזק או אפילו לבנות מחדש את האמונה בדבר נצחיות הנשמה חייב לבא זעזוע נגדי ומיידי: טומאה פיזית. גם אצל היולדת - ככל שמתקדם ההיריון, ובמיוחד בשעת הלידה, חלה נסיגה בנשמתה: מעצמאות וחירות רוחנית לכניעה לתהליכים ביולוגיים ופיזיים וסביבם. בחודשים אלו ובמהלך הלידה שם נמצאת הכרתה וכל ישותה. היא אינה נתונה לקסמי הלידה והיווצרות החיים, הפלא שבדבר, אלא טרודה בכאב ובסבל: "בעצב תלדי בנים" (בראשית ג, ט"ז). היא רחוקה מהתפעלות ואף פעמים רבות היא נשבעת שלא תהרהר שוב (ואף מאשימה את בעלה בזה). באה הטומאה כתרגיל רוחני שנועד לחדד ולעגן את התחושות וההתפעלות מהתהליכים המופלאים המתרחשים בְּקִרְבָּהּ. הטומאה וההרחקה במשך ימים נותנים לה וגם לטמא-מת את ההזדמנות להירגע מחשבתית ולראות את הדברים בפרופורציה הנכונה וללמוד שוב להתפעל מהחיים ולרצות בהם שוב ולרצות להרות שוב. ראו כמה אהבה ושמחה ורצון להשקיע (לקום בלילות, להיניק ועוד ועוד) יש לאם כלפי תינוקה הרך!

ההשלמה להרחקה זו היא הטבילה במקווה בתום התקופה שקבעה התורה. ודווקא במקווה!! (אפשר גם בנהר ובים) - לפחות 40 סאה של מים לא שאובים, אלא שבאו ממקור בראשית: גשם או מי תהום או ים. ואז מתחברים עם מים קדומים, מְיִי הבריאה, ושואבים חיות חדשה, שנובעת ממקור החיים הראשון בעת הבריאה של הקב"ה, ומתחברים אליה ונעשים שמחים ומתפעלים שוב מהחיים שה' נותן ומכל פעולה של הגוף. על זה שהיא נגעה בחידלון במוות (אי הבאה נוספת של חיים לעולם) היא חייבת לכפר בקרבן

מתוך רצון עז להתחבר כבר אל ה', הקריבו אש זרה. זה היה בניגוד לקידוש ה', שהיה צריך להיות בעיני העם. על זה ה' לא יכול לוותר (בדיוק כמו הכאת הסלע במי מריבה). צריך איזון בין תעוזה-יתר וזהות-יתר עם ה' לציוויים שלו. אם מפחדים מקרבה ולא מְעִיזים, מתרחקים. לכן צריך איזון. אהרן יכול לטעון בשעה שמתיו מוטלים לפניו, אבל הוא שתק: "וַיִּדְם אַהֲרֹן!!" (ויקרא י, ג) הוא הראה שגם בעתות משבר, אם יש בך אמונה גדולה, אתה יכול להכיל ולשמוח על מה שנותר: "בני אהרן הנותרים" (ויקרא י, י"ב). אחרי מה שקרה יודעים להעריך את הנותרים: אלעזר ואיתמר. יש בזה גם אמירה שלנו לה': אנו בניך הנותרים. נכון! גם אנו לא גדולים ולא צדיקים כמו אלו שאינם, אז תשמח בנו כבניך הנותרים. תחוס עלינו.

הנושא השני בפרשה כאילו קטנוני: מה אכפת לו לה' מה אני אוכל ואיך אני אוכל?! למה לו לבורא עולם לרדת לרזולוציה הזו?! כמו בקרבן: זה לא צורך של הקב"ה. זהו צורך של האדם!! זהו מהלך של הַכְפָּה ושעבוד תרבות הגוף וגשמיותו לרוח ולמוסר. זה מה שייצור את ההבדל בין ישראל לעמים. זהו תרגיל של השלטת הרצון הרוחני, המכוון על ידי ציווי ה', על המערכת הגופנית הבהמית של האדם. אף שכולנו יודעים ש"מותר האדם מן הבהמה אֵין", הרי אם נציץ (וכל אחד יכול ליפול בזה, תלוי בזמן ובמקום) למסעדת שוארמה או פלאפל ונראה את הזלילה-רבתי, בזה אנו דומים לבהמה בכול וגם אין הבחנה בהבדל בין אדם לאדם ועם לעם. הסוד הוא: מי שיודע לרסן את תאוותו יודע לשים גבולות למה שהוא מכניס לפיו. הרי התהליכים הפיזיולוגיים של עיכול, הפרשה, חומרי הבניין - שומנים, סוכרים, חלבונים, ויטמינים, פעילות הורמונלית, טכניקת הטחינה והעיכול, מעבר חומרי גוף ממקום למקום ועוד ועוד - הכול זהה בין אדם לבעלי חיים!! לכן ה' מצווה אותנו להתרסן, להבדיל בין הטמא לטהור בבהמה, בחיה ובעוף כדי להצדיק את היותנו בני אלוקים, היותנו קדושים. אנו שומרים על כללים אלו לא כי זה בריא יותר ולא כי בעלי חיים אלו - שרצים ורמשים או בשר חזיר, נבלות וטרפות אינם טעימים. ההיפך: אם כל כך הרבה בני אדם בעולם אוכלים אותם, כנראה הם טעימים!! אלא אנו עושים זאת כי ה' ציווה אותנו!! וזה המבדיל בין קודש לחול ובין ישראל לעמים.

זו גם הוכחה לנצחיות התורה ואמיתותה: התורה מתירה לנו לאכול חיות או בהמות שיש להן שני סימני טהרה - מעלי גְרָה ומפריסי פרסה. מי שיש לו רק סימן אחד אסור לאכול אותו. והיא נותנת רשימה של ארבעה בעלי חיים שיש להם רק סימן אחד: גמל, ארנבת, שפן וחזיר. וראו פלא: מאז הציווי ועד היום למרות התייעוד המדעי המתקדם ואף שהתגלו כל היבשות, לא נמצא אפילו עוד בעל חיים אחד נוסף לארבעת אלו!!! כיצד משה ידע? אולי באוסטרליה, אולי ביבשת אמריקה החדשה?! יש רק אפשרות אחת: תורה מן השמים!!

חטאת. לא התהליך מביא לטומאה ולצורך בחטאת אלא השקפת האדם הנפגמת בתהליך, ועל זה צריך לבוא התיקון.

לכאורה הפרשה הייתה צריכה להתחיל במילים "אישה כי תלד", ולמה "כי תזריע" (ויקרא י"ב, ב)?? כן! הכתוב רוצה להפגיש אותנו עם הפלא הגדול בתהליך, שבו נרקם העובר ברחם האישה. מרגע העיבור: מפגש בין התא הזכרי בתנועתו הפלאית אל התא הנקבי והשתלבותם ליצירת חיים חדשים שדומים להורים אבל שונים: "על כן יעזב איש את אביו ואת אִמוֹ ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כ"ד). אבל גם אחר!!

כמה תנאים סביבתיים, כימיים, ביולוגיים, אנדוקרינולוגיים, פיזיולוגיים ועוד צריכים להתקיים כדי שיתרחש השלב של "תזריע" ועד "וילדה"?!! איך תאים פשוטים נהפכים בתוך ימים ושבועות למערכות הכי מסובכות מכל בחינה שהיא, ובתהליכים של התמיינות מקבלים גוף מושלם ומערכות תקינות ופועלות, וכמה סיכונים וסיבוכים ותקלות יכולות להיות!! מתי יודעים להעריך זאת? כאשר חס ושלוש יש תקלה וגם הקטנה ביותר! אז מתחילים להעריך את הרגיל והשגרת. מי מאַתנו יודע להעריך ולהודות על שהוא נושם, על שלבו פועם בקצב טוב ומותאם במשך כל חייו, על שמיליוני נפרונים בכליות עושות עבודות פינוי (כמו כל מערכת הביוב של ירושלים!!) והכול לאורך זמן, בשקט, בלי רעש, בלי פרסי נובל או ישראל, בלי חלקי חילוף בד"כ ועוד ועוד. יודעים להעריך רק כאשר יש תקלה. פתאום יש שיבוש בנשימה, יש שיבוש ביציאות, יש שיבוש בעיכול, הלב מדלג על כמה פעימות, לא מגיע דם למוח לכמה דקות, יש סתימות היכן שצריך להיות פתוח ויש מפרצות דם היכן שצריך להיות סגור... אז נכנסים ללחץ ומבקשים ועורגים לשגרה! ואז המאמין מתפלל. אבל לא רק הוא. כל אחד צריך להעריך את השגרה ולהודות עליה: "אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים. גלוי וידוע... שאם ייסתם אחד מהם או ייפתח אחד מהם - אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת" (תלמוד בבלי, ברכות ס:;) ולברך ולקלס ולהודות למי "שרופא כל בשר ומפליא לעשות" (שם).

כל זה התורה רמזה לנו בפסוק: "אישה כי תזריע וילדה זכר" (ויקרא י"ב, ב). ונסיים במאמר חז"ל במסכת נידה דף ע"ב: "דרש ר' שמלאי: למה הוולד דומה במעי אִמוֹ? לפינקס שמקופל ומונח - ידיו על שתי צדעיו, שתי אציליו על שתי ארכובותיו ושתי עקביו על שתי עגבותיו וראשו מונח לו בין ברכיו. ופיו סתום וטבורו פתוח. ואוכל ממה שאִמוֹ אוכלת ושותה ממה שאִמוֹ שותה. ואינו מוציא רעי (צואה) שמא יהרוג את אִמוֹ. כיוון שיצא לאוויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח. שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת."

אשריכן הנשים, שזכיתן להיות שותפות למעשה הבריאה בכל היריון ולידה.

ואינה דומה התפעלותכן מזה ביחס לאיש שרק יכול להיות שמח בקבלת צאצא חדש, כמעט באופן פסיבי.

(ובחיוך: על כן בחלוקת התפקידים בבית ביחס לטיפול בילד וגידולו האיש צריך לקחת עליו יותר מעמסה ומחויבויות, כי האישה עשתה זאת בסביבת סיכון בעת ההיריון והלידה... אז לא להסתפק בהורדת האשפה!)

מצורע

נושא הצרעת והמצורע נדון בפרשה הקודמת. גם הפרשה הזו עוסקת בצרעת, במצורע ובדרכי טהרתו. הצרעת בתורה אינה מחלת הצרעת הידועה בכפֿרֿי המצורעים, הידועים מההיסטוריה האנושית, לדורותיה. צרעת התורה היא מחלה רוחנית שמתבטאת בסימפטומים פיזיים חיצוניים. הטיפול בה אינו אנטיביוטיקה ותחבושות רפואיות אלא טיפול רוחני.

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן: על שבעה דברים נגעים באין, על לשון הרע ועל שפיכות דמים ועל שבועת שווא ועל גילוי עריות ועל גסות הרוח ועל הגזל ועל צרות העין" (סוטה, טו.). כלומר מטרת נגע הצרעת היא להתריע ולהזהיר את האדם ולא לצו לחזור בתשובה על כשל בהתנהגות החברתית שלו.

אדם שלא רצה בחברה ופגע בקיומה על ידי שיצר פירוד בין חבריה כשדיבר לשון הרע, ריכל, "לכלך" על אחר בחברה, גרם בכך פירוד בין חברים, שנאות וקנאות. הוא צריך להיות מורחק מהחברה ולהיכנס לבידוד חברתי, ללא כל מגע. התיקון הזה עשוי להביא ליצירתה של חברה מתוקנת. היהדות נותנת מקום חשוב למצוות שבין אדם לחברו ולכן באה התערבות שמימית לתיקון האדם והחברה באמצעות הנגעים. וכן מובא במדרש: "אל תאמר הואיל וניתנה לי רשות לדבר הרניני אומר כל מה שאבקש. כבר הזהירה אותך התורה, שנאמר 'נצר לשונך מרע ושפתיך מִדְבַר מְרָמָה' (תהלים, ל"ד, י"ד). ורוח הקודש צווחה: 'שומר פיו ולשונו שומר מצלת נפשו' (משלי, כ"א, כ"ג). אל תקרי מצרת, אלא מצרעת נפשו. דבר אחר, 'מִוֹת וחיים ביד לשון', קשה לשון הרע, שאין אדם מוציאו מפיו, עד שהוא כופר בהקדוש ברוך הוא" (תנחומא, מצורע, סימן ב.). כלומר כשאדם מדבר רכיל בחבירו, הרי הוא ככופר בקב"ה. ואז, כשהוא שָם, בבידוד, מרגיש את הבדידות, חוֹה את מה שחברו - הרגיש כשדיבר עליו - בודד, מנודה, שנוא, כך הוא יחשוב ויראה מהצד, כי האדם הוא יצור חברתי ומחויב לחברה ולשלמותה. ולכן בפעם הבאה ייזהר מלדבר סרה בחברו.

בתום ימי טהרתו הוא מגיע אל הכהן, שיוצא אליו אל מחוץ למחנה, "וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע", הרי היה צריך להיות כתוב "והנה

נרפא הצרוע". מי שדיבר לשון הרע מערער את השלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו, מכניס שנאה בין בני אדם. לכן צריך לרפא את ה"נגע" מהשורש ולא רק את הצרוע. מה הוא קרבנו? "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז ושני תולעת ואזוב". הכול סמלי. לשון הרע זה פטפוטי דברים, לכן לוקח ציפורים שמציצות, כדי שיעקור את נגע הפטפוטם המיותרים מלבנו. ועץ ארז גבוה וחסון כנגד הגאווה של המרכל, המדבר לשון הרע. משם זה מתחיל. מהאגו המנופח שלו. והתקנה שלו: שני תולעת ואזוב - ישפיל עצמו כתולעת וכאזוב. ואז יראה הכול בפרופורציה הנכונה וכך יעקור הגאווה והנגע מקרבנו. כך הוא מטפל בנגע מן השורש.

כשהוא רואה ששוחטים לעיניו את הציפורים הוא צריך לדעת שכשהוא דיבר לשון הרע הוא שפך את דמו של חברו. יש לשים לב שפעמים אפילו לא צריך לדבר כדי לעבור על חטא לשון הרע: די לעקם את האף "כי באפם הרגו איש", די בשפת גוף מסוימת כדי לפגוע באדם ואף לגרום בכך להרגו מבחינת "לרדת לחייו" ואף יותר מכך.

בימינו הטכנולוגיה שברה את כל המחסומים והגדרות. ופעולה פשוטה בהפצה של רכילות או שקר ולשון הרע ברשת ובמרשתת גורמת נזק לאדם שככתבו עליו בממדים המוניים.

זהירות!!!

אחרי מות

אחד העניינים המרכזיים בפרשה הוא "פרשת העריות" - איסור קיום יחסי אישות בין קרובים. זו גם קריאת התורה ביום הכיפורים.

מה היא המשמעות העמוקה של איסורי עריות?

כותרת האיסורים: "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה'" (ויקרא י"ח, ו). ואח"כ התורה מפרטת מי אלו שאר בשרו. יש שאסורות לו מחמת קרבת דם כמו אם, אחות, נכדה וגם מצד הבעל כמו אשת אב שאינה אמו, אשת אח וכלה. יש כאלו אסורות מחמת קרבה לאשתו, ובסוף: איסור נידה ואשת איש. מה הוא העומק בהבנת האיסור?

כמו בתחומים אחרים שעליהם דיברנו בעבר, גם כאן זו נטייה או תכונה הנמצאת גם אצל בעלי חיים. אריסטו ואחרים דימו את הפעילות המינית של האדם לחייתיות של בעלי החיים. אבל לא נכון הדבר. אצל בעלי החיים קיים ויסות טבעי, ופעילותם המינית מתקיימת תחת משטר של אינסטינקטים טבעיים. לא כך אצל האדם! אצל בעלי החיים הפעילות קשורה בד"כ למחזוריות של הנקבה וגם דפוס הקשרים בין הזכר והנקבה הוא דפוס קבוע,

כמו מקומו של הזכר בראש העדר, קשר מזדמן, והכול כנראה מהקתבה גנטית. לעומת זאת אצל האדם הפעילות המינית לא מוגבלת לזמן מסוים, ודפוסי החיים הזוגיים תלויים בבחירתו שלו. בהיות האדם נברא עליון הוא משוחרר מהשעבוד למחזוריות כלשהי בטבע ולדפוסי קשר מיני כפויים. הכול נתון לבחירתו החופשית של האדם. גם התרבות האנושית וחי חברה המאפיינים את האדם הכתיבו דפוסים.

כמו בתחומים אחרים יכול האדם להגיע להתנהגות גבוהה ונעלה שתבדיל בינו ובין בעלי החיים ויכול בבחירתו להגיע לרמת התנהגות שהיא אף נמוכה מזו של בעלי החיים. והנה חוקי העריות של התורה מהווים מנגנון ויסות של התנהגות מינית שמביאה את האדם לרמה נעלה. ואפילו ביחסי איש ואישה יש ויסות: איסור נידה שתוחם את הזמן שבו איש ואישה יכולים לקיים יחסי אישות.

אבל האדם בהיותו בעל בחירה חופשית יכול שלא להתייחס לאותן מגבלות הן של התורה והן של החברה ולפרוק כל עול ולהשתעבד ליצר המיני שלו. המדרש אומר על לוט: "כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות סוף שמאכילין אותו מברשו" (בראשית רבא, פרשת וירא נ"א, ט). פירוש: הוא היה שקוע במתירנות המינית של סדום עד שהציע את בנותיו. בסופו של דבר הן קיימו יחס אישות עמו - "האכילוהו מברשו". גם חברה שלמה יכולה להסיר מעליה מגבלות ולהגיע להתנהגות מינית נמוכה מזו של בעלי חיים. אנשי דור המבול השחיתו דרכם עד שערבבו בין האדם לבעלי החיים. והתורה אומרת שארץ ישראל לא סובלת זאת והיא תקיא את תושביה הלהוטים אחר העריות. התנהגות כזו היא בניגוד לטבע האדם ומטרת בריאתו.

אין עוד יצור בטבע, שמקיים חיי משפחה כמו מין האדם. זו הבחירה החופשית של האדם וזו תכליתו החברתית. גם אם יש אצל בעלי החיים קשר בין הזכר לנקבה ואפילו קשר לצאצאים (בעיקר אצל ציפורים, אבל לא רק) זה מסתכם בקשר חד-דורי: מקסימום שותפות מסוימת בגידול צאצאים עד לבגרות ועצמאות. אח"כ הם עוזבים את הקן וכבר ההורים לא יכירו את צאצאיהם. זה לא ימנע מאריה לקיים יחסי מין עם גורה בוגרת ועצמאית שהיא בעצם בתו וכדו'. אצל האדם הקשר המשפחתי הוא רב-דורי: שלשה או אפילו ארבעה דורות משתייכים בו זמנית למשפחה המורחבת שהולכת ומתרחבת. כל בן או נכד או ניין שמתחתנים מוסיפים למשפחה המורחבת עוד מעגל קרובים. כאן צריך לווסת את הקשר המיני שיכול להיווצר במסגרת המשפחה המורחבת. חיים בתוך משפחה הם ייעוד של התורה לאדם: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד!" (בראשית ב, כ"ד). לכן קיום המשפחה הרב-דורית מחייב ריסון הקשר המיני בין מרכיבי

המשפחה. וזה מונע כל אפשרות של נישואין או קשר מיני בין קרובים: איסורי עריות ואיסור ניאוף (אשת איש). יוצא אפוא שמטרתם העיקרית של איסורי עריות היא להגן על קיומה של המשפחה כמבנה החברתי הבסיסי של האדם. היהדות לא שוללת את קיום יחסי האישות, ויתרה מזאת: זו נחשבת קדושה אם היא נשמרת בקפדנות לפי מגבלות התורה לאיסורי עריות.

הנה דברי הספרא לפרשת קדושים: "ר' אלעזר בן עזריה אומר... שלא יאמר אדם אי איפשי (איני רוצה) ללבוש שעטנז, לאכול חזיר, אי איפשי לבא על הערוה (איסורי עריות), אלא איפשי (אני רוצה!) אבל מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" (ספרא, קדשים, פרשה י). הרעיון העמוק במאמר זה, שעוד ניגע בו בעתיד, הוא שגם אם יש איסורים או מגבלות שנובעים מהגיון האדם וְשִׁקְלוֹ (כמו, כמובן, כמה מאיסורי עריות שקיימים גם אצל לא יהודים ואלו שלא שומרי מצוות), אבל גם גִּבְהָה ורצח ועוד, אנו לא מקיימים אותם בגלל השכל וההיגיון שלנו אלא כי ה' ציווה. מדוע? משום שההיגיון שלנו הוא סובייקטיבי. היום הוא קיים ומחר הוא משתנה. מצוות התורה לא צריכות להתקיים על בסיס של היגיון משתנה אלא על בסיס נצחי בלתי תלוי: הצייו של הקב"ה.

קיומם של איסורי עריות בצייו אלוקי הוא המאפשר את היווצרותם של יחסים תקינים ובריאים בתוך המשפחה, גם המורחבת והרב-דורית. במקומות שלצערנו הטאבו הזה נשבר אנו רואים את השבירה של המשפחה מכל בחינה שהיא.

ביום הכיפורים, ביום הקדוש והנורא בחיי עם ישראל, לא קוראים בתורה את פרשת שמע ישראל, לא את מתן תורה, לא עוסקים בעניין של אמונה בבורא אלא בנושא הפרקטי החשוב ביותר ביהדות, והוא שמירת המשפחה ולכידותה, כי היא הבסיס בסופו של דבר לקיום מצוות רבות וקיומו של עם ישראל כעם ששומר על ייחודו וקדושתו לאורך כל ההיסטוריה.

קדושים

פרשה זו היא הפרשה החברתית. היא באה לתרגם את הדרישות האלוקות, הפילוסופיות, של אמונה לדברים ומשמעויות פרקטיות מאוד בחיי האדם והחברה.

פסוק המפתח בפרשה הוא: "קדושים תהיו כי קדוש אני" (ויקרא י"ט, ב). לכאורה, היינו חושבים שזה פסוק שמסכם ומצביע על התוצאה של התנהגות נאותה כפי שהיא נדרשה בפרשיות הקודמות בספר: קרבנות, מקדש, הימנעות ממאכלות אסורות, התרחקות מטומאה ושמירת טוהר המשפחה. אם עושים זאת, הופכים להיות "קדושים". זהו. שלא!!

המשמעות העממית למונח "קדושה" הוא סוג של התנזרות מהכול. וככל שאתה מתנזר כך אתה קדוש. כך זה אצל עמים אחרים: הנזיר המתבודד במנזר הכי מרוחק והכי מנותק וכמובן ללא נישואין, כפאקירים בסוגים שונים של פְּתוֹת ומתבודדים. זה לא כך ביהדות!!

הפסוק הנ"ל אינו תוצאה או סיכום אלא פתיחה!! הוא אומר: אתם, בני עם ה', צריכים להיות קדושים, כמו שה' קדוש במעשיו כלפי האדם: ואיך?

ענה מופיעה רשימה ארוכה, לאורך כל הפרשה, רשימה שעוסקת בהתנהגות החברתית הרצויה: להשאיר לקט, שכחה ופאה לעני; לדאוג לגר, ליתום ולאלמנה; לא לגנוב; לא לכחש; לא לעשוק; לא לדבר רכילות על חבר ועוד ועוד. להיות קדוש כמו ה' - זה לא להתנזר ולהתבודד. הזכרנו זאת בפרשה הקודמת: "אל תאמר אי איפשי לאכול חזיר, לחיות בחברה ולעסוק במסחר", ועוד. אני רוצה להיות קדוש, בכך שלא אעסוק בענייני העולם הזה, אלא איפשי ואיפשי. אני רוצה לעשות כל הנ"ל, אבל לאכול מה שמותר ובמידה, לשמור על יושרה במסחר ובמידות והמשקלות, למכור ולהרוויח, אבל לא להעלים מס, והחשוב: לדאוג לחלש, לזר, לגר ליתום ולאלמנה. זו הקדושה הנדרשת והמועדפת על ידי ה'. ואם ננהג כך, אנו מידְּמִים לקדושתו של ה'!!

הקדושה האמיתית היא היכולת שלך לשלוט בגופך, בתאוותיך, במידותיך. זו לא רק קדושה אלא גבורה. איזהו גיבור? הכובש את יצרו (משנה, אבות ד, א). לא זה שמבטלו, כי אי אפשר לבטלו מעצם הגדרתו כאדם. אנו בני אדם ולא מלאכים. כמובן יש תמיד יחידי סגולה מורמים מעם, קדושי עליון, אבל התורה ניתנה לבני אדם רגילים. כמונו.

ועוד נקודה חשובה מאוד, רלוונטית ועכשווית, במציאות הישראלית היום: "לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תִּשָּׁבְעוּ בשמי לִשְׁקֵר" (ויקרא י"ט, י"א-י"ב) - רשימה ארוכה של ציוויים, שכולם בלשון רבים (לעומת "לא תעֲשֶׂק", "לא תלך רכיל" שם ועוד). מדוע? משום שהאדם הפרטי כבר קיבל ציוויים אלו במקום כבוד: בעשרת הדיברות - חוקי היסוד ביהדות, שנאמרו מפי ה' ממש. בפרשתנו התורה מדברת בלשון רבים: על הנורמה שנוצרה בחברה!! זו שיטה שאימצה החברה ("למה אסור? כולם עושים זאת"). כל המדינה עוסקת בפרשיות של גִּבְהָה ציבורית, רמייה, שוחד ועוד. ומרוב העיסוק נעשה לבנו גס בזה וזה נהפך לנורמה שמתבטאת ביחס סלחני, ובמיוחד אם מדובר על בעלי שררה וממון, שכיסיהם מלאים זהובים, שיכולים לשמן ולשחד ולשכור את הפרקליטים הטובים ביותר.

אלמנה וילדיה בדירה של חדר וחצי, שלא יכלה לעמוד בתשלום המשכנתה בגלל שבירת מטה לחמה במות בעלה, המפרנס היחיד - תסולק בברוטליות מהדירה אל הרחוב על ידי הבנק או אפילו חברה ממשלתית לדיוור. אבל איל

ממון שכשל וגנב ייתנו לו פרס בצורת "תספורת" כזו או אחרת, שהיא על חשבון החברה. נורמה של יחידים שמקבלים משכורת עתק בשנה, שאדם רגיל צריך לעבוד 45 שנים כדי לצבור סכום כזה!!!

זו הגישה של התורה: אל תהפכו את הגנבה, העושה, הכחש והשקר לנורמה של החברה, כי אז אתם לא מקיימים את ייעוד הקדושה.

הפרשה הזו נאמרה ב"הקהל" מפני שכל גופי התורה תלויים בה. זהו הציווי לחברה ולא רק ליחיד. זה תובע מהחברה הישראלית נורמות חברתיות-מוסריות לא רק במישור הפרטי אלא במישור הציבורי. הציוויים המופיעים בפרשה הם רובם מצוות חברתיות, שתכליתן להדגיש את הערבות ההדדית, ערכי הצדק, החברה והמוסר. מצוות אלו מחנכות ליושר ונאמנות, לאחווה, לפיוס הדדי, לסובלנות ולהכלה. כל אלו יביאו לבניית חברה בריאה, וזהו יסוד הקדושה, כפי שבא לידי ביטוי בפרשתנו.

אמור

בפרשת אמור כמה נושאים. אחד ומיוחד הוא הציווי על המועדות: "מועדי ה' אשר תקראו אותם מְקַרְאֵי קִדְשׁ. אלה הם מועדי" (ויקרא כ"ג, ב). ההחלטה על המועדים וקביעת זמנם היא על ידכם, ואחרי שקבעתם, הם ייהפכו להיות מועדי. נכון! ה' ציווה שחג הפסח יחול בט"ו בניסן. אבל מתי יחול ניסן במעגל השנה?? את זה אתם קובעים. ה' נתן סמכות לבית דין של עם ישראל לקבוע את המועדים, החודשים והחגים. זו ההצהרה המקדימה לציוויים על החגים. יש כאן שיתוף פעולה בין אלוקים לאדם: הוא כביכול זקוק להחלטה שלנו על קביעת החג, כדי שזה ייהפך למועד שלו!! מדוע?

זה החל כבר בפרשת בא: "החֲדָשׁ הזה לכם ראש חֲדָשִׁים ראשון הוא לכם לחֲדָשֵׁי השנה" (שמות י"ב, ב).

טבעי שנתמכר לטבע והתחדשותו באביב או ליופי של הסתיו ולהתכרבלות החורפית. אילו זה היה רק זה, היינו משתעבדים לכך. וזו הסיבה שבתקופות קדומות הפכו את הטבע לאליל. רצון ה' הוא לתת למועדים אלו ממד רוחני. שותפות בקביעת המועד מעלה את הטבע לדרגה רוחנית גבוהה יותר. תפקיד האדם לקבוע מחייב אותו ונותן לו ממד של אחריות. אנו יוצרים כל הזמן מחדש את החג. מחדש חודשים. לעולם לא נדע טרם בואו מתי יחול. הדבר תלוי בהחלטת בית דין, בחקירת עדים, בקידוש החודש, ואז המסר היה עובר באבוקות מהר להר עד שהיה מתפרסם בכל קהילות ישראל. כך זה נקבע אז. לא כמו היום בעיון בלוחות שנה. כל העם היה שותף ללידת החודש. למולד. הם ידעו כי הם קובעים את מועדי ה'. איזו התרוממות רוח והרגשת שותפות עם ה'!!!

נושא נוסף המופיע בפרשתנו הוא פרשת המקלל. זה שורבב באמצע תיאורים הלכתיים שונים. מהיכן יצא המקלל הזה? מה המשמעות של הסיפור להיום? מדוע האריכות: "בן איש מצרי", "בן הישראלית" (ויקרא כ"ד, י). וגם ברמז. מי הם! מדוע לא שמות? וכי משה לא הכיר את הדין? היה צריך לכלוא אותם עד שישאל את ה'?

ההסבר: הפרשיות האחרונות עוסקות בקדושה על רבדיה והיבטיה: קדושת הגוף, קדושת הארץ, קדושת הזמנים ועוד. כולם, כולל "בן האישה הישראלית", היו צריכים להבין שיש גם "קדושת ה'". הרי כתוב כבר בספר שמות "אלהים לא תקלל". שם הציווי הוא על הדין. כן! לא לקלל את השופט!! את הדין! כך שגם לולא פרשתנו היינו יודעים מקל וחומר שאסור לקלל את ה'. אז מדוע בא הסיפור? ללמד אותנו עוד כמה דברים: למרות נטייתנו להאשים אחרים לא "לתלות קללתנו באחרים". כמו כן לשמור על הדיבור, הפה והלשון אפילו בשיחות חולין. ילדה אומרת לאביה או לאמה "אל תחפרי לי". כשמזלזלים בדיבור היום-יומי זה גורר אחריו הסלמה והרגל להוציא מהפה גם דברים קשים ולא ראויים ואז זה כבר לא נראה נורא. ועוד דבר חשוב: עד כמה האקלים ההורי משפיע! אומרת הגמרא בסוף מסכת סוכה: כל מה שילד אומר ברחוב (קללות וכו') אבל גם דברים טובים) זה שמע או מאביו או מאמו (תלמוד בבלי סוכה נ"ו). המקלל בפרשתנו היה באקלים הורי לקוי: בן האישה הישראלית והוא בן איש מצרי. זוהי שלומית בת דְּבָרִי, שהייתה מרכלת ומדברת יתר על המידה, וזה אותו איש מצרי שהרג משה. באקלים הורי כזה אין פלא שיצא המקלל. זהו הלקח להיום מסיפור זה.

בהר

זו הפרשה שממנה אנו לומדים מה הוא צדק חברתי לפי הגישה היהודית. כאן אנו לומדים על סוגיות סוציאליות יסודיות כמו יחסי עובד-מעביד, היחס בין רכוש פרטי לרכוש כללי וציבורי, חלוקה הוגנת של נכסי הציבור, היחס בין יצרנות ורכושנות ומקומם של מעמדות בחברה.

הפרשה מתחילה בעניין עבד עברי. מה מקומה של עבדות בחברה היהודית? אם קרה ולאדם הייתה מעידה ונפילה שבגינה גנב ממישהו אחר ונתפס ואין לו ממה להחזיר, הוא יימכר בגנבתו. התורה מצווה אותנו על יחס הוגן כלפי "עבד" זה. זה לא מושג העבדות האוניברסלי. שם האדון קונה בעלות גופנית ונפשית מוחלטת על העבד. התורה מחייבת יחס הוגן כלפי "עבד" זה. הוא עובד ולא עֶבֶד. קניית את עבודתו בלבד! אסור לבזותו, להתעלל בו, ומי שקנה עבד "קנה אדון לעצמו" (תלמוד בבלי ערכין ל:). אתה חייב לספק לו כל צרכיו שהיה רגיל אליהם באותה רמת חיים!!

לומדים מכאן גם איך להתייחס לעובד, לשכיר: "כשכיר כתושב יהיה עִמָּךְ" (ויקרא כ"ה, מ). הוקש לשכיר: "ביומו תִּתֶּן שְׂכָרוֹ". אסור להלין שכר. ו"בטוב לו לא תוננו" ו"יהיה עִמָּךְ". אומר המדרש: "עִמָּךְ באוכל ומשקה: שלא תהא אתה אוכל פת נקייה והוא אוכל פת קיבר" (תלמוד בבלי ערכין ל:). אסור להטיל עליו עבודות בזויות. הוא בן חורין ולא נשכר לעבודה בזויה כמו להוביל אחרֵיךְ את הבגדים לבית המרחץ. זה סוג של "עובדי קבלן". היזהר בכבודם ושמור על זכויותיהם!

היחס בין רכוש פרטי, יצרנות, לרכוש כללי. מה הוא שוויון חברתי מנקודת ראות של התורה? זה מתחיל בחוק יסודי: זכות האדם לאדמה!! אדמה היא הבסיס ליצירת חיים ופרנסה. חלוקת הארץ על ידי יהושע לפי ציווי ה' לשבטים, ראשי בית אב ומשפחות לא נשמרה בגלל המציאות ואז הבעלות על הנחלות עברה מיד ליד. לא לכל אדם הייתה אדמה, וכך הופר החוק החברתי היסודי. ידועות שתי שיטות לקביעת היחס בין רכוש פרטי לרכוש כללי של החברה או המדינה:

א. השיטה הסוציאליסטית: אין זכות לקיום רכוש פרטי. הכול שייך למדינה ואז יש חלוקה מבוקרת ושוויונית. אמצעי הייצור הם בידי המדינה. כך מחסלים את המעמדות ונסגרים פערים בין עניים לעשירים. שיטה זו יצרה מדינות נחשלות, חוסר מוטיבציה של הפרט לייצר ולפתח, שוק שחור, שחיתות שלטונית של הקרובים לצלחת ועוד.

ב. השיטה הקפיטליסטית: כלכלה חופשית ותחרות. זכות הפרט ליהנות מפרי עמלו ובלבד שישלם מסים. יש כאן חוקים סוציאליים להיטיב עם העובד והפרט, אבל כך נוצרים פערים בין המעמדות, עושק של החלש, קשר בין הון לשלטון, הון ומשפט ועוד.

לשתי השיטות, בגדול, יש חסרונות גדולים ובמקרים רבים הביאו לקריסה. מה הפתרון?

שיטת התורה, כפי שמופיעה בפרשתנו, היא המוצלחת ביותר. היא מאמצת את היתרון של כל שיטה מהנ"ל: החכמה היא לאפשר לפרט להתפתח, לפתח, לייצר, ליצור תחרות, אבל הכול בגבולות, שיאפשרו סגירת פערים מעת לעת. זה ייעשה בשני שלבים:

א. שנת השמיטה: תהליך חינוכי שבו העשיר, בעל הקרקע והיבול, משתווה לכל אחד ואפילו לבהמה, שרשאים להיכנס לשדות שהופקרו ולקחת מה וכמה שהם רוצים. אין לו יתרון עליהם. שש שנים של חיי כלכלה לפי שיטה קפיטליסטית: מי שחרוץ, יזום ומפתח גם מרוויח. יש מימוש של צורך טבעי של אדם לרכושנות. כל זה מאפשר פיתוח וקידום המדינה. אבל רק שש שנים. בשנה השביעית - שביתה! עצירה מוחלטת של התהליך. זה מרסן את

יצר הרכושנות. מביא את בעל הממון והרכוש לחשבון נפש, שהרכוש אינו שלך, אלא של ה'. וגם שמיטת כספים: תוותר על החובות אליך!! זה מביא את החברה לשפיות כלכלית מחודשת, לפרופורציה, שגורמת לאדם לבטוח בה'. לא "כִּחֵי וְעַצְמֵם יְדֵי עֲשׂוּ לִי כֹל הַחַיִּל הַזֶּה"! ומה זה עושה לאדם הקטן הפרטי? נותן לו נקודת התחלה חדשה. עוד צ'אנס. עוד שבע פעמים כאלו. עד ל-

ב. היובל: אחרי שבעה מחזורים כאלו הגיע הזמן לחלק את המשאבים מחדש, לחלק את הנחלות, חזרה לבעלים המקוריים. אז הפער בין המעמדות נסגר. נעצרת הכלכלה החופשית לפי הקפיטליזם על כל יתרונותיה, ובשנת היובל מופעלת השיטה הסוציאליסטית: "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אֶחְזָתוֹ" (ויקרא כ"ה, י). זהו חוק היובל, המאזן בין הצורך ברכוש פרטי, תחרות חופשית ועוד, למשאבים הציבוריים וחלוקתם מחדש.

תארו לכם שהאדמות שעליהן יושבים מרכזי הקניות הגדולים בארץ, מפעלים עתירי ממון, משאבי טבע ועוד, שחולקו עם קום המדינה לציבורים מסוימים וגם לאנשים פרטיים, יחולקו מחדש אחרי יובל למדינה. לתת במשך 50 השנים הבאות לאחרים ליהנות מהן. איך הייתה נראית החברה שלנו?!

צירוף של מערכת חוקים חברתיים ענפה ושיטה ממלכתית מסודרת לחלוקת המשאבים מחדש מפעם לפעם הם המתכון של התורה לקיומה של חברה בריאה, הוגנת וישרה. לפי חוקי התורה אפשר, רצוי ואולי חובה לפתח את הכלכלה שתביא לפריחת הארץ, אבל הכול מלווה במערכת חוקים סוציאליים נאורה. כך מפסיקים לשעבד את ההמונים על ידי בעלותם של מעטים על המשאבים הציבוריים, שהם רכוש כל העם.

בְּחֻקוֹתַי

עיקר הנושא של הפרשה הוא אמונה בהשגחה וביטחון בה', הטוב והמיטיב. בשני מקומות בתורה מופיעות ברכות וקללות הבאות בהתאם להתנהגות של עם ישראל. האחד בספר דברים, בפרשת 'כי תבוא' וכאן, בפרשת 'בְּחֻקוֹתַי'. הברכות המובטחות לעם ישראל, כשהולכים בדרך ה', הן גשמיות: גשמים בעֲתָם, יבול ופְּרוֹת טוֹבִים, אכילת לחם לשובע, ישיבה בטוחה בארץ, ניצחון על אויביו ופרייה ורבייה. כל זה בזכות הברית שתקום בינינו ובין בורא עולם.

אם ישראל לא יעשו כן, יבואו עליהם קללות, גם כן גשמיות: שממה, אויבים, רדיפות ועוד ועוד. ואם זה לא מספיק ואולי גרוע יותר, אם עדיין "וְהִלַּכְתֶּם

עָמִי בְקָרִי (ויקרא כ"ו, כ"א), זאת אומרת תאמרו שהכול במקרה ואין הנהגת שמים כלל (יותר גרועים מפרעה. פרעה כפר בהשגחה, אבל כשבאו עליו המכות לבסוף הודה ואמר "ה' הַצְדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים" (שמות ט, כ"ז), אם תעשו כדבר הזה, יבואו המכות החמורות באמת. גם ה' ילך עם ישראל בקרי.

פרשת בחקותי מציגה לנו את הדרך האמיתית. לא עבודה קשה יותר ומאומצת ושעות נוספות יביאו יותר שפע לאדם. היא אפילו לא אומרת לנו שאנו צריכים צבא חזק כדי לנצח את האויבים שמקיפים אותנו. אמנם אין כל רע בדברים הללו, אולם זוהי השתדלות גשמית בלבד. הדרך האמיתית היא פשוט ללכת על פי חוקי הקדוש ברוך הוא. אם נשמור את החוקים והמצוות - יהיו גשמים, יהיה יבול, יהיו פרות, נאכל לשובע. אנו עדים לגשמיות שבכל דבר ולא מבינים שהשם שולט בכל זה. הגשם לא יורד ב"מקרה". כל העולם לא שונא אותנו סתם כי משעמם להם ואין להם למי להציק. לא סתם מופיע פתאום, משום מקום, גל צונמי. הכול מכוון מאת ה'. אם נחשוב שזה "מקרה", חס ושלום גם הקב"ה ילך אִתְּנוּ ב"קרי", כמו שמציינת הפרשה. צריך להבין שהכול ממנו יתברך. עם זה יש לדעת שהאדם בהתנהגותו משפיע על הטבע. הוא בהתנהגותו הנאותה, ביושרה שלו, בשמירת המצוות והמידות ועוד, יכול להשפיע על התנהלות הטבע לטובה או לרעה. זהו המסר החשוב של הפרשה.

כשנתבונן בקללות המובטחות בפרשה אם לא נלך בדרך ה', נראה שבין כל המציאות המפחידה המתוארת, שללא יוצא מן הכלל עם ישראל חווה את כולה, לצערנו, לאורך כל ההיסטוריה שלו, נמצא גם שהתורה אומרת שאם נלך עם ה' בקרי (בקרירות, בייחוס הכול למקרה, בכפירה בהשגחה הכללית והפרטית) -

א. ארץ ישראל תהיה שממה: "וְהִשְׁמֹתִי אֶת אֶרֶץ וְשִׁמְמוֹ עָלֶיהָ אֲיִבִּיכֶם" (ויקרא כ"ו, ל"ב). הארץ לא תהיה שממה מעצמה, אלא ה' יגרום לכך. אבל גם הגויים שיתיישבו בה לא יצליחו להוציא אותה משוממותה. היא לא תקבל את הכובש. היא לא תפרח בהיעדר עם ישראל מארצו. זה טוב או רע? כמובן זה רע! אבל זה גם טוב: היא שומרת אמונים לעם ישראל. כל מי שהתיישב כאן בהיעדר עם ישראל לא צלחה ידו: ביצות, שממה, יבולים נמוכים, קושי של חיים ופרנסה, עד שעם ישראל חזר לארצו, ואז הארץ האירה פניה אליו והפכה להיות שוב פורייה.

ב. אם נלך עם ה' בקרי, הוא יפיץ אותנו בכל העולם. אין כמעט נקודה שלא הגיעו אליה יהודים. זה טוב או רע? זה כמובן רע, אבל זה גם טוב: הפיזור הזה הוא היסוד להמשך קיומו של עם ישראל. אילו היינו מרוכזים במדינה

אחת - כל פוגרום, כל היטלר ודומיו, היה חס ושלום מחסל את כל העם ללא תקומה!! אז חסד עשה ה' עמנו שגם מהקללה יצא טוב.

ג. אם נלך עם ה' בקרי, ה' ידאג שנהיה רדופים ושנואים על ידי הגויים, כמו שאכן קרה בכל מקום וזמן בגלות. זה טוב או רע? זה כמובן רע, אבל זה גם טוב. הרי זהו יסוד האנטישמיות. שונאים ורודפים אותנו רק בגלל היותנו יהודים. זה רע. אבל זה גרם לנו להיות מכונסים בתוך עצמנו. זה גרם לנו לשמור על הצביון היהודי שלנו, לשמר את התרבות. במקומות שהאנטישמיות נחלשה הייתה יותר התבוללות ואז איבדנו את הזהות היהודית.

וזה מה שכתוב בפסוקים המסכמים את פרשת הקללות: "ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אִתְּם כי אני ה' אלקיהם" (ויקרא כ"ו, מ"ה). ה' זוכר אותנו ומכנס אותנו מחדש לארצנו. בהיותנו בניו הוא מרחם עלינו וזוכר לנו זכות ראשונים. אפילו בקללות יש תקווה. יש לנו לבטוח בה' ובתשועתו.

חזק חזק ונתחזק!

ספר
במדבר

במדבר

אנו מתחילים את הספר הרביעי, שבו מסופר על התהליכים שעברו בני ישראל כדי להתהוות לעם כהכנה לכניסתם לארץ ישראל. זהו הספר המחנך את בני ישראל להשתנות מעם של עבדים לעם של בני חורין שיכול לקיים מדינה ריבונית בארץ ישראל, המושתתת על ערכי מוסר נְעֻלִים, על שוויון, על הכלת הזולת ועל התנהגות אישית ולאומית נכונה.

כאן מתגלה מנהיגותו של משה רבנו בהובלת העם בכל אשר הוא, באהבה ובמסירות. הסיפורים והאירועים המופיעים בספר ושנמשכו כ-40 שנה הם לא סיפור היסטורי - זו לא מטרת הספר - אלא מודלים של התנהגויות לטוב או לרע, שבכל אחד מהם היבטים והשלכות על העתיד. כך צריכים להביט באירועים, ובכל פעם נשאל עצמנו מה זה אומר להיום, לזמננו, לחיינו כפרט, משפחה ועם.

בפרשת במדבר אנו פוגשים הרבה מְסַפְּרִים, ארגון המחנות, סדרי חניה ונסיעה ועוד. מדוע האריכות? מה חשיבותם של המספרים? דגלים חניות, נסיעות??

האלמנטים הסטטיסטיים הם מוקד להבנת הדינמיקה והפסיכולוגיה הסוציולוגית של התהוותו של עם מפרטים רבים שהיו עבדים. דווקא המדבר הוא המקום האידיאלי לכור היתוך כזה. הוא מעבדה חינוכית שאפשרה את המהפך הפסיכולוגי והרוחני מִיְשׁוֹת תלוּתִית של עבד, על כל המשתמע ממנה, לבני אדם שחיים אחרת, חושבים ומתנהגים אחרת, מה שמכשיר את היסודות הקהילתיים והאחרים, שיכולים להפוך ציבור של פרטים לעם, שמסוגל לנהל מדינה ומדיניות ועוד.

העם היה שרוי בתוך תרבות אלילית שהיה בה הכול: זימה, רוע, אכזריות חומרנות. גם הארץ המובטחת הייתה כזו בגלל שבעת העמים שהיו בה. אז איך העם הנכנס אליה ישתנה בן-רגע? הרי עובר מן הפח אל הפחת!!! לכן היה צריך תווך של מדבר ובו לתת לעם "סדרת חינוך" שהייתה אמורה להיות קצרה יחסית, ובכורח הנסיבות הוארכה ל-40 שנה!!

המאפיינים האקלימיים הגיאוגרפיים והמיקרואקלימיים ששוררים במדבר היו היסוד להשתנות העם, כגון:

חוסר מים - מחייב אותך, ההלך במדבר, למצוא פתרונות עצמיים. לא לסמוך על הטבע (וכך להפוך אותו לאלוה), אלא להרים עיניים למרום.

אי ודאות - מחייב יצירתיות ותזמון

ריחוק - התאמה אישית למצב. ועוד.

המדבר מציב אתגרים רבים, ולכן השוהים בו חייבים לגלות יותר יחסי קרבה

ביניהם, יחס לזולת, יחסי גומלין תקינים יותר, מודלים לחיים משותפים והתחשבות הדדית ועוד.

אבל נפש העם היא נפש של עבדים: תלות מוחלטת באדון, מעוניין ואוהב להנציח את השגרה הבטוחה, אף אם היא קשה ונפש נכנעת וחסרת זהות. כל זה צריך להשתקם. צריך לפתח ערך של זהות אישית ולאומית, חירות מחשבתית והתנהגותית. להמיר את התלות באדון לתלות בבורא. ה' בוחר את המדבר: "מי זאת עולה מן המדבר?" (שיר השירים ה, ה) - עילויה מן המדבר, תורה מן המדבר, סנהדרין מן המדבר ונבואה מן המדבר". איך?

זהות אישית - לספור את העם. לתת לכל אחד הרגשה שהוא ייחודי. יש לו שם, מקום, משפחה, בית אב ושבט!! הספירה מעניקה עיצוב מיוחד לאישיות העבדונית. ה' מצווה לפקוד אותם למענם ולא למענו! הוא יודע את מספרם גם בלי לספור. "שאו את ראש בני ישראל" (במדבר א, ב). בכל פעם שספרו זה גרם נשיאת ראש וקומה, תחושה של ערך עצמי. יש גם זהות משפחתית. השושלת. "במספר שמות" (שם) - כל אחד הגיד שמו ושם אבותיו.

אח"כ זהות שבטית - הדגל!! יש לו צבע וציור ייחודיים. אח"כ סדרי החניה והמגורים. וגם סדרי הנסיעה. עם מבולגן, חסר זהות אישית ולאומית הופך למסודר באופן מופתי, עד שבלעם אמר עליו "מה טבו אֶהְלִיךָ יַעֲקֹב משכנותיך ישראל" (במדבר כ"ד, ה). כל אומות העולם היו מסתכלים על זה ומשתאים על האיזון והיחס שנשמר בין היחיד, שזכה למלא ערכו אבל ידע את מקומו, בתוך הכלל. נזכור זאת לאורך כל ספר במדבר.

אתגרי המדבר גם יוצרים קשיים שיבואו לידי ביטוי באירועים קשים אבל מחשלים. בכמה מן האתגרים העם לא עמד ולכן היה צורך בהמתת הדור הזה במדבר. אבל עוד נדבר על זה.

כשנעיין במספרים המופיעים בפרשה נראה שכולם מעוגלים לעשרות או למאות. וכי לא היו אחדות? איך ייתכן?

לתת שם, לספור כל אחד זה חלק מיצירת הזהות האישית. אך צריך להיות טשטוש של הפרט כלפי הכלל. ביהדות יש שמירה של היחס בין מקום הפרט בחברה למקום הכלל. צריכים איזון, וזהו הבסיס לקיומה של חברה. לכן צריכים לספור את הפרטים כדי לתת לכל אחד את מקומו וחשיבותו, אבל יש לעגל את המספרים כדי שיהיה כלל. מבחינה רעיונית זהו הצירוף של נשמות כל אחד מעם ישראל לנשמת כלל ישראל.

נשא

פרשה זו עשירה בנושאים. חלקם הגדול, כרגיל, רלוונטיים להיום, ממש

כסוגיות עכשוויות העולות על הפרק: מה קובע: תורשה, ייחוס או כישורים? עד כמה צריך לעשות ולהשקיע כדי לא לפגוע באחר? מה היא הדרך לטפל במחלה המודרנית שאפשר לקרוא לה "טרשת האנוכיות", שהיא יסוד האלימות הגואה, רמיסת החלש וניצולו ועוד? איך אפשר לטפל במתירנות המביאה להטרדה מינית ויותר מכך? לכל הדעות סוגיות כבדות.

בפרשה מוצאים פירוט תפקידי שלוש משפחות הלוי: גרשון, קהת ומררי. באופן טבעי בחלוקת המשאות של המשכן גרשון, הבכור, היה צריך לקבל את המשימה החשובה ביותר. אבל יש כאן דילוג (לפי עיקרון קבוע בתורה: הבל ולא קין, יצחק ולא ישמעאל, יעקב ולא עשו, יוסף ויהודה ולא ראובן. ועוד). מדוע? כי ההנהגה צריכה להינתן למובחר ולבעל הכישורים. זה לא עובר בתורשה ובגנים. חכם קודם למלך, וממזר תלמיד-חכם קודם לכהן גדול עם-הארץ. מנהיג ומנהיגות לא תלויים בקשרים, בגנים ובממון. רק המובחר!

בקרבות הנשיאים התורה "מבזבזת" 72 פסוקים ו-800 מילים בחזרה 12 פעמים על אותו קטע!! לא חבל? והכול כדי שלא לפגוע וכדי שלא תיווצר קנאה ביניהם. אבל ברגע שכל אחד מביא אותה מתנה - זו אחידות משעממת!

אפשר להביא אותה מתנה, אבל השאלה: מה היא ה"מוזיקה" המצטרפת אליה? איזו תחושה אתה נותן למקבל? חברה יכולה לתת לחלש ולמסכן, אבל באיזו צורה? מבזה? מזלזלת? תחושה שעושים לו טובה? או בצורה מכבדת? מוטב לתת מעט אבל בחיוך, במאור פנים, ואפילו שזו מתנה זהה, פשוטה, ממענק שמן כלאחר יד.

מלחמת האינטרסים היום-יומית, השנאות, הקנאות, ההשתעבדות לקריירה ודריסת אחרים נובעת ממחלת "טרשת האנוכיות". דרך התורה לטפל בזה היא לבצע תרגילים באהבה כל יום במשך כמה דקות. הקב"ה מצווה את הכוהנים לברך את עמו ישראל "באהבה". אתה כמברך - אם אין בך אהבה למתברך, ברכתך לא תופסת. אבל גם ברכת המברך לא תחול אלא אם כן יש כלי מתאים: המתברך צריך להיות ראוי לכך על ידי אהבה, על ידי הַקְלָה. מי שחינך עצמו לשמוח ולפרגן בהצלחת חברו, נוצרת בו תחושת ההשתייכות זה לזה. מי שיש בו אנוכיות לא יוכל להגיע לזה. לכן בברכת כוהנים צריך להתכוון לזה ולהפוך לכלי אמיתי לקבלת הברכה, וכך יש בזה הדדיות.

פרשת סוטה באה להתריע מה קורה כאשר מתחילה להיות זליגה מתוך המשפחה החוצה. הכול יכול להתחיל מחוסר רגישות ותשומת לב. כי הסוטה באה מתוך "סטייה", מתוך "שטות". התורה מציינת שזו אשמת האיש: "איש איש כי-תשטה אשתו ומעלה בו מעל" (במדבר ה, י"ב), ה' ערב ליחסים בין

איש לאשתו ולכן כל סטייה היא מעילה בה'. מדוע האיש אשם? כי הוא "איש איש" - הוא נתן יותר מדי ביטוי לאישיותו והעדיף אותה על פני אשתו. שהרי אדם חייב להיות בביתו נח. "שמאל דוחה וימין מקרבת" ויכבד את אשתו יותר מגופו. אם האיש חי בעיקר לעצמו, נכנסת איבה ביניהם וסופה שתסטה תחתיו.

תשומת לב, כבוד, הפיכתה לעיקר הבית בכול - תרבה אהבה, ולעולם לא תיכנס בה רוח שטות עד שתשטה או תסטה, חלילה.

בהעלותך

הפרשה הזו כוללת נושאים רבים העוסקים מחד בחיי היום-יום של עם ישראל במדבר ומאידך בסוגיות מכוננות, שכרגיל ננסה לראות מהי הרלוונטיות שלהן לתקופתנו. זה כולל הבדלת הלוויים (מדוע?), פסח שני (תמיד לאפשר הזדמנות שנייה), החצוצרות (אמצעי תקשורת יעילים במדבר), יתרו (הצורך באוטוסיידר כדי לתת פרופורציה), ועוד ועוד. הפעם נתייחס לנושא מרכזי: קישואים, אבטיחים, היריון ונבואה. איזה צירוף מוזר!!!

איזה רוע! עם מסודר לשבטיו, משכן במרכז. יש מן. הכול טוב!! זהו. שלא! את הנוסטלגיה העבדותית שום נוף ורוגע לא יוכלו לכבות: "ויהי העם כמתאוננים" (במדבר י"א, א). שימו לב לכ"ף: מתאוננים. יש תלונה? לא! לא כתוב. רק לחישות, אינפופים, קיטורים, תחושות של חוסר סיפוק, והעיקר: לא מסתפקים בטוב שיש להם. יש כאלו שתמיד חסר להם ולא משנה כמה יש להם... כפיות טובה יוצרת תחושה של קיפוח, זה יוצר קיטורים ואז: "והאספסוף אשר בקרבו התאוותאווה" (במדבר י"א, ד). דינמיקה של מחאה לא מוצדקת: תחילה הפגנות ללא תביעות וטענות ברורות כמובן בהנהגה של קבוצה אינטרסנטית, שבכלל לא היה נוח לה עם היציאה ממצרים.

אח"כ, לאחר שזה פשט בעם והוא החל לבכות למשכנותיו, החלו לצוץ הטענות: זכרנו את הקישואים והאבטיחים והדגה שבמצרים, ולא סתם, אלא הכול היה "חינם"!!! שמעתם? חינם!

במצרים הם עבדו יומם ולילה, בדיכוי מוחלט, ללא תבן ולבנים, זרקו להם צלחת מרק בטעם דג דלוח ושאריות דלועים שהיו מגדלים עבור בעלי החיים, והעיקר שזה חינם!! אפשר לחשוב שהם שילמו על הַמָּן, שטעמו כצפחית בדבש. ובטח היו חסרים להם כבשים, עֵזִים וצאן!! זוהי הפסיכולוגיה של עבד ועבדות: מוכן לעבוד קשה וגם להתבטל לגמרי לפני אדונו ללא כל ישות אישית או לאומית, ובלבד שיקבל קביעות בהתנהלות היום-יומית ללא

הפתעות, ללא אי-ודאות והעיקר ללא כל מחויבות רוחנית. כאן ה' ומשה מצפים מהם להתנהגות נעלה לשמירת מצוות. עוד מציבים להם איזה "מד התנהגות טובה" בצורת הַמָּן. שאם מישהו חטא, הוא לא היה מוצא בבוקר את הַמָּן בפתח ביתו. כולם היו חשים בזה, וזה היה מכריח אותו לחזור בו מדרכו הרעה. עד עתה היו שקועים בחיי זימה ופריצות, ועכשיו איש איש למשפחותיו לבית אבותיו. מי צריך את זה? תן לחיות כמו עבד. אין דין ואין דיין! עובד קשה אבל עושה כרצוני וכתאוותי!! התלונה העיקרית מצויה במילה "חינם" - כשל פסיכולוגי חמור. שם במצרים היה החופש האמיתי, החירות מן המצוות וההגבלות.

משה כעס מאוד. הוא רגיל לטפל במשברים רוחניים, אבל בכינות כזו על קישואים ואבטיחים הוא לא יכול לסבול!! הוא אומר לה: מה אני? הגנת שלהם? שמא הריתי את העם הזה? אני ילידתיהו?

ה' לא עונה לו על כך. גם לא מרגיע אותו אלא אומר לו: "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל... ואצלתי עליהם מהרוח אשר עליך... ולא תשא אתה לבדך" (במדבר י"א, ט"ז). זו תשובת ה' למשה: מנהיג צריך להנהיג גם במצבים קשים ולא שגרתיים, גם בתלונות ילדותיות ובכינות לא מוצדקת. אם אתה לא בנוי לשאת לבד את האחריות אז היא תתחלק. אלדד ומידד ממשיכים להתנבא במחנה. אומר המדרש: מה התנבאו? "משה מת ויהושע מכניס את בני ישראל לארץ ישראל" (ספרי, במדבר, בהעלותך צ"ה).

רק אח"כ ה' מתפנה לתת תשובה לתביעת העם לבשר: השליו. אבל הבשר עודנו בין שיניהם ובאה המגפה. חייבת להיות תגובה על דרך התביעה. קורה שאותו אוכל נמאס ומבקשים גיוון. אז אפשר לבקש בדרך-ארץ ותוך הכרת הטוב. אבל לעשות זאת בקיטורים, בביטול גמור של הטוב - את זה ה' לא יכול לסבול.

נלמד לקחים גדולים מפרשה זו: להכיר בטוב!! גם אם אתה מעוניין לשנות סטטוס, אל תעשה זאת מתוך אנפוף, קיטור וכפיות טובה. זה מכעיס. זה גורם להתחרט על מתן הטוב. זה מעצבן!! נִלְמַד כולנו ונִלְמַד את ילדינו. גם אם אשתך או אימא מכינה לך כל יום חביתה וזה נמאס לך, אתה יכול לבקש גיוון. אבל עשה זאת בנימוס, תוך הכרה שגם החביתה השגרתית לא מובנת מאליה. גם כשפונים לקב"ה ומבקשים משהו - לא לשכוח להודות באמת על השגרה, כי היא לא מובנת מאליה.

צריכים להתרגל להודות על הנשימות השגרתיות כמו על כל הפתעה נעימה כזכיה בפיס וכדו'. כשנגיע לדרגה כזו אנו באמת נוכל לומר שאנו יודעים להכיר בטוב, בשגרת. ואז ה' שומע ואומר: אם המבקש מכיר בטוב שקיבל ומוקיר אותו, ראוי להרעיף עליו עוד טוב.

שלח לך

הנושא המרכזי בפרשה הוא שליחות המרגלים, מהלכה ותוצאותיה הרות-האסון.

מדוע המרגלים נענשו? הרי הם מילאו שליחותם והשיבו תשובה כנגד כל שאלה/משימה, שמשה ציווה! ואם משה ידע מזימתם - מדוע שילח אותם? "מרגלים" שגור בפינו, אבל בתורה מופיע 12 פעמים הפועל "תור". מה ההבדל ביניהם? מה הייתה הטקטיקה של המרגלים לסחוף אחריהם את העם "בוכה למשפחותיו", עד לעונש הנורא שקיבלו? "עמלק יושב בארץ הנגב" (במדבר י"ג, כ"ט) האם זה תיאור מצב הכרחי לאופי השליחות ומטרותיה?

המשימה המקורית אכן הייתה לתור את הארץ, וזה חוזר על עצמו 12 פעמים. בתורה אין חזרות מיותרות, ואם כן אז זה מבטא רעיון: לראות ולחוש בפער העצום שבין מטרת השליחות המקורית ובין המציאות.

"תייר" בא לחפש את היופי של המקום. הוא מצטייד במצלמה או ביומן מסע ומתעד את יפי המקום וחנו, מביא משם מתנות ומוזכרות. "מרגל" מחפש את נקודות התורפה. אם זהו היעד שהוגדר, זה בסדר, אבל אם הוא לוקח לעצמו גם את תפקיד המעריך של המודיעין ונותן פרשנות, ובמיוחד אם לא נתבקש לכך - הרי הוא חורג מתפקידו וסמכותו. אדם ביקש מחברו לקנות עבורו בגד או מכשיר במחיר של 1000 דולר, אבל שישים לב וידאג לטיב החומרים והתפקוד. אם יבוא ויאמר לשולח שאכן המוצר טוב וראוי ומחירו אכן 1000 דולר וזה אכן שווה, הרי מילא שליחותו כראוי. אם יגיד שהמוצר אכן טוב וראוי אבל מחירו יקר מדי, הרי הוא יצא מגדר "שליח" ונכנס לגדר "יועץ".

המרגלים היפכו את המגמה מ"תיור" לריגול. המילה המכוננת היא "אפס" "כי עז העם". ואכן בספר דברים בתיאור הפרשה: "ותקרבון... ויפנו וירגלו אותה" (דברים א, כ"ד) משה שלח אותם לתור ולא "לחפור" - למצוא את חרפת הארץ. הם ראו הכול במבט רע, אפילו את עצמם: "ונהי בעינינו כחגבים" (במדבר י"ג, ל"ג).

פרשת המתאוננים הייתה כפיות טובה על העבר. פרשת המרגלים היא כפיות טובה על העתיד. זה מצטרף לסיעות אנטי-דתיות ואופוזיציוניות למשה ומנהיגותו: קורח, דתן ואבירם, ערב-רב, המתאוננים, המקושש, המקלל.

הם נהגו בתבוסתנות ופחד: איך יעמדו בפני הענקים והערים הבצורות? ובדימוי עצמי נמוך: "ונהי בעינינו לחגבים וכן היינו בעיניהם" (במדבר י"ג, ל"ג) - כשאדם מקטין עצמו בעיני עצמו גם אחרים מקטינים אותו (איך ידעו

שאחרים ראו אותם כחגבים? אולי נראו להם דווקא כמלאכים וכענקים?) הטקטיקה - אז וגם היום - קבוצה קטנה, צעקנית, שולטת באמצעי התקשורת, מנצלת נקודת תורפה וחולשה זמנית המתחילה בשוליים של החברה, שאין להם עוצמה, ושגם כך אמונתם וצדקת דרכם מעורערת (כמו הערב-רב), מפיחה בהם רוח נכאים, תבוסתנות ומדליקה את הבערה ואז זה מידבק ומגיעים למצב שעם רב מצטרף.

מה הם רצו? הרי חלמו על ארץ זבת ודבש! הם רצו להישאר במדבר ולהמשיך לחיות בדרך ניסית, ללא עבודה, ללא צורך בהשקעה בפרנסה. הקב"ה ימשיך לדאוג להם ללחם לאכול ובגד ללבוש. מן. שלי. הגנה מרחבית ועוד. מה רע במצב הזה? למה צריכים לעלות לארץ, שבה כל אדם צריך לעבוד ולהשקיע, ואף אם היא ארץ זבת חלב ודבש, אתה צריך לעמול כדי להוציא זאת ממנה!?

גלות מצרים נטעה את הגלותיות בנשמה שלהם. הם נהפכו לפחדנים. איבדו את הביטחון בה', שהבטיח שהוא ילחם להם: "לא נוכל לעלות... כי חזק הוא ממנו" (במדבר י"ג, ל"א) על כן "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (במדבר י"ד, א), ובאותה הזדמנות גם נבחר לנו ראש חדש.

הפתרון: הדור הזה לא בנוי ולא ראוי להיכנס לארץ ישראל מכל בחינה שהיא. לכן הדור צריך להיגמר במדבר, ורק הדור הבא, שכולו נולד במדבר, לא מכיר את תרבות מצרים, משוחרר מכל עכבה גלותית, הוא-הוא שייכנס לארץ!

אז וגם היום היה רוב (עשרה מרגלים) שלא רצו בארץ וכפרו בטובה, גילו תבוסתנות ופחד, כל גבוה הפכו לענק, כל מת ל"ארץ אוכלת יושביה". כל פרי גדול, יפה וטעים למשהו ענק לא פרפורציוני ומוזר. כל זה מול מיעוט (יהושע וכלב) שאמרו: "יכול נוכל לה"!! (במדבר י"ג, ל) גם אם יש ענקים נוכל להם, כי ה' עוזר לנו והבטיח לנו את הארץ. המתים רק לטובתנו, כדי שתושבי הארץ יהיו עסוקים בהם ולא ישימו לבם אלינו. "וזה פְּרִיָה!!" פרות הכי גדולים ועסיסיים בעולם: מה רבו מעשיך ה'!! הכרת הטוב ועין טובה הם היסוד לקיומה של חברה בריאה ועם בארצו.

קורח

מה הקשר בין מה שמופיע בסוף פרשת שלח לך - פרשת ציצית, לאחר חטא המרגלים ופרשת דתן ואבירם בפרשתנו? ואיך כל זה קשור לנושא המרכזי של הפרשה - קורח ועדתו?

הכול קשור לעיניים ולראייה!!

על הציצית נאמר במדרש: התכלת דומה לים, וים דומה לרקיע והרקיע

דומה לכיסא הכבוד (מדרש תנחומא, פרשת שלח, סימן כ"ט). מוזר!!! הרי הים אינו תכלת אלא השתקפות של השמים. והשמים גם הם השתקפות של משהו. זו אשליה אופטית. הדבר הכי אמיתי כאן הוא כיסא הכבוד!! זה אומר, שלא כל מה שאנו רואים - תכלת הרקיע והים, הוא האמת. בפרשת ציצית כתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר ט"ו, ל"ט).

ללב אין מגבלה של אופק ושדה ראייה. הוא יכול להפליג בדמיונות. אבל לעין יש מגבלה כזו. ולא כל מה שרואים הוא האמת!! גם המרגלים תרו אחרי עיניהם ולא ראו מה שמעבר למראה עיני-הבשר שלהם. דתן ואבירם ממובילי מפלגת קורח אמרו למשה: "העיני האנשים תנקר?" (במדבר ט"ז, י"ד): אנו רואים רק מדבר ויובש ואתה מספר לנו על הארץ הטובה? גם קורח "פיקח היה" - הוא חשב שהוא חכם והוא רואה הכול וכל מה שהוא רואה הוא אמת לאמתה! אלו אותם דתן ואבירם שחררו מריבה עוד בהיותם במצרים, כשמשה הרג את המצרי כשהעיר "רשע למה תכה רַעְפָּךְ?" (שמות ב, י"ג) והוא אמר "הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי" (שמות ב, י"ד). גם כאן הם אומרים: "להמיתנו במדבר" (במדבר ט"ז, י"ג). מחרחרי ריב לא משתנים עם התקופות והזמנים, אלא הרוע שלהם תמיד צף בהצטרפם לכל מריבה. הם לא צריכים הרבה סיבות בשביל להתעורר ולעורר ריב ומדון.

מחלוקת קורח היא מודל קלאסי של מריבה ומחלוקת, והפרמטרים שיצרו אותה אז הם אלו שהיום קיימים בכל סיטואציה דומה: קורח - במה פיקחותו? הוא היה פוליטיקאי ממולח שידע לפעול בעיתוי הנכון ובאמצעות דמגוגיה מקצועית מאוד מוצלחת, כי היא מבוססת על אלמנטים אמיתיים. הרי המינוי של אליצפן היה מזמן, ומדוע נזכר קורח עתה? מצא לו עיתוי מתאים: משבר ודיכאון של העם, אחרי שהמעפילים ניסו לעלות לארץ ישראל, אחרי העונש שהושת על העם, שהדור הזה לא יכנס לארץ, לאחר חטא המרגלים. הם לא הצליחו. ה' סגר עליהם במדבר. המדבר נהפך לבית כלא לאומי ענק, עונש קולקטיבי לדור שלא היה ראוי להיכנס לארץ ישראל. בעיתוי הזה בחר קורח להציף מחלוקת על מינויים וכך לערער על מנהיגותו של משה ועל המינויים שהוא עשה, שכולם על פי ה'. מה הוא טען על משה? - בַּדְאִי הוּא. בְּזֶה מִלְבוּ מצוות: האם טלית שכולה תכלת חייבת בפתיל תכלת? האם בית מלא ספרי תורה חייב במזוזה? זה דומה לטענתו: הרי כולם קדושים! אז מדוע משה מְמַנָּה את הקרובים אליו?! הוא הִרְבָּה להשתמש בדמגוגיה, וכל הסיפור שלו על האלמנה שזורים בו דברי אמת. אבל הקונוטציה!! המוזיקה!!! זה מערער על אמונה, שהכול בשליחות ה', וגם על מצוות מעשיות, כאילו אינן הגיוניות ונעשו מדעתו של משה.

הוא מושך אחריו את כל המקטרים ואת כל הממורמרים שהייתה להם 'בטן מלאה' בעיתוי מתאים. למרות זאת מי שהופך לדיראון עולם ולזיכרון לדורות הם דווקא דתן ואבירם: "ואשר עשה לדתן ואבירם... אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם" (דברים יא). גם העונש שהם קיבלו היה קשה, שהם, בתייהם וכל אשר להם נבלעו. אפילו תינוק בן יומו. לעומת קורח, שאפילו בניו לא מתו. משה לא התחנן על קורח ועדתו כמו בחטא העגל. הוא תבע מה' שיטיל עליהם עונש חמור. חטאם של דתן ואבירם מצוי במקום אחר: "ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם. הוא דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קִרְחַ בַּהֲצוּתָם עַל ה'" (במדבר כ"ו, ט). הם ערערו על קביעת ה'. על שכל מה שעשה משה זה בציווי ה'. הם היצו על ה', ועל זה אין כפרה. היצו כמו ניאצו. זה ערעור על האמונה הבסיסית, שעל זה נשענת כל התורה שבכתב, וודאי שבעל פה: המקור האלוקי בשליחותו של משה. העם צריך לעבור זעזוע קשה של פתיחת האדמה ובליעת עדת-קורח כדי להתגבר על תעמולה זו.

מה לקורח ולימינו? הוא מודל של פוליטיקאי שמנצל נקודות חולשה והעם נוהה אחריו, כי רואה רק שעניניהם רואות ולא מעבר לזה. תמיד ינצל את כושרו הדמגוגי, ישבץ אלמנטים של אמת, אבל העטיפה וה"מוזיקה" של הדברים מזעזעת את העם ומביאה לערעור באמונה או תפיסה. יש לדעת את מקומה של האישה והשפעתה לטובה וגם לרעה: "אישה בונה... אישה הורסת"; "חכמת נשים בנתה ביתה וְאִנְלֶת בִּידֵיהָ תִהְרַסְנָהּ" (משלי י"ד, א). קורח נפל בגלל אשתו, שליבתה בו את אש המחלוקת: הרי הוא יפה, חכם ועשיר לא פחות ממשה, אהרן ובוודאי אליצפן. לעומת אשתו של און-בן-פלת, שהיה מראשי המפלגה, אבל כשהגיע הזמן היא לא נתנה לו לצאת להפגנה. אמרה לו: ואתה מה יצא לך מזה? אם קורח יצליח או משה? איך מונעים מחלוקת? קודם דוחים למחר בבוקר. לא להחזיק מריבה זמן ממושך, אלא לפייס!! כשאינן בְּרָרָה אפשר לדבר, לדון וגם להתווכח, אבל צריכים לדעת איך לעשות זאת. ואת זה אפשר ללמוד. ליצור תרבות של דיון, כך שלגיטימי להביע דעות שונות ולא כל גילוי כזה יביא למחלוקת. אם תכיל את האחר - תוכל גם לדון ולהתווכח בלי לריב.

חוקת

הפרשה עוסקת במנהיגות, מנהיגים ומונהגים. עם ישראל החל את ריצוי העונש הקשה של הישארות במדבר למשך 40 שנה. בהתרחק המטרה (הכניסה לארץ ישראל) מתחילות הבעיות. ממש בהקשר לפרשת קורח, שבה היה ערעור על מנהיגותו של משה, נאלצים הוא ואהרן לעמוד בסיטואציה

מאוד קשה שהביאה לבסוף לעונש שהוא קשה מאוד: שלא ייכנסו לארץ המובטחת.

עם ישראל מבקש-דורש במפגיע: מים! ה' אמר לו לדבר עם הסלע ולהוציא להם מים, והוא הִפֵּה בסלע פעמיים ואכן יצאו מים. הקב"ה כעס ואמר: "יען לא האמנתם בי" (במדבר כ, י"ב) - לא תיכנסו לארץ. קשה!! משה המנהיג הדגול, זה שסבל את עמו והביא אותם עד הלום באהבה רבה מואשם בזה שלא האמין או נתן אמון? וכי נס הכאת הסלע פחות מזה של דיבור עם הסלע? נראה אותך, אתכם, מדברים עם סלעים, ואפילו שרים, ואפילו משמיעים קונצרט - האם יצאו לכם מים?! זהו נס, וזהו נס! גם הוצאת מים על ידי הכאת הסלע מביאה לאמונה באלוקים והערצתו!!! הרי ברפידים גם כן ביקשו ישראל מים ומשה הִפֵּה בסלע ויצאו מים. ולא היה מזה עניין גדול! האם גם כאן בקשתם או דרישתם של ישראל למים אינה מוצדקת? מדוע הכעס עליהם? מדוע בפרשת קורח משה מיד משית עונש ומצהיר עליו עוד לפני שה' אומר זאת, והכול ללא הססנות ובנחישות מוחלטת. וכאן משה נכנס ללחץ, לכאורה, וכאילו לא יודע כיצד לפעול, כשבני ישראל דרשו מים?! עם זאת האם קיימת פרופורציה בין החטא לעונש הקשה, שלא ייכנס לארץ? המדרש מתאר באריכות את הדו-שיח שהתנהל בין משה לה' בעניין העונש ובקשתו ותחינתו (כמניין "ואתחנן"). אפילו מבקש להיכנס לארץ כעוף ואלוקים עומד על דעתו ולא מוותר!

"הקב"ה מדקדק עם הצדיקים, דווקא כחוט השערה" (מדרש אגדה שמות פרשת תצוה כ"ט סימן מ"ג): אם אתה תיכנס - מה יגידו הבריות על הנהגתו של ה'?

אז מה היה חטאם של משה ואהרן?

האם משום שהם נכנסו ללחץ מצעקות העם ודרישתם למים? איך ייתכן שהמנהיג הדגול וגדול הנביאים נבהל ממעמד כזה?! היו לו מצבים לא פחות קשים ומלחיצים!! רק לפני שבוע, בעדת קורח, הוא פעל בקור רוח ומיד הכריז על העונש!

האם בעצם ההכאה? לפי זה האם יש הבדל בין נס "גדול" (דיבור?!?) לנס "קטן" (הכאה?!?)? האם להוציא מים מסלע עבור למעלה מ-3 מיליון איש במדבר זה דבר של מה בכך? משה רבנו הוא המפקד העליון. הוא נושא באחריות כבדה של קיומם הפיזי והרוחני של העם. הוא צריך לדאוג לכל מחסורם. הוא ידע שהם יצטרכו מים. עוד לפני שיבקשו ויעשו מזה עניין, כפי שהם יודעים טוב מאוד לעשות: ברעש, בלעז, בטרפוניה וקוטרויות, ואז יוצא חילול ה'. הוא היה צריך לקחת את המטה ולהכות בסלע. הוא כבר הכיר את התרגולת מרפידים. אילו פעל כך - זה היה מקדש שם שמים ברבים. הוא לא

נהג כך!! הם צמאו למים, עשו את הפרובוקציה, וגרמו שדרישה לגיטימית הפכה להיות הפגנה סוערת ומלחיצה, ואז ה' אמר לו: מה אתה נלחץ? קח את המטה עִמְךָ, אבל דבר עם הסלע. הוא הִכָּה, ויצא מה שיצא. כאן הוא גילה הססנות, בניגוד לפרשת קורח. שם הוא גילה נחישות וה' מיד מילא את גִּזְרָתוֹ. גם כאן זו הייתה ההתנהגות המצופה. לא הססנות אלא נחישות ומנהיגות, ודוקא כשיש לחץ!!

אז למה ה' אמר לו לדבר עם הסלע?! הרי להכות זו כבר תרגולת ידועה?! כן!! כי יש הבדל בין הדור הקודם ברפידים, שבו הנוהל הוא להכות בסלע. הדור הזה הוא אחר. עבר את המדבר. דור ההמשך שייכנס לארץ. הוא צריך שפה אחרת. שיטה אחרת.

אולי משה רבנו לא בנוי לכך ולכן יהושע הוא שצריך להכניס את הדור הזה לארץ ישראל?

התורה מספרת על מות מרים, ואז "ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן" (במדבר כ, ב) ומכאן מתחיל הסיפור.

יש כאן הבדל בין ההנהגה של מרים להנהגה של משה ואהרן. אומרת התוספתא: כל זמן שהיתה מרים היתה באר... משמתה - נסתלקה הבאר. "שלשה פרנסים טובים לישראל: באר בזכות מרים, ענן בזכות אהרן וּמֶן בזכות משה" (סדר עולם י). ההנהגה של משה נובעת מלמעלה, בכוח הנס. מנהיג מחובר בקשר ישיר ובלתי אמצעי לאלוקים. הֶמָן מסמל זאת. אהרן - אוהב שלום ורודף שלום, מפשר בין הנִצְיִים בכוח הדיבור או במעשה הקטורת. מרים היא ארצית, כמו הבאר, נובעת מלמטה ומרווה את צימאוננו של העם. היא הייתה המאזנת בין חיים ניסיים ובין חיים ארציים. ברגע שהיא מתה השתבש הכול. מרים מחזירה את אביה לאֲמָה, מרים שומרת מה יהיה עם משה בתיבה. מרים שרה עם הנשים בשירה כריזמטית. תמיד להיות דרוכה ונכונה להוציא את הכוחות הקיימים בעם אל הפועל. זהו כוחה של אישה - לעמול מאחורי הקלעים בעוצמה ולהשפיע על במת ההיסטוריה בלי שהיא תהיה בפרונט. בצניעות אבל בעוצמה. זו הייתה מנהיגות טרם זמנה. העם היה זקוק למנהיגות ניסית על ידי משה רבנו. לאחר 40 שנה יש דור חדש שמבקש לעמוד על רגלי עצמו. אז היו זקוקים למנהיגות כמו של מרים. אבל היא מתה! מי יהיה המנהיג במקומה? מי יוביל הנהגה ארצית? זאת יעשה יהושע.

גם מנהיג בימינו צריך לדעת לקרוא את העם שלו, להבין את השפה, לדבר ולהתנהג בגובה העיניים ואז יצליח. גם לדעת שבסיטואציות קריטיות בחיי העם והמדינה יש לנהוג בנחישות ולא בהססנות שיכולה להטיל מורכ בעם.

בלק

בפרשה הזו אנו למדים מה היא אנטישמיות ומה הם יסודותיה. זוהי סוגיה עתיקה, עוד מימי התנ"ך, שלצערנו חיה, נושמת ובוועטת.

הסיפור ידוע: בלק מלך מואב חובר לזקני מדיין ושולח שליחים לבלעם לבוא ולקלל את ישראל. סוג של מלחמה לא קונבנציונלית. מי זה הבלק הזה? מדוע הוא חובר לזקני מדיין? מה הם המניעים המשותפים? או שמא אין כאלו?! ממה הוא חושש? מה היא המשמעות "והנה עם יצא ממצרים הנה כְּפָה את עין הארץ" (במדבר כ"ב, ה) מה זה מזכיר לנו? מה ציפה מבלעם? מה הם המניעים של בלעם: לא רוצה. כן רוצה. לא רוצה. רוצה אבל...

שתי דמויות מרכזיות והפכיות: בלק ובלעם: בלק לא נלחם בישראל, לא גייס מילואים, לא בא במלחמה קונבנציונלית, מן "ציפורי" כזה, נראה ונשמע נחמד. הוא פונה למישהו רחוק ממנו, בלעם: בלי-עם, כדי שיקלל את עם ישראל? למה? מה עשו לו?

בלעם - מכוער, שתום עין, הושווה למשה רבנו בנבואה, יודע לכוון את הרגע של הפורענות, מחפש את שורש הרע. הוא מגויס למלחמה לא קונבנציונלית ב"עם שיצא ממצרים"!! (שם) "העם" הזה הוא בני ישראל, שעליו נאמר "שמעו עמים ירגזון" (שמות ט"ו, י"ד). 40 שנה מסתובב סביב מואב ובלק, שמוגן בהבטחה אלוקית: "אל תצור את מואב ואל תתגר במלחמה" (דברים ב, ט). רוצה למגר את עם ה'. מדוע??

בלק מונָע משנאה תהומית פרטית. הוא ממציא האנטישמיות: לשנוא ללא סיבה. רק משום שהעם הזה הוא עם ה'. הוא מוגן. אין לו ממה לפחד. הוא מונָע מהשנאה. זה בא לידי ביטוי באמירתו לבלעם: "עם יצא ממצרים" - איזה עם אנונימי, שעלול להשתלט על העולם, יכסה את עין הארץ!! כמו מגפה!! זה מצריך טיפול כמו במכת ארבה, כמו טיפול במגפה. בלק לא כזה "ציפורי" ונחמד. הוא שורש הרע. הוא התגשמות האנטישמיות במיטבה. אומר: איזה עם זה? ללא היסטוריה, זה לא אותו עם שיצא ממצרים, שעליו אמרו "שמעו עמים ירגזון". זה עם אחר שגדל במדבר כמו פרא. הוא חובר לזקני מדיין ומשכנע שזו בעיה בין-לאומית: "עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה" (במדבר כ"ב, ד). מה הוא הדימוי הזה? מה קשור לדמויות?

דרך השור לשלוח את לשונו דרך הצד ומאריך אותה ושולח אותה סביב פניו וכך, כמכת מגל, הוא תולש כל ירק סביבו ומכניסו לפיו מהצד. למואב אין מה לדאוג. זה כמו העשב שמתחת ללסת השור. הוא לא נתלש במכת הלשון. מה שנתלש זה רק העשב שבצד הלסת. אומר בלק למדיין: הבעיה לא שלנו - אלא שלכם!! אתם צריכים לפחד!

הם שולחים לקרוא לבלעם: אדם בלי עם. שייך לכולם. אוניברסלי. מכיוון שהבעיה היא בין-לאומית, רק אחד כבלעם, יוכל לטפל בבעיה. בלעם דווקא מכיר בבני ישראל ובכישוריהם ותרומתם לאנושות ואיך הוא מקור אור לגויים. בלעם לא סתם צורר. הוא רוצה שעם ישראל יישאר. הוא אוהב את הפילוסופיה והצדק היהודיים. אבל צריך לא לתת לו להיכנס לארץ ישראל. העם הזה צריך להישאר תלוש, שימשיך להסתובב סחור-סחור במדבר. בלעם רואה ויודע ממה העוצמה של עם ישראל: צניעות. חונה לשבטיו. אב מנחיל לבנו את מורשת העם והתורה ובקשר לדורי דורות אחורה עד אברהם אבינו. לעומת זאת הוא, בלעם, בלי זהות: "בנו בעור" (במדבר כ"ד, ג). הבן שלו בעור, או הוא בן של בעור. זה כנראה לא חשוב!! והוא נותן עצה: אלוקי ישראל שונא זימה, לך בלב אתם, שיווצרו כמה שיותר ממזרים, וכך גם הם, בלי זהות-אב, יאבדו את הקשר לעם היהודי. חז"ל השוו את בלעם ללבן, שגם הוא רצה שיעקב יישאר עמו מחוץ לארץ ישראל. כולנו נושאים חצי גֵנום מלבן וחצי מיעקב. הגנום הַלְבָּנִי-בְּלָעְמִי רוצה להתנחל בגלות ולהתבולל בה ולהיות ככל הגויים. הגנום היעקובי דוחף להיכנס לארץ ישראל ולבנות ולהיבנות בה ולשמור על הייחודיות שלנו. מי הדומיננטי? תלוי בהתנהגות שלנו. היצמדות לבנות מדיין, לבעל בעור, מביאה את החצי הַלְבָּנִי-בְּלָעְמִי יותר לידי ביטוי, הופכת אותו לדומיננטי, וההיפך.

במקרה זה צריך אחד כמו פנחס, שקינא לשם ה' ועשה מה שעשה. ועל כך בפרשת פנחס.

פנחס

בסוף פרשת בלק אנו עדים להתרחשות דרמטית שמסיימת את סיפור בלק ובלעם.

בלעם אחרי סבבים רבים של קרבנות וניסיונות לתפוס את נקודות החולשה של עם ישראל וללא הצלחה לבסוף מברך בין השאר את אחת הברכות החשובות שאפילו נכנסה לתפילה: "מה טבו אֶהְלִיךְ יעקב משכנותיך ישראל" (במדבר כ"ד, ה), "על שראה פתחיהם אוהליהם אינם מכוונים זה מול זה" (רש"י שם). חברה טהורה ובריאיה שכל עוצמתה כלפי פנים: אל תוך המשפחה פנימה. הכבוד שכל אחד רוחש לזולת, אינו מקנא בו, אינו חושק לא בביתו ולא באשתו של האחר. כנגד עוצמה זו אף עם לא יוכל לעם ישראל, אלא אם יופר האיזון. זו עצתו של בלעם: לפתות את בני ישראל עם בנות מדיין לפריצות, לשבירת העוצמה והרוח ואז הם הופכים להיות ככל העמים ואז אין ה' בקרבם והם נופלים. וכך באמת היה.

עצת בלעם מתבצעת. בנות מדיין מגיעות בהמוניהן למחנה ישראל,

ומתרחשת שם התחברות בין בני ישראל לנשים נכריות, למגינת לבו של משה רבנו והזקנים, שיושבים ועיניהם כלות. מה יפסיק ביזיון זה? מה יש לעשות? השיא כאשר זמרי בן סלוא, נשיא בית אב לשמעוני, מתקרב אליהם עם כזבי בת צור, אחת מנסיכות מדיין ועושה מעשה לעיניהם. המדרש מספר על התגרות זמרי במשה: "בן עמרם: זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה - בת יתרו מי התיר לך?" (סנהדרין פ"ב). לא נותר להם אלא רק לבכות. פנחס מקנא לשם ה'. הוא שולף חרבו, ללא היסוס, דוקר את הזוג והורג אותם.

פנחס עושה מעשה ללא עדים וללא משפט. לא רק שלא נענש, אלא קיבל את אחד הפרסים החשובים: "הנני נותן לו את בריתי שלום" (במדבר כ"ה, י"ב)! ומה הקשר בין מעשה פנחס להפסקת המגפה?

ושאלה אקטואלית: מה הגבול בין הצורך במעשה כזה, כמו של פנחס, בשעה שהמנהיגות מהססת, בשעה שיש מגפה קשה בעם ישראל וצריך להפסיקה? ממש שעת חרום! מה היה קורה לולא פנחס עשה מעשהו? כיצד הייתה נגמרת הפרשה??

זאת נוכח לקיחת החוק לידיים כ"תג מחיר" וכדו'?

"וירא פנחס בן אלעזר - מה ראה? ראה מעשה ונזכר הלכה... הבועל ארמית קנאין פוגעים בו" (סנהדרין פ"ב). זה לא פשוט. הגמרא במסכת סנהדרין דנה בדינו של קנאי זה ואיך לנהוג בו. הוא לא יוצא חלק בתחומים רבים, אף שלא מעמידים אותו לדין. וגם אם בא לשאול בבית דין לפני המעשה אם לעשות זאת - לא מאשרים לו!! ואילו זמרי הגן על עצמו והרג את פנחס, לא היה נהרג עליו!! מעשהו של פנחס, על אף הנסיבות המיוחדות והמצדיקות, נעשה שלא ברצון חכמים. רצו לנדות אותו, אילולא שיצאה בת קול ברוח הקודש ואמרה: "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם" (במדבר כ"ה, י"ב). גם הרמב"ם מביא להלכה את ההגבלות הרבות - מתי קנאי יכול לפעול ובאיזו סיטואציה.

כל זה כדי שלא יימצאו לנו "פניחסים" בחברה. לא כל אחד הוא "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (במדבר כ"ה, י"א). התורה מאריכה כדי להדגיש שלא כל מי שחושב שהוא צריך לקחת את החוק לידי אכן ראוי לעשות זאת. רק במקרים חריגים מאוד ובנסיבות מאוד נדירות פעולה כזו מתאפשרת, וגם אז זה לא חלק. רק מי שהוא פנחס, שאח"כ הופך לאליהו, "פנחס הוא אליהו" לפי המסורת (פרקי דרבי אליעזר מ"ו), אולי יכול לעשות זאת. בוודאי לא כל נער שרוצה ללמד את החברה מהו "תג מחיר". זו לא רוח היהדות ודיניה. זה המבדיל את עם ישראל מאומות רבות. אלו הערכים שלנו, ועם כל הכאב למעשים הנוראים של הצד השני צריך לתת למי שאמון על כך להגיב ולפעול בזמן ובמקום ובחוזק הנכון. תמיד הייתה ותהיה לעם ישראל הדילמה הזו,

ואנו צריכים לעמוד בה איתנים. זהו מקור כוחנו, בערכים הנעלים שלנו, שזו דרכו של ה'. יש הבדל בין "תג מחיר" ציבורי, שהוא הכרח, כדי לדעת ללמד את האויב פרק בהתנהגות ראויה, להעמידו במקומו וליצור הרתעה ובתנאי שכל עוד זה נעשה תוך שמירת הערכים הנעלים של עם ישראל. אבל "תג-מחיר" פרטי?! מי יכול להצדיק זאת? הנזק שזה מביא הוא עצום וקשה לחזות את סופו.

אצל פנחס הופר האיזון על ידי המעשה שלו, כמו אצל כל הורג נפש, גם אם מסיבה מוצדקת!! צריכים לעשות משהו כדי להשיב את האיזון. פנחס הוא מזרעו של אהרן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ועתה הופר האיזון, לכן "הנני נותן לו את בריתי שלום", שימשיך לעסוק בזה כל הזמן, הן כפנחס והן כאליהו.

מטות

בפרשת מטות שני עניינים מרכזיים: מלחמת מדיין ובקשת הנחלה של בני גד, בני ראובן וחצי שבט המנשה.

הפעם נעסוק בנושא הראשון.

"נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים ואחר האַסֵּף אל עמך" (במדבר ל"א, ב). מדוע את המדיינים ולא המואבים? הרי מי שיזם את כל הסיפור היה בלק מלך מואב!! כמו כן מה היא ההתניה והזיקה בין יציאתו של משה למלחמת מדיין ובין מיתתו?!

הציווי לגבי המדיינים כתוב כבר בפרק כ"ה: "צָרֹר את המדיינים והפיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נָפְלוּ לכם על דבר פעור" (במדבר כ"ה, י"ז-י"ח). המדיינים הִזְנוּ את בני ישראל וגרמו להם להיצמד לעבודה זרה של בעל פעור במסלול הידוע: ממעשה זנות לעבודה זרה ואח"כ למגפה: מוות. מי אלו מדיין? זהו עם שהתיישב בהרבה מקומות והיו לו כמה פלגים: נשיאי מדיין, "נסיכי סיחון". גם יתרו ממדיין, אבל הפלג הזה, המדובר כאן, ישב בקרבת מואב. אלו נוודים ולכן אין ציון של מקומותיהם. הנזק של המדיינים היה פיזי (מתו 24 אלף!) אבל גם מוראלי וגם אמוני (בעל פעור). עתה הגיעה עת הנקמה. תביעת הנקמה, אם כבר מתקיימת, צריכה להיות זהירה וסלקטיבית. מואב, שיזם את הפגיעה במוסר, לא נענש בשלב זה. רש"י מסביר שהמואבים נכנסו מחמת יראה למרות שהיה ציווי "אל תצור את מואב ואל תתגר בם מלחמה" (דברים ב, ט). בכל זאת הם פחדו מהעוצמה של ישראל ומן העתיד. המדיינים התחברו למאבק לא-להם.

משה רבנו יכול לדחות את המלחמה, ויש למנהיג, ובמיוחד אם הוא פוליטיקאי,

למצוא סיבות לדחות. כי אם לא יעשה מלחמה עם מדיין לא ימות, שהרי ה' אמר לו: אם אינך מתנקם באויבי ישראל אין אתה מת. זהו. שלא!! משה אינו מנהיג רגיל. הוא אינו מחפש את טובתו האישית. נדיר? ברור!!

אבל המפתיע הוא, שכאן מתגלה ההדדיות בין המנהיג למונהגיו באהבתם אליו. עם ישראל סירבו פקודה!! לא רצו לצאת למלחמת מדיין כי ידעו שלאחריה משה מת. משה נאלץ להפעיל את סמכותו: "וַיִּמָּסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר ל"א, ה) - התמסרות בכוח. שלח אליהם משטרה צבאית להכריח אותם להתייצב למלחמה. מספר המדרש שהם היו מתחבאים עד שנמסרו בעל-כרחם.

משה רבנו לא עושה זאת אישית. הוא לא יוצא בראש הצבא למלחמה אלא ממנה את פנחס (כן! זה אותו פנחס מהפרשה הקודמת. סגירת מעגלים). ולמה? הוא מכיר בטוב. הוא נתגדל במדיין. הוא ברח מפני פרעה למדיין, שם הכיר את יתרו, שם נישא לציפורה, שם מתגלה אליו ה'. לא! לא! הוא לא ישיב רעה כנגד טובה, וכמאמר המדרש: "בור ששתית ממנו מים - אל תזרוק בו אבן".

בני ישראל יוצאים למלחמה. אבל לא הכול הולך טוב. הם שבו את בנות מדיין (כן. הבנות הזכורות מפרשת בלק). משה מגיב בכעס רב. יותר מזה: בקצף!!! "ויקצף משה" (במדבר ל"א, י"ד). זה יותר מכעס. זה סוג של כעס שבו אדם כבר לא שולט פיזית בעצמו. זו דרגה הכי גבוהה של כעס. למה? כי שבו את הנשים שהיו סיבת המגפה. האם העם ערג למדייניות ועתה רצה אותן ב"היתר"? על ידי גיור, חופה וקידושין? הרי הם לא יצאו למלחמת הגנה אלא למלחמת נקמה!! המטרה הייתה לאחות את הקרע שנוצר בעקבות החטא עם בנות מדיין, לחזור לצניעות של "מה טוב אהליך יעקב". והם: החיו כל נקבה!! ניצחו בקרב: הרסו ושרפו את ערי מדיין אבל הפסידו במערכה. הם עדיין סובלים מתסמונת מחלת בעל פעור!!

הסיבה לקצף ולכעס יותר ממובנת, אבל משה נענש. התלמוד אומר במסכת פסחים (דף סו.): כל מי שכועס אם הוא חכם - חכמתו מסתלקת ממנו. ולכן משה נשתתק. נעלמה החכמה ממנו. מה עושים במקרה כזה? לא הוא מדבר ללוחמים השבים, אלא "ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא. זאת חוקת התורה" (במדבר ל"א, כ"א). אלעזר נאלץ להורות הלכה לפני רבו (והרי המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה!) זאת הייתה שתיקה של משה מתוך אונס. לפתע נדם ושכח הלכה. זה מביך. מה מנהיג עושה במצב כזה? בגדלות נפשו הוא לא מעלים זאת. הוא נותן את המקום לאלעזר ובעצם סוג של "מפנה מקומו", לטובת מנהיגות אחרת.

ראינו שוב את גדלותו של משה רבנו כמנהיג. זה גם המסר לימינו אלה:

בשליחות של מנהיג הוא לא מתחשב באינטרסים אישיים, לא נוהג בכפיות טובה, ומבור ששתה ממנו לא זורק בו אבן. גם למדנו שכעס, ובמיוחד קצף, הם תגובות לא רצויות, ובמיוחד אצל מנהיג, גם אם הסיבות לכעס מוצדקות.

מסעי

התורה מספרת על כל מסעות בני ישראל. לאחר חלוקת הארץ לשבטים, בתי אב ומשפחות נותר שבט אחד שאין לו נחלה: שבט לוי. היכן יחיה ויתקיים? התורה מצווה להקצות 48 ערים עבור הלוויים המפוזרים בכל רחבי הארץ. הלוויים הם אנשי הרוח, המלמדים, אלו שבתורנות יעלו לשרת במקדש. הקדושה הזו ועבודתם הרוחנית צריכה להיות מפוזרת בקרב כל העם. ללוויים אין חלקות חקלאיות רבות. בקושי הם מקבלים סוג של יישובים קהילתיים. מה הוא אופי היישוב הזה ומבנהו ומה זה מלמד בכלל על גישתה של התורה בבינו ערים, "קָיְמוֹת" (מושג שכה מדברים עליו היום כאילו הוא המצאה של המאה ה-21) ויחסי גומלין בין אדם לסביבתו? דרך ערי הלוויים נוכל ללמוד על עניינים אלו. התורה מצווה על ערי הלוויים אבל גם מצווה לתת להם תוספת: "ומגרש לערי סביבותיהם תתנו ללוויים. והיו הערים לשבת ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חַיְתָם" (במדבר ל"ה, ג-ב). והמגרש "מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב" (במדבר ל"ה, ד). כלומר סביב לכל עיר תהיה טבעת שתקיף את העיר ברוחב של 1000 אמה (כחצי ק"מ). למה נועדה טבעת זו? לא רק זו אלא אף זו: "ומִדְּוֹתָם... אֲלֵפִים באמה והעיר בַּתָּוֶךְ" (שם, ה). כלומר עוד טבעת שרוחבה 2000 אמה מסביב. למה נועדה טבעת נוספת זו?

הטבעת החיצונה, ברוחב של קילומטר, נועדה לגידולים חקלאיים קלים של הלוויים: קצת צנון, קצת חסה, פולים, פלפל וגמבה וכו'. אבל הטבעת הפנימית יותר צריכה להיות מגרש פנוי - ללא בנייה, ללא נטיעה וללא זריעה. הוא נועד לתת לתושבי העיר אפשרות לנשום אויר צח. כפי שאומר רש"י: "ריוח. מקום חֶלֶק חוץ לעיר. להיות נוי לעיר. ואין רשות לבנות שם בית ולא לנטוע כרם ולא לזרוע זריעה". הנה הקונספציה של התורה לבינו ערים (אורבניזציה): זכותו של האדם לאוויר צח ואופק של נוף ליהנות ממנו. זה בא כנגד הערים החנוקות והצפופות, הכולאות את האדם ומשפחתו בים של בטון ואספלט וכמעט ללא ריאה ירוקה.

מה קורה אם אישה הגרה בכפר עומדת להינשא עם איש הגר בעיר. כמובן נוצר ויכוח היכן יגורו. האם האיש יכול לכופף את אשתו לגור בעיר? התלמוד במסכת כתובות (קי). אומר: שהבעל לא רשאי לכפות אותה. שוב רש"י מאיר את עינינו ומסביר את הסיבה: "שהכל מתיישבין שם (בעיר) ודוחקין

ומקרבין את בתיהם זו לזו ואין שם אויר, אבל בעיירה יש גנות ופרדסים
סמוכים לבתים ואוירן יפה”

הנה כי כן, מהציווי על 48 ערי הלוויים והמתווה של עיר שנמצאת במרכז
וסביבה טבעת פנויה שמאפשרת מרחב נשימה ויופי ואחריה עוד טבעת
ברוחב ק”מ אחד לצורך גידולים אנו למדים כמה התורה החשיבה את חיי
האדם, נוחיותו ובריאותו. לא רק הפיזית אלא גם הנפשית. לא רק אישה
נאה, דירה נאה וכלים נאים מרחיבים דעתו של האדם אלא גם סביבה נאה
ומאווררת.

חזק חזק ונתחזק!

**ספר
דברים**

דברים

משה רבנו מתחיל את הנאום הממושך שלו לאורך כל ספר דברים. הנאום הזה מכיל דברי תוכחה, דברי חיבה ואהבה לעם שלו, חזרה על מצוות וציוויים והדגשות וגם ציוויים חדשים.

נעסוק בשאלות מה היא תוכחה כנה, כיצד יש להוכיח, מה צריכה להיות מערכת יחסי הגומלין בין המוכיח לאלו שמוכיחים אותם וכיצד אפשר להבטיח, עד כמה שאפשר, שמעשה התוכחה ישיג את ייעודו.

ראשית, מי ראוי להוכיח? רק מי שמסוגל לעשות זאת מתוך אהבה. וזה קשה!! רק מי שמכיר היטב את מונהגיו, את התנהגותם וטבעם. רק מי שהוא ראוי. ולא כל אחד ראוי להוכיח. אחרת יאמרו לו "טול קיסם מבין עיניך!" ורק מי שמוכן להקריב עצמו למען העם שלו.

יש כאלו היום? לכן קשה מאוד להיות מוכיח. מטיף אולי כן, אבל לא מוכיח! כשרק מטיפים - התוכחה לא מתקבלת! המדרש (ע"פ מדרש תנחומא, דברים, סימן ב) מביא משל יפה שמדגים זאת ומראה לנו מי אלו המוכיחים האמיתיים. הוא משווה בין משה רבנו לבלעם:

"משה רבינו ובלעם - למי הם דומים? לבן מלך שהיו לו שני פדגוגין: אחד אוהב ואחד שונא. זה שהיה אוהב היה מזהירו ואומר: בני, היזהר בעצמך שלא תעבור עבירה. שאביך דיין... ואף על פי שהוא אביך - אינו נושא לך פנים. זה שהיה שונאו, אמר לו: מה אתה מיצר? אביך מלך. עשה כל תאוותך ואל תתייאש משום בריה כי אביך אינו מקפיד עליך. כך אמר משה שהיה אוהבם: "הישמרו לכם פן יפתה לבבכם... וחרה אף ה' בכם"; בלעם, שהיה שונאם אמר: לא איש אל ותיכזב. אמר ולא יעשה. דיבר ולא יקמנה". זהו משה המוכיח האוהב.

מה הטקטיקה שלו שמלמדת אותנו מהו הפרופיל של מוכיח יעיל ושיש סיכוי שדבריו יישמעו?

זו אומנות גדולה להוכיח. מה הן תכונות המוכיח היעיל והטוב?

א. משה מדבר אתם ומזכיר להם חטאיהם ברמז. אתה המוכיח: אל תהיה בוטה בדבריך. כבד את מי שאתה מוכיח. לא לבזות אותו.

ב. המוכיח צריך להיות מעורה בחיי העם, להכיר את עולמו של זה שהוא מוכיח, להבין את "שפתו" ולא להיות מנותק.

ג. לדעת תמיד שמטרת התוכחה היא לאַחַד ולא להפריד.

ד. המוכיח צריך לדעת על מה להוכיח ועל מה לא. לא על כל דבר צריך ואפשר להוכיח.

ה. התוכחה צריכה להיות משכנעת וכזו שיש לה פוטנציאל להישמע.
ו. צריך לדעת מתי לְתַזְמֵן את ההוכחה. לא כל זמן ועת מתאימים לתוכחה.
ודבר אחרון וחשוב: ציווי לדיין ולמנהיג: "שְׁמוּעַ בֵּין אַחֵיכֶם". כמה קל לדבר ולהטיף לאחרים!! יש אנשים שכל הזמן עושים רק זאת. דבר אחד הם לא עושים ולרוב גם לא יודעים לעשות: לשמוע!! כן. לשמוע!!
קשה לשמוע. אבל אם אתה שומע ומקשיב הרי זהו הצעד הראשון והחשוב שיביא את זה שאתה מוכיח שיקבל את התוכחה. וגם אז - אולי!!
זה קיים בין מנהיג למונהיגיו, בין מחנך לתלמידיו, בין הורים לילדיהם ובין איש לאשתו. בואו כולנו נתרגל לשמוע. זו חצי הדרך לאהבה.

ואתחנן

משה רבנו מספר לבני ישראל על תחנונו לה' לכניסה לארץ ישראל: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" (דברים ג, כ"ג). הוא התפלל 515 תפילות, למשל: "ריבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך יגיעי וצערי שנצטערתי על ישראל עד שיהיו מאמינים בשמך... אמרתי: כשם שראיתי בצרתם אראה בטובתם ועתה שהגיע העת אתה אומר לי: לא תעבור את הירדן הזה?" או: שים אותי כעוף השמים ואכנס ואראה אותה. בבקשה ממך הקדם לי מידת הרחמים למידת הדין. ה' לא סלח אלא אמר: אל תוסף דַּבֵּר אלי עוד בדבר הזה: שלא יאמרו הבריות הרב (כלומר ה') כמה קשה הוא (מדרש דברים-רבה, וזאת הברכה, פרשה י"א).

מה היא הסיבה? משה: "ויתעבר בי ה' למענכם" (דברים ג, כ"ג).

למענכם - בגללכם. אבל כוונת משה: בשבילכם, לטובתכם. העובדה שתפילתו, אפילו של משה, לא התקבלה, מציבה תמרוך: עצור!!! לא הכול יסולח לכם בארץ הרגישה לסטיות חברתיות ומוסריות. שלא תחשבו שאפשר לחטוא ותמיד ה' הרחום והחנן יסלח. לא! אז הנה עוד קרבן של המנהיג לטובת העם ובשבילו.

עקב

משה רבנו בנאומו חושש מהתנהלות קלוקלת של בני ישראל בארץ ישראל, במעבר מאיזור צחיח של חולות נודדים אל ארץ שופעת הטובלת בירק: ארץ חיטה ושעורה וכו'. יכול להיווצר מצב של הפרת האיזון הרוחני שהושג במשך 40 שנה. זה עלול להוביל להתמכרות לטבע והפיכתו לאלוה, כמו תושבי כנען. לכן זו ארץ שהתלות שלה בה' היא מוחלטת. לא ארץ נחלי מים כמו מצרים אלא תלויה במטר. וזה תלוי בה'!! גם שבעת המינים - פריחתם,

הפרייתם והיווצרות הפרי תלויות בתנאים משתנים ובלתי צפויים ולכן תלויים בתפילת החקלאי ורצון ה'. זו הסיבה שזו ארץ אשר אבניה ברזל ומקסימום נחושת, אבל ללא הרבה משאבים אחרים, והכול על מנת שתהיה תלות מוחלטת של האדם בה'. "ארץ אשר עיני אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה" (דברים י"א, י"ב). משה מזהיר מפני שיכרון הכוח: "ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך... כְּחִי וְעַצְמִים יְדִי עָשׂוּ לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה" (דברים ח, י"ז).

המסר: לא ליפול בשיכרון הכוח! לדעת שכל השפע הוא מה' ורק בזכות ה'!! זה מגן מפני היווצרות מדינה חמדנית, חומרנית והישגית.

ראה

בפרשה זו מטפלים באנוכיות האדם, שאחת מתוצאותיה אהבת הממון. זו אהבה עיוורת שדוחקת אהבות אחרות - אפילו הנאות החיים של האדם עצמו: אהבת אחים במאבקי ירושה, "לסחוב" משהו, לרמות את מס הכנסה (כנגד אהבת המדינה) ועוד.

הנחת היסוד היא שאפשר להשפיע על מחשבות האדם ותכונותיו על ידי מעשים ("אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"). מערך המצוות בפרשתנו בשלבים ובסדר הגיוני:

מעשר שני - היבול נשאר שלך, אלא שעשירית ממנו תעלה לירושלים ושם אתה ומשפחתך תשתמשו בה לכל מה שתמצו (חיסכון לנופש משפחתי בירושלים). זה לא פוגע ברכושך אבל קצת קובע לך מה לעשות בחלקו.

מעשר עני - כאן אתה כבר נדרש ממש להפריש חלק מהיבול לעני, אבל לעשות זאת בשמחה.

שמיטת כספים - זה כבר כמעט נגד טבע האדם. נתת הלוואה (שגם כך קשה לך...) ואתה נדרש לשמוט את החוב ולוותר עליו. יש בזה דיכוי האנוכיות ויצר הרכושנות.

צדקה - זוהי הדרגה הגבוהה ביותר: לתת בלי גבול ומידה, כל אימת שתתבקש, ולעשות זאת בשמחה ובסבר פנים. זו פרידה קשה מממוןך.

"נָתַן תְּתִיב" (דברים ט"ו, י) ו"פְּתוּחַ תִּפְתָּח" (דברים ט"ו, י) - בלי גבול. הנתנה הזו מפתחת אצל האדם את נדיבות הלב ומרסנת את האנוכיות שלו וגם מחזקת את האמונה שכל מה שיש לאדם הכול מבורא עולם, ואתה בעולם הזה רק תחנת מעבר, ובה תשמח שזכית להיות מן הנותנים ולא מן המקבלים. הנה טיפול גמילה מן האנוכיות.

שופטים

באחת מהדרכים לירושלים נוסעים דרך כביש צר שמתאים ברוחבו רק למכונית אחת. הנך עולה בכביש זה, ומולך, באמצע העלייה, רכב יורד. מי יפנה את הדרך וייתן זכות קדימה לחברו לעבור?

שני ישראלים מצויים יריבו, יקללו... ובעקשנות מרובה, כל אחד יטען שהוא צודק והתוצאה שהם יישארו תקועים במקום.

כמה פעמים הרגשנו כך תקועים בחיים? ואיך התורה פותרת בעיות מסוג זה?

מצוות רבות בפרשה הן מצוות ציבור וקשורות לסדרי משפט: כהונה, נבואה ומלוכה. מטרתן לאפשר חיים תקינים. הדרישה לשפיטה בצדק, לסדרי הדין ולעדות נועדה להביא לסדר ציבורי ולמנוע אנרכיה. כאן אצלנו כתוב "צדק צדק תִּרְדֹּף" (דברים ט"ז, כ) ובספר ויקרא: "בצדק תִּשְׁפֹּט עמיתך" (ויקרא י"ט, ט"ו). על מה ריבוי "צדק"? הפעם נעסוק בתשובה על פי רב אשי בגמרא (סנהדרין לב:): "אחד לדין ואחד לפשרה"

מהי אותה "פשרה"?

אמר רב אשי: "שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו (נפגשו) זה בזה. אם עוברות - שתיהן טובעות. בזה אחר זה - שתיהן עוברות. וכן שני גמלים, שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה. אם עלו שניהם נופלין ואם בזה אחר זה - שניהם עולין". אז איך הפשרה? בוחנים לפי טעון (עמוס) ולא טעון; היורד מול העולה ועוד. אבל אם שניהם שווים - הטל פשרה ביניהם ואחד ישלם לשני פיצוי. לפי שורת הדין שניהם צודקים ולשניהם זכות שווה. אז מה עושים? "לפנים משורת הדין". זוהי הפשרה. זה לא בדיעבד אלא לכתחילה. לא תמיד לחפש את הצדק המוחלט. צריך לפעמים להיות חכמים ולחפש את הצדק היחסי. לכן הפשרה, שהרבה רואים בה אפשרות גרועה לשני הצדדים, היא לפעמים הדרך הטובה ביותר!!

"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך" (דברים ט"ז, י"ח) - השערים הפרטיים שלך; אוזניים, עיניים, פה. כל אחד מאתנו צריך לשים לו את השופט והשוטר הפרטי שלו. מחסומים לכל הפתחים בצדק-צדק, בדין, במשורת הדין ובפשרה!! זו המשמעות האמיתית של "להיות חכם ולא רק צודק".

כי תצא

פרשתנו מלאה מצוות. אחת מהן שילוח הקן. בסוף מסכת חולין מגדירה המשנה את שילוח הקן כמצווה "קלה" שצריך להיזהר בה, שכן גם בה וגם

במצווה החמורה - כיבוד אב ואם - נתנה התורה שכר: "למען יאריכון ימיך" (חולין קמ"ב). איך אפשר בכלל להשוות בין שתי המצוות מכל בחינה שהיא: הפסד ממון, קושי בקיום, זמינות ועוד. ומדוע הביטוי "להיות זהיר"? מה למידת הזהירות כאן?

פרשנים רבים נתנו טעם למצוות שילוח הקן, כמו רחמי ה' על ברואיו, צער בעלי חיים, תיקון האדם למידת הרחמים ושלא לקלקל המשכיות החיים, שכן האם תשולח כי עדיין יש בה כוח הפוריות, מה שאין בגוזלים הצעירים. אבל כל זה לא מסביר איך ייתכן שהשכר על שתי מצוות לא שוות אלו יהיה זהה!?

הואיל והאם עסקה בתיקונו של עולם - אימהות - ראווה היא שתינצל. רביצתה על אפרוחיה היא מהות האימהות, אז שלח תִּשְׁלַח את האם. כאן הזהירות: אל תדון את המצווה לפי קלות הביצוע אלא לפי המהות הפנימית, וזה זהה לכיבוד האם, שהיא הסמל לאימהות בעולם והיא שעוצרת נשימתינו בהתפעלות, בהביאה נשמה ואדם חדש לעולם, בפעולה משותפת עם האב. כל העולם מקבל המשך קיומו מההורים ולכן הם ראויים לכבוד. על כן שכר שתי מצוות אלו זהה. לכן גם אמרו חז"ל שמי שמקיים מצוות שילוח הקן זוכה לבנים: "ואת הבנים תִּקַּח לך" (ילקוט שמעוני, כי תצא, רמז תתק"ל). כמה כולנו חייבים בכבוד הורינו על אף הקושי, על אף הפסד ממון הכרוך בכך, ואף אם התנהגות ההורים עקב מצבם לא מכבדת אותנו - הננו מחויבים מאוד בכבודם ואז נהיה ראויים לאריכות ימים.

כי תבוא

מי מאַתנו לא חווה את "הפעם הראשונה" של המשכורת הראשונה, טיסה ראשונה, אישה חדשה או בעל חדש, ועוד. זהו הרגע של הגשמת חלום, תחושה של סיפוק. כמה סנטימטרים מתווספים לגובהו של האדם ולעוביו. כמה נפח של אגו! התחושה "כל זה עשיתי בכוחי ובעוצמתי!" איך מטפלים בבעיה זו?

בפרשתנו מופיעה מצוות הבאת ביכורים ומקרא ביכורים: "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' והנחתו לפני ה' אלקיך" (דברים כ"ו, ה).

למה למצוות הבאת הביכורים מצורפת מצוות "מקרא ביכורים", ולמה בלשון הקודש דווקא?

משה רבנו יודע ומכיר את העם שבו תכונה שלילית: כפיות טובה או אי הכרת הטוב. זו בעיה של כלל האנושות. קל להיות כפוי טובה מלהכיר בטוב,

כי היא מחייבת את האדם להתאמץ, לוותר על ה"אני" שלו לטובת חברו. אדם מגיע לכפיות טובה בתהליך: עושה הכול על מנת לשכוח את העבר, כי העבר מחייב להכיר בטוב ולכן הוא מתבלט כדי להיראות אדם בעל עוצמה וחשיבות.

התורה דורשת מהאדם לְתַרְגֵּל את הכרת הטוב, וחלק מזה הוא מצוות הביכורים:

א. מביאים ברוב-עם, אז אתה חלק מ... ושווה בין שווים.

ב. מקרא ביכורים - הצהרה שכל מה שיש לך זה מה' יתברך, ודווקא בלשון הקודש כדי לשוות לה את החשיבות המתאימה.

ג. זה מביא לביטחון ותקווה ולהכרת הטוב והודיה לה' על הטוב שנותן לאדם כולל השגרה, שלא מובנת מאליה.

היום, כשאנינו יכולים לקיים מצוות ביכורים, אנו מצווים להתנהג בצניעות ובענוה תוך הכרת הטוב בכול.

ניצבים-וילך

מה משמעות הביטוי "ניצבים"? זה בא אחרי הקללות בפרשת "כי תבוא". זהו סוג של כפיית ברית-נצח על עם ישראל בלי שאף יהודי יוכל להתחמק ממנה. באיזו זכות לחייב את הדורות הבאים?

אף אחד לא מתחמק מההתייצבות הזו: "ראשיכם שביטיכם... טפכם נשיכם... מחוטב יִעֲצִיב עַד שׁוֹאֵב מִימִיךָ" (דברים כ"ט, ט-י). כולם שווים. כולם בני ה'. באופן פרדוקסלי הקללות מקיימות ומשמרות את עם ישראל. כשעם ישראל רוצה לפרוק עול, ה' מכניסו לסיטואציות קשות שמזכירות לו את ברית הנצח עם ה'. זה כמו חוקי הטבע: כשם שהשמש זורחת וזאת כולם מקבלים ומבינים, כך הברית עם ה' וקשר עם ישראל אליו היא ברית וחוק טבע.

השממה בארץ ישראל בקללות גורמת שאף עם לא יוכל להתיישב בארץ לנצח, כפי שאכן קרה. היא משתמרת עבור עם ישראל, כשיחזור לארצו. האנטישמיות ושנאת הגויים נועדה לשמר את אופי עם ישראל, מנהגיו ודרכי התנהגותו, כדי שלא יתבולל. כל מה שהוא יעשה וישנה הוא ימשיך להיות יהודי בעיני הגויים. הפצת העם בתבל היא הבסיס להישרדותו ומחשלת אותו מפני כליה.

המסר: אנו עם ה' ובניו. לא נוכל, אף שננסה, להתחמק מברית הנצח, בינינו ובנינו. תמיד נישאר ל"משל ולשנינה" בעיני הגויים, וזה מה שישמר אותנו.

מנהיגי גויים רבים כמו כל עמי ערב ולא רק הם ממשיכים לומר שכל מה שקורה הוא באשמת עם ישראל. לא צריך להיבהל מזה. אנו עם-ה', רק אם נשמור את ברית-הנצח בהתייצבות של כולנו מאוחדים, נצליח להדוף את הגויים ומחשבותיהם.

האזינו

המצווה האחרונה בתר"ג המצוות מצויה בפרשתנו: "ועתה פְּתוּבוּ לַכֶּם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וּלְמַדְתֶּהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים ל"א, י"ט). הרמב"ן ורש"י מבינים שמדובר בשירת האזינו. אבל חז"ל (מסכת סנהדרין כ"א.) אמרו שמדובר בציווי לכל אדם לכתוב ספר תורה משלו. אכן, אין מתאים יותר לסיים את תר"ג מצוות כמו במצווה זו. אבל זה לא פשט הפסוקים: השירה הזאת שירת האזינו. וחז"ל הבינו: התורה הזאת. הרעיון הוא לכתוב את התורה, שיש בה שירה. לראות בתורה שירה.

תפקידו של האדם הוא ליצור הרמוניה בין האדם לטבע, כששירת התורה היא המעטפת של חיי האדם. לראות בכל אות, בכל מילה שירה שמרננה את האדם ומרוממת אותו.

התוכן של פרשת האזינו הוא לזכור ימות עולם, והשירה היא העדות. שירת האדם, שירת הארץ, שירת השמים ושירת כל ברואי ה'. אפשר לכתוב את כל התורה וללמוד אותה, לדעתה לפרטיה, אבל בכלל לא להבין אותה ואת עומקה, את המכלול כולו, את המסר בכללותו.

ומשהו לראש השנה: המצווה היא לשמוע קול שופר ולא לתקוע. השופר הוא שפה ללא מילים. סוג של שפה אוניברסלית שכל אחד שומע אותה אחרת וגם מפנים אותה אחרת. פנייה ללא מילים לקב"ה, שיבין ויקבל תפילותינו, גם אם לא היטבנו להתנסח כראוי, גם אם זה כתוב בַּמְחֻזָּר ואנו קוראים. השופר הוא השפה שמערבת את השכל עם הרגש ואומרת ללא מילים: אנו עבדיך נתונים לחסדיך. סלח לנו אבינו, כרחם אב על בנינו. השופר החל בְּאֵילּוֹ שֶׁל יִצְחָק, בעקדתו, ובעתיד ייתקע בשופר גדול. בין הזמנים הללו כל אחד מאתנו בהתנהגותו ובהתנהלותו קובע את קצב ההתקדמות לעבר הגאולה השלמה. כל פרט ופרט יחד מהווים את נשמת כלל ישראל והערבות ההדדית שנוצרת לקראת הגאולה השלמה ומשיח צדקנו.

חג הסוכות תשע"ד

מהות מצוות הסוכה היא לצאת מהבית, שהופך לדירת עראי, והסוכה הרעועה עשויה קנים או קירות דקים וגג עלים, תאורה חשופה ובדים

מתנדנדים, הופכת בעצם לבית הקבע.
מה היא המשמעות?

פרט לזה איך אפשר לקיים "ושמחת בחגיך" (דברים ט"ז, י"ד) כשיוצאים לסוכה הנ"ל? עוזבים את הנוחיות של הבית, המזגן וכו', וגם לשמוח?!

ב-11 בספטמבר בניו יורק בתוך כמה דקות שני מגדלי התאומים - שיא הטכנולוגיה, קונסטרוקציית פלדה, כל השכלולים, נהפכו, התאדו ומעכו אלפי בני אדם. כוחו ועוצם ידו של האדם התאפסו והראו שבית הקבע לכאורה אין בו ממש, והנצחיות לכאורה של האדם, של הרכוש שלו, מתברר שלא שווה כלום!!!

זוהי המשמעות של הסוכה: האדם מקבל פרופורציה על רכושו, ביתו והזמניות של העולם הזה. ואז הוא מעריך מה שיש לו ושמח בחלקו ויודע שכל זה לא מובן מאליו. וזה הבסיס לשמחה הפנימית שפורצת מהנפש פנימה ויוצרת השתוקקות לה', לחסדיו, להגנה שלו, כמו סוכה וענני כבוד, שהוא סוכך עלינו.

היסוד השני הוא האחדות ההכרחית לצורך קיומו של עם ישראל. ארבעת המינים הם גם מינים שונים של בני אדם, הם גם מייצגים איברים שונים של האדם, הם גם דמויות מהעבר היהודי. המצווה לאחוז אותם יחד ולנענע אותם כדי שהחיבור יהיה אקטיבי, וזו האחדות. לדעת את מקומנו וארעיותנו בעולם הזה ושיקומנו תלוי באחדותנו. זו הסוכה וארבעת המינים, והשמחה, ובית השואבה, ועלייה לרגל, ושמחת תורה, והכול יחד פורצים בשמחה של חג מיוחד.

וזאת הברכה

שבת חול המועד. על מנת להשלים את סדרת הפרשיות למרות שהקריאה של וזאת הברכה היא בשמחת תורה. זוהי הפרשה האחרונה של ספר דברים. שני עניינים עיקריים: ברכת משה רבנו לשבטים ולכל העם ומות משה.

ברכתו של משה היא הסיום האולטימטיבי של מנהיג בסוף ימיו לעם שכה אהב, הנהיג, סבל, משך, התפלל עבורו ועוד ועוד. כל שבט והברכה שלה הוא נזקק בעתיד (מעניין שבט שמעון לא מצוי ברשימה זו). כל ברכה תפורה, מתאימה לשבט ולתפקידו העתידי בהתיישבות וההתנחלות בארץ. בסוף הברכות השבטיות יש ברכות קיבוציות. וביניהן: "וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב" (דברים ל"ג, כ"ח). האם הישיבה בדד היא ברכה או קללה? האם זו בחירה של עם ישראל לשכון בדד ולהתבדל, או שמא הגויים לקחו זאת ברצינות יתרה כדי להגשים ברכה זו ולבודד את עם ישראל?!

הרי כבר בלעם אמר "עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב". האם "בדד" תהפוך לקללה או ברכה? זה בידי עם ישראל ותלוי בהתנהגותו והתייחסותו, וכך ההיסטוריה של עם ישראל מוכיחה.

משה מת בארץ מואב, ומקום קבורתו לא נודע. להראות שזו אחריתו של כל אדם ואפילו הוא משה רבנו!!! ושמקום קבורתו יהיה נעלם, כדי שיֵדעו להבדיל ולהציב גבולות בין האנושי לאלוקי ולא להפוך את קברו של משה, הגדול באדם, לאלמנט ממשי שיש לעבוד אותו, להתפלל אליו וחס ושלום לייחס אליו מושגים אלוקיים.

כשנחפש את קברו של משה למעלה יראה לנו למטה וההיפך, כדי שתמיד יישאר עמום, נערץ, אהוב אבל לא מוחשי.

שמיני עצרת ושמחת תורה - תשע"ד

"ושמחת בחגיך... והיית אך שמח" (דברים ט"ז, י"ד-ט"ו). מדוע בחג הסוכות דווקא? איך אפשר לצוות על האדם לשמוח? הרי זה תלוי-מצב ורגשות!!

שמחה מלאכותית זקוקה לאמצעי מלאכותי חיצוני, כמו אלכוהול או סמים, כדי לשמח את האדם. "לדפוק ראש". זה גורם ניתוק בין הרגש לשכל ואז אדם משתולל, מתנהג אחרת, לא שולט בעצמו. וכשהשפעת האלכוהול או הסמים פגה, נוצרים ריקנות ודיכאון.

שמחה אמיתית מקשרת בין הרגש לשכל, מְתַעֶלֶת אותו אל תכלית האמונה בה'. היא מושתתת על ביטחון בה' והכרת הטוב. כשהאדם בוטח בה' יש לו שקט נפשי, מסיר דאגות מלבו וגם מכיר בטוב-ה' על הדברים הטריטוריאליים היום-יומיים, הפשוטים והשגרתיים. ואז פורצת השמחה הפנימית מתוך הלב, ואפילו רק מציווי ה': "ושמחת בחגיך". אבל גם בחלקך. דווקא בחג האסיף, כשלבנו של האדם מתמלא בגאווה על שאסף כל גידוליו, והוא יושב בביתו-מבצרו, ואז המצווה לצאת החוצה, אל מבנה לא יציב וזמני: סוכה. כך מבטא האדם ביטחונו בה' וכך גם מקבל את הפרופורציות של החיים והתנהלותם. אז השמחה פורצת, כשמחת בית השואבה, של ניסוך המים - החומר הפשוט ביותר בטבע, אך החיוני מאוד. להודות לה' על הדברים הפשוטים ושלכאורה המובנים מאליהם.

חג שמח בשמחה אמיתית להאדרת ה' ומלכותו בעולם.

חזק חזק ונתחזק

חזק חזק
ונתחזק

